

Ülikooliõpingute katkemine ja taasalustamise võimalused

Ülevaade uuringu „Uus algus” tulemustest

RAK
Eesti Riiklik Arengukava

Toetab Euroopa Liit

LÜKKA

Tartu 2007

Toimetaja: Rein Murakas

Autorid: Rein Murakas, Anu Lepik, Hans Dsiss, Riina Tõugu, Lauri Veski

Konsultant: Aili Saluveer

Retsensent: Tiia Ristolainen

Keeletoimetaja: Kadri Pettai

Autorid avaldavad tänu Eve Loigule, Anna-Liisa Peebole ja Andu Rämmerile abi eest raamatu trükivalmis saamisel.

Raamat on valminud projekti „Ülikoolilõpetajate konkurentsivõime tõstmine läbi õppe-tegevuse kvaliteedi arenduse (LÜKKA)” alaprojekti „Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) süsteemi ja põhimõtete väljaarendamine ja juurutamine” raames. LÜKKA projekti elluviimist toetab Euroopa Sotsiaalfond.

ISBN 978-9949-11-736-9 (trükis)

ISBN 978-9949-11-737-6 (PDF)

Autoriõigus: 2007, Autorid ja Tartu Ülikool

Tartu Ülikooli Kirjastus
www.tyk.ee

SAATEKS

Eestis on viimasel ajal kõikides õppeastmetes muutunud järjest aktuaalsemaks õpingute katkemise ja võimaliku taasalustamise probleematika. Kõrg- ja kutsekoolide osas on õpingutele naasmine tihedalt seotud varasemate õpingute- ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) süsteemi juurutamisega.

Käesolev väljaanne esitab kokkuvõtte 2006. aastal läbi viidud kõrgkooliõpingud katkestanute uuringust. Loodame, et raamat aitab õpingute katkemise kohta käivat infot ning katkestanute arvamusi vahendada haridusalaste otsustuste tegijatele. Teisalt võimaldab see väljaanne õpingutele naasmise üle arupidajatel võrrelda oma olukorda ja võimalusi teiste sama probleemi ees seisjatega ning saada innustust haridusteele tagasipöördumiseks ja varasemate õpingute ning senise töökogemuse arvessevõtmise taotlemiseks.

Täname kõiki uurimuses osalenuid, kes olid nõus oma õpingute katkemisega seotud kogemusi meiega jagama. Samuti täname rohkearvulisi abilisi Tartu Ülikoolist, Tallinna Tehnikaülikoolist, Tallinna Ülikoolist, Eesti Maaülikoolist, Haridus- ja Teadusministeeriumist, Riiklikust Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusest ning Eesti Statistikaametist.

Autorid

UURINGU „UUS ALGUS” PÕHITULEMUSED

Õpingute katkemine ja selle vältimise võimalused

- ❑ Valdav enamus küsitletutest nimetas kõrgkooliõpingute katkemise peamiste põhjustena töötamist õpingute kõrvalt, isikliku elu ja perekonnaga seotud kohustusi ning rahalisi raskusi. Kooli kõrvalt töötamist rõhutasid õpingute katkemise põhjusena rohkem Tallinna kõrgkoolides õpingud katkestanud.
- ❑ Eriala lõikes mõjutas töötamine kõige rohkem endisi sotsiaalteaduste üliõpilasi – 70% neist pidas õpingute kõrvalt töötamist kõige olulisemaks õpingute katkemise põhjuseks. Samuti on töötamine olnud olulisemaks probleemiks nende vastajate puhul, kelle õpingud katkesid pärast 1998. aastat.
- ❑ Õpingute kõrvalt töötamine mõjus õpinguid segavalt eelkõige meestele, perekondlikud kohustused aga naistele.
- ❑ Õpingute katkemist soodustavaks teguriks hinnati ka õppeasutuse vähest tuge ja abi – keskmiselt 40% vastajatest pidas seda eelkõige või muuhulgas õpingute katkemise põhjuseks.
- ❑ Õppimine käis üle jõu enim TTÜs – 43%-l juhtudest peeti seda vähemalt mingil määral õpingute katkemise põhjuseks, teistes kõrgkoolides ei loetud seda asjaolu oluliseks. Samuti ei pidanud enamus vastajaid õpingute katkemise põhjuseks vale eriala valikut ja õppe kvaliteeti.
- ❑ Kõige enam oleks aidanud õpingute katkemist vältida kaugõppesse ülemineku võimalus, peaaegu sama oluliseks loeti õppetöölalt nõustamist ning suuremat kõrgkoolipoolset huvi ja toetust. Ka oleksid katkestanud oodanud enam ülikoolipoolset sekkumist ja nõustamist õppekava täitmisega seotud probleemide lahendamisel.

Huvi õpingute jätkamise vastu

- ❑ Valdav enamus (90%) vastanutest on mõelnud õpingute jätkamisele. Vastanutest on kindel plaan oma õpinguid jätkata 41%-l TÜ, 39%-l TTÜ, 40%-l EMÜ ja 18%-l TLÜ katkestanutel.
- ❑ Vastajad, kelle kõrgkoolitee on katkenud pärast 1998. aastat, on edasiste õpingute suhtes positiivsemalt meelestatud kui need, kellel ülikooliajast rohkem aega möödab.
- ❑ Õpinguid soovitakse jätkata ühelt poolt eneseharimise eesmärgil või seose tõttu oma huvialadega, teisalt on õpingud vajalikud diplomi saamiseks, uue töökoha leidmiseks ning praeguse igapäevase töö tegemiseks.
- ❑ Õpingute taasalustamise juures peetakse kõige sobivamaks õppevormiks kaugõpet ning kord kuus või kuu jooksul nädalalõppudel toimuvaid õppesessioone. Päevasest õppesest oleks huvitatud keskmiselt vaid 13% vastanutest, sama on palju huvilisi tööpäeva õhtuti toimuva õppe vastu. Sagedasema õppegraafiku poolt on pigem ilma lasteta nooremad vastajad.
- ❑ 44% vastajatest andsid kindla nõusoleku õpingute eest maksmiseks. Õppe tasulisus kõrgkooliõpingute jätkamisel oleks takistuseks 9%-le respondentidest. Majanduslik olukord on õpingute taasalustamise takistuseks pigem naistele.
- ❑ Valdav enamus vastajaist on veendunud, et erialasuund, millel õpinguid jätkata soovitakse, on vähemalt osaliselt seotud eelnevate õpingutega. Üle kahe viiendiku katkestanutest

leiavad, et eriala, mida nad tulevikus tahaksid õppida, on varem läbitud õpingutega kindlasti seotud, enamasti soovitakse õpinguid jätkata samas kõrgkoolis. Samuti on soovitava erialaga seotud nii katkestanute praegune töö kui ka läbitud täienduskoolitused.

- ❑ Edasiõppimise soovide realiseerimise juures peavad vastajad suurimaks takistuseks ajapuudust, aga ka raskusi töö ja õppimise ühildamisega. Ajapuudus on suuremaks probleemiks meestele, majanduslikke takistusi on olulisemaks pidanud naised.
- ❑ Haridustee jätkamise peale on mõelnud 90%, edasiõppimisvõimaluste kohta on infot otsinud 70% vastanutest.

Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine (VÕTA)

- ❑ Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise võimalusi huvipakkuvale erialale õppima asumiseks on uurinud 49% vastajatest. Viies viiendik vastajatest on küll VÕTA võimaluste kohta infot otsinud, kuid pole huvipakkuvatele küsimustele vastust saanud.
- ❑ Õpingute jätkamise ja VÕTA-alasest nõustamisest oli kindlalt huvitatud 58% vastajatest, nõustamist ei soovinud 11%. Soositumateks nõustamisviisideks on nõustamine e-posti teel või nõustaja juures õppeasutuses.
- ❑ Kõikide kõrgkoolide õpingud katkestanud suhtusid sarnaselt VÕTA taotluse läbivaatamise ja ainete ülekandmise eest maksmisega. Sellega täiesti ja pigem nõus on 43% vastajatest, viies viiendik vastanutest pole nõus maksma. 47% meestest on tasumisega täiesti või pigem nõus, naiste hulgas on see protsent 35.
- ❑ Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamisega seotud väidetest leidsid enim toetust järgmised: süsteem võiks olla paindlik; arvestada võiks nii töö- kui ka õpikogemust terviklikult; võiks olla rohkem infot varasemate õpingute arvestamise võimaluste kohta; peaks arvestama töökogemustest õppimist.

Õpingud katkestanu portree

- ❑ Küsitlusega hõlmatud katkestanutest enam kui pooled on mehed.
- ❑ Katkestanute vanus mahub vahemikku 20 aastast 66 aastani, andes keskmiseks vanuseks 32,4 aastat.
- ❑ Enamuse meie ankeedile vastanute haridustee on jäänud pooleli viimase seitsme aasta jooksul.
- ❑ Kõige enam on vastanuid loodus- ja täppisteaduste ning inseneriteaduste õppurite hulgas, suhteliselt vähe on endisi sotsiaalteaduste üliõpilasi.
- ❑ Hinnangud varasemate õpingute edukusele näitavad, et ligemale pooled vastanutest hindavad oma õpinguteaegset edukust keskmiseks. Vaid 8% vastanutest hindas kunagist õppeedukust keskmisest allpool olevaks. Naiste hinnangud õppeedukusele on oluliselt kõrgemad kui meestel. Õppeedukust loetakse oluliselt paremaks nn „pehmetel” erialadel – sotsiaal- ja humanitaarteadustes ning tagasihoidlikumaks inseneri- ja loodusteadustes.
- ❑ Enamik õpingute katkestanuist on tänaseks abielus. Rohkem kui pooltel kõigist vastanutest on lapsed. Abielus olijatest on lapsed ligi kolmel neljandikul.
- ❑ Küsitlusele vastanud õpingud katkestanutest enam kui üheksa kümnendikku töötab.
- ❑ Territoriaalselt paikneb kolm neljandikku uurimuses osalenud katkestanutest Harju- ja Tartumaal.

SISUKORD

Sissejuhatus.....	9
1. Õpingute katkemine kõrgkoolides: statistiline lühiülevaade	11
2. Uuringu „Uus algus” üldülevaade	16
3. Õpingute katkemise põhjused	18
4. Õpingud katkestanute iseloomustus.....	24
5. Õpingute katkemise vältimise võimalused	36
6. Huvi õpingute jätkamise vastu.....	40
7. Edasiõppimist takistavad tegurid	47
8. Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise võimalused	51
Järeldused ja ettepanekud	57
Study Summary.....	61
Lisa. Uuringu küsimustik.....	65
Autoritest	74

SISSEJUHATUS

Õpingute katkemise ja võimaliku taaslustamise probleematikaga seonduvad mitmed riigiasutuste poolt tellitud uuringud (Eamets jt¹, Kraut², Must³). Järjest enam räägitakse juurdepääsu laiendamise kohta kõrgharidusele ning inimestele uue võimaluse andmisest kõrghariduse omandamiseks. Juurdepääsu laiendamise üheks viisiks on kõrgkooli tulevate inimeste varem omandatud teadmiste ja oskuste tunnustamine ning arvestamine. Varasemate ja mujal sooritatud õpingute ning töökogemuse arvestamine kõrgkooli sisseastumiseks või õppekava täitmiseks annab paindlikuma võimaluse kõrghariduse omandamiseks ning hoiab kokku nii haridusasutuse kui ka õppija ressursse ja aega. Samuti aitab see paremini kasutada inimeste isiklikku, sotsiaalset ja majanduslikku potentsiaali ning annab neile võimaluse ennast teostada. Kasu on vastastikune, kuna ülikool saab elukogemusega ja motiveeritud õppijaid, kes rikastavad akadeemilisi õpinguid praktilise kogemusega ja on võimelised ülikooli ka kiiremini lõpetama.

Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise teemal Eestis seni sotsioloogilisi uurimusi tehtud ei ole, käsitletud on vaid üksikuid küsimusi Tartu Ülikooli avatud ülikooli esmakursuslaste⁴ ja vilistlaste⁵ uuringus.

Käesolevas väljaandes esitatakse ülevaade nii kõrgkooliõpingute katkemist, taaslustamist kui ka varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamist käsitlevast uuringust „Uus algus”. Uuring on läbi viidud Euroopa Sotsiaalfondi meetme 1.1 projekti „Ülikoolilõpetajate konkurentsivõime tõstmine läbi õppetegevuse kvaliteedi arenduse (LÜKKA)”⁶ alaprojekti „Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) süsteemi ja põhimõtete väljaarendamine ja juurutamine” raames. VÕTA alaprojekti eesmärgiks on luua Eestis VÕTA süsteem, mis koosneb koostöövõrgustikust, sisaldab ühtseid põhimõtteid, töövahendeid, tugisüsteemi ning kvaliteedi tagamise mehhanismi.

Andmaks laiemat tausta varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamisega seonduvale probleematikale, on vaja koguda andmeid erinevatelt sihtgruppidele. Nii on lisaks eelnevalt mainitud uuringule LÜKKA projekti käigus üliõpilaste, vilistlaste ja tööandjate hulgas läbi viidud mitmeid teisi uuringuid, milles sisaldasid ka VÕTA probleematiikat käsitlevad küsimused. Nendest on välja antud aruanded⁷ ja ilmub ka artiklite kogumik.

Uuringus „Uus algus” on vaatluse all inimesed, kelle ülikooliõpingud on katkenud ja kellel on potentsiaalselt kõige rohkem põhjust ja eeldatavalt ka vajadust soovida varasemate õpingute arvestamist.

¹ Eamets, R., Annus, T., Paabut, A., Meriküll, J., Kraut, L. (2004). Riikliku koolitustellimuse kavandamine kutsehariduse, rakenduskõrghariduse ja akadeemilise kõrgharidusega spetsialistide koolitamiseks EL tõukefondide vahendite rakendamisel. Lõpparuanne. Uurimiskeskus Praxis. 2004.

http://www.riigikantselei.ee/failid/3_uurimus.pdf

² Kraut, L. Kõrghariduse omandanute ja õpingud katkestanute võrdlus töötasult laekunud tulumaksu põhjal. Lõpparuanne. Poliitikauuringute Keskus PRAXIS. 2006. <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=3951>

³ Must, O. Mittenormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsioon. Uurimuse aruanne. Tartu Ülikooli psühholoogia osakond. 2006. <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=4910>

⁴ Teekivi, E. Avatud ülikool esmakursuslaste pilgu läbi. Tartu. 2004

⁵ Teekivi, E. Avatud ülikooli vilistlaste uuring. Tartu. 2006

⁶ <http://www.ut.ee/lykka>

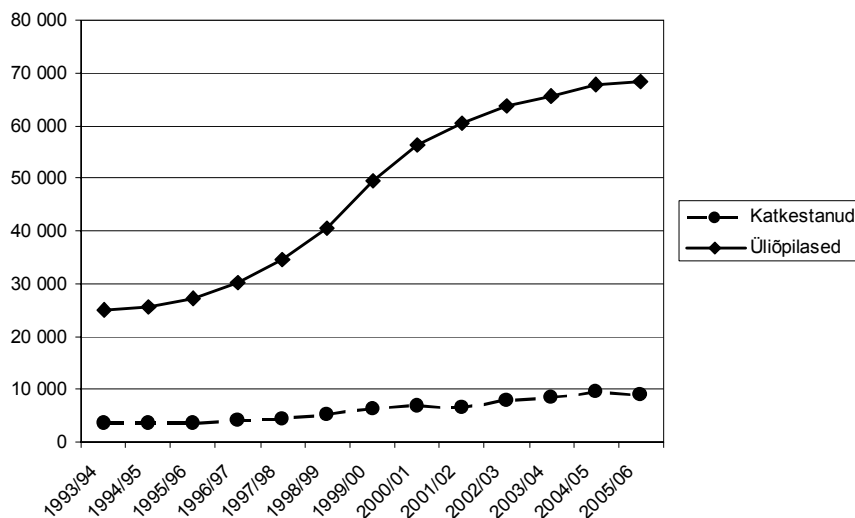
⁷ Vt <http://www.ut.ee/lykka/227897>

Kas see meie arvates oluline sihtgrupp ka tegelikult soovib õpinguid jätkata? Kas nad soovivad seda teha samal või teisel erialal? Kas nende töökogemus on õpingute valdkonnaga seotud? Need ja terve rida teisi küsimusi vajavad vastuseid, mida püüabki anda käesoleva uuringu kokkuvõte.

1. ÕPINGUTE KATKEMINE KÕRGKOOLIDES: STATISTILINE LÜHIÜLEVADE

Taustaks väljaandes esitatavatele uuringuandmetele vaatleme kõrgkooliõpingute katkemist Eestis statistiliste andmete alusel, mis on pärit Eesti Statistikaametist. Aastateni 2003/2004 kogus andmeid statistikaamet ise, hilisemad on pärit Eesti Hariduse Infosüsteemist. Suur osa kasutatud andmetest on kättesaadavad Haridus- ja Teadusministeeriumi koduleheküljelt⁸. Arvesse tuleb võtta, et andmed puudutavad vaid katkemise fakti ega fikseeri olukordi, kus üliõpilane jätkas õpinguid kas koheselt (nt läks üle teisele erialale või suundus õppima välismaale) või siis mõne aja pärast. Samuti võivad katkestanutena kajastuda ka need üliõpilaskandidaadid, kes täitsid sisseastumistingimused, kuid pärast immatrikuleerimist reaalselt õppima ei asunudki.

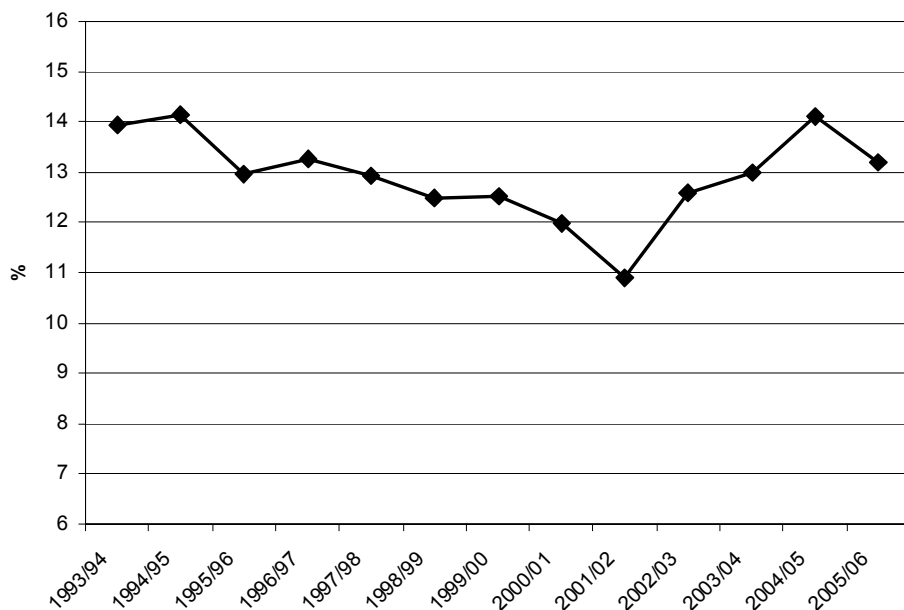
Joonisel 1.1 on esitatud üliõpilaste arv õppeaasta alguse seisuga ning õppeaasta jooksul õpingud katkestanute arv perioodil 1993/1994 kuni 2005/2006. Nagu jooniselt näha, on üliõpilaste arvu tunduv suurenemine toonud kaasa ka õpingute katkemise mõningase kasvu.

Joonis 1.1. Üliõpilaste arv õppeaasta alguse seisuga ning õppeaasta jooksul õpingud katkestanute arv.

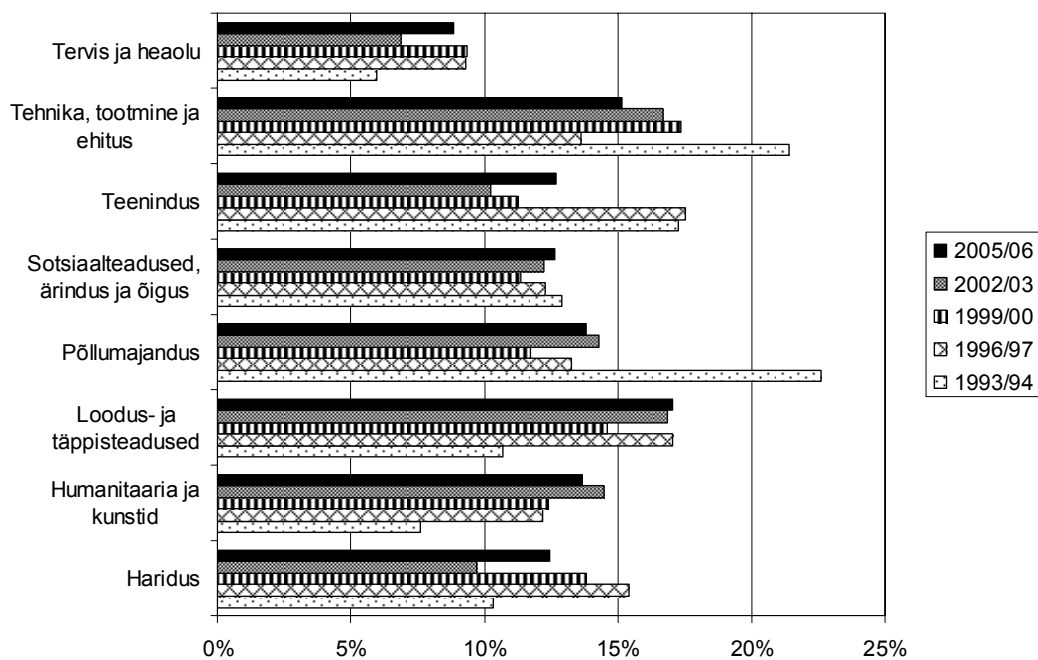
Täiendava aspekti lisab õpingute katkemise analüüsile õpingud katkestanute osakaalu muutumine üliõpilaste üldarvu suhtes (joonis 1.2). Selgub, et üliõpilaste arvu suurenemine tõi kaasa katkestanute osakaalu mõningase vähenemise, kuid suurenenud üliõpilaskontingendi edasiste õpingute käigus endine tase taastus.

⁸ Vt <http://www.hm.ee/index.php?048055>

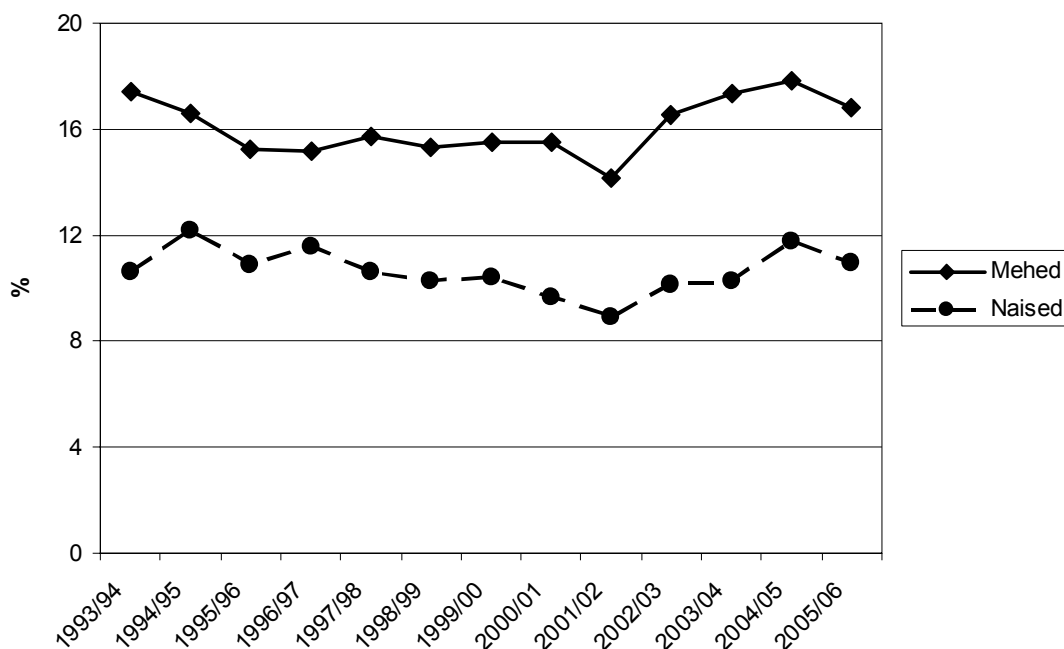
Joonis 1.2. Õppeaasta jooksul õpingud katkestanute arvu osakaal üliõpilaste üldarvust õppeaasta alguses.

Vaadeldes kõrgkooliõpingute katkemist erialarühmade lõikes (joonis 1.3), torkab silma katkestanute kõrgem osakaal loodus- ja täppisteadustes ning tehnikaerialadel. Suhteliselt vähem on õpinguid katkestanuid terveise ja heaolu valdkonnas.

Joonis 1.3. Kõrgkooliõpingud katkestanute osakaalud üliõpilastest erialavaldkondade lõikes.

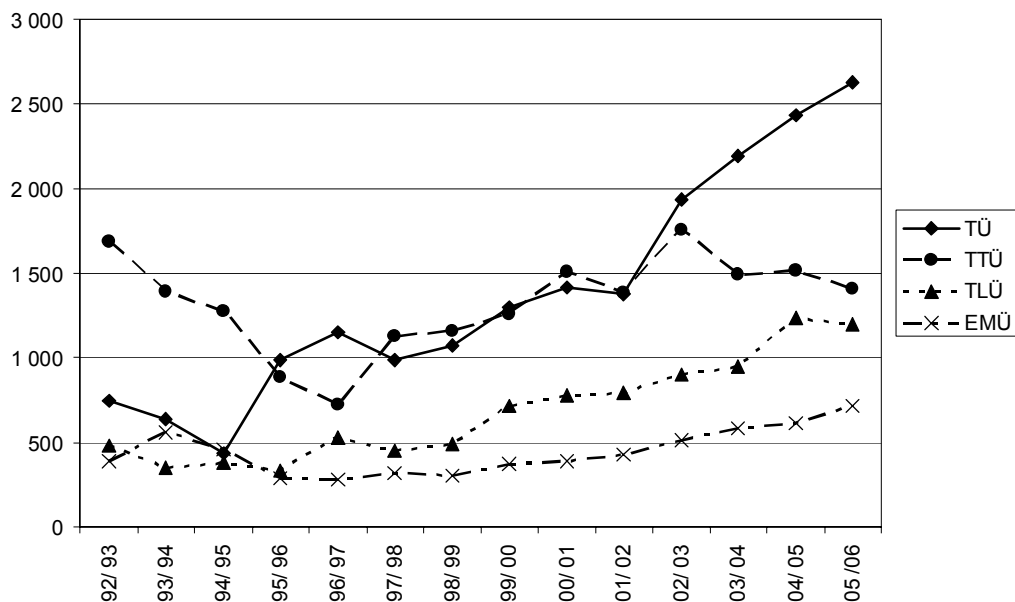
Õpingute katkemise juures on oluline vaadelda katkestanute soolist kuuluvust. Ühelt poolt domineerivad kõrghariduses naised, moodustades näiteks 2005/2006 õppeaastal 62% kõigist üliõpilastest. Teisalt seondub õpingute katkemine rohkem meesüliõpilastega, kes moodustavad kõigist kõrgkooliõpingute katkestanutest ligikaudu poole. Katkestanute osakaalud mees- ja naisüliõpilaste seas on esitatud joonisel 1.4. Pikemalt on soolisi erinevusi hariduses statistiliste andmete alusel käsitlenud Vootele Veldre⁹.

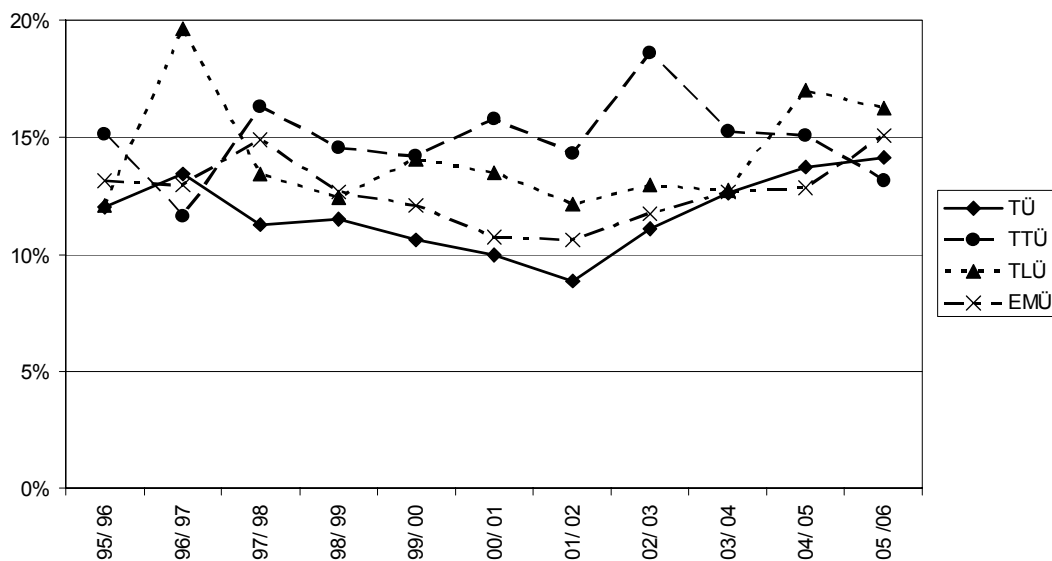
Joonis 1.4. Mees- ja naissoost katkestanute osakaalud kõigist mees- ja naisüliõpilastest.

Järgnevalt vaatleme neid avalik-õiguslikke ülikoole, mida käsitleme ka läbiviidud originaaluuringus: Tartu Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli, Tallinna Ülikooli ja Eesti Maaülikooli. Nagu näeme jooniselt 1.5, esineb kõige rohkem õpingute katkemist Tartu Ülikoolis, viimastel aastatel on katkestanute arv pidevalt suurenenud. Kui aga paralleelselt vaadelda joonist 1.6, selgub, et õpingute katkemine on esmajoones seotud üliõpilaste arvu suurenemisega, katkestanute osakaalult pole TÜ sugugi juhtival positsioonil. TTÜs võib viimastel aastatel täheldada õpingute katkemise mõningast vähenemist nii suhtelisel kui ka absoluutsel tasandil, väiksemates ülikoolides (TLÜ ja EMÜ) seevastu pigem tõusu.

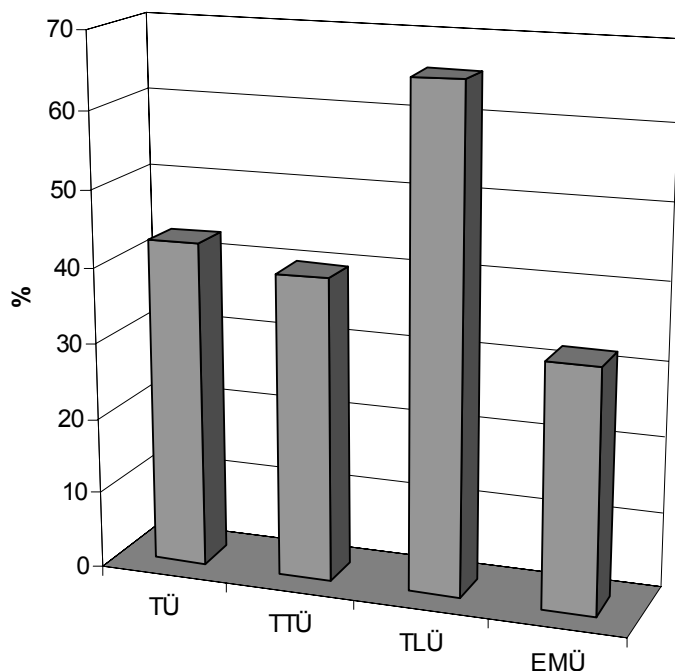
⁹ V. Veldre. Haridusliku kihistumise soolisest aspektist. Eesti Statistika Kuukiri 6/2007. Lk. 5-16.

Joonis 1.5. Õpingud katkestanute üldarvud suuremates avalik-õiguslikes ülikoolides.

Joonis 1.6. Õpingud katkestanute osakaal kõigist üliõpilastest suuremates avalik-õiguslikes ülikoolides.

Joonis 1.7. Halb õppeedukus õpingute katkemise põhjusena suuremates avalik-õiguslikes ülikoolides 2005/2006 õppeaastal.

Õpingute katkemise põhjuste käsitlemine on statistiliste andmete alusel sageli väga keeruline. Nimelt võivad mitmed asjaolud esineda üheskoos; omal soovil lahkumine võib kajastada hoopis õpingutega toimetulematust. Käesoleva väljaande koostamise ajal oli statistikaametist kättesaadav ülevaade halva õppeedukuse kui ametlikult fikseeritud väljalangemispõhjuse kohta 2005/2006 õppeaasta osas, nii ajalises kui ka sisulises plaanis laialdasem ülevaade põhjustest on statistikutel valmimas lähiajal. Vaadeldes halva õppeedukuse tõttu katkestanute osakaalu eri kõrgkoolides, eristub teistest selgelt TLÜ (joonis 1.7). Siiski pole nende andmete alusel võimalik teha kandvamaid järeldusi.

2. UURINGU „UUS ALGUS” ÜLDÜLEVAADE

Uuringu „Uus algus” eesmärgiks oli välja selgitada üliõpilaste haridustee katkemise põhjused, õpingud katkestanute vajadused ja hoiakud õpingute jätkamise suhtes, hinnangud varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) tugisüsteemile ning vajadused sellise süsteemi järele. Samuti oli oluline saada ülevaade varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise sihtgrupi suurusest ning struktuurist. Lisaeesmärgina võib välja tuua VÕTA võimaluste teadvustamist sihtrühmale.

Uuring viidi läbi kombineeritud ankeetküsitlusena: ankeedid edastati respondentidele posti teel, paralleelselt pakuti võimalust küsimustele vastata Internetis. Ankeet (vt lisa) sisaldas põhiliselt etteantud vastusevariantidega küsimusi, osa neist võimaldas ka vabas vormis vastuse andmist.

Põhiuuringuga hõlmati neli ülikooli: Tartu Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool, Eesti Maaülikool ja Tallinna Ülikool. Esialgvalt võeti uurimisele inimesed, kes olid vastavas kõrgkoolis õppinud vähemalt kaks aastat ja kelle õpingud katkesid aastatel 1992–1995 või 1998–2002. Katkestanute nimekirjad koostati uuritavate ülikoolide poolt. Mõlema uuritava perioodi kohta olid katkestanute andmed elektroonsel kujul olemas Tartu Ülikoolil ja Tallinna Tehnikaülikoolil, Eesti Maaülikooli andmed algavad 1994. aastast ja Tallinna Ülikooli andmed katavad hilisemat uuritavat perioodi (1998–2002). Lähtudes uuringu ressurssidest, vähendati uuritavat kontingenti juhuvaliku teel. Vaatluse alla võetud andmeid täpsustati kõigepealt Eesti Hariduse Infosüsteemi kaasabil (kas katkestanud pole vahepeal õpinguid lõpetanud või juba õpingutega hõivatud), seejärel selgitati Rahvastikuregistri abil välja katkestanute kehtiv aadress. Põhiküsitluse käiku iseloomustab tabel 2.1.

Tabel 2.1. Uuringu „Uus algus” põhivalim ja selle realiseerimine.

	Vaatluse alla võetud katkestanuid	Täpsustuste järgselt välja saadetud küsimustikke	Tagastatud Eesti Posti poolt seoses ebatäpse aadressiga	Aadressile toimetatud küsimustikke	Laekunud vastuseid	%
Tartu Ülikool	1000	802	38	764	116	15,2
Tallinna Tehnikaülikool	1000	902	10	892	121	13,6
Eesti Maaülikool	520	467	15	452	63	13,9
Tallinna Ülikool	371	264	5	259	51	19,7
Kokku	2801	2435	68	2367	351	14,8

Madal vastamisprotsent ei ole käesoleva uurimuse eesmärkidest lähtuvalt problemaatiline, kuna eeldati, et küsimustikule vastavad eelkõige need respondendid, kes on uuringu temaatikast huvitatud ja planeerivad õpingute jätkamist või on sellele mõelnud.

Lisaks põhiküsitlusele viidi vastajaskonna laiendamiseks ning avatud küsimuste kaudu saadavate tekstiliste vastuste hulga suurendamiseks läbi täiendav küsitlus Internetis. Linke

küsitlusvormile levitati erinevates portaalides. Täiendavast küsitlusest laekus 95 töötlemiskõlblikku vastust eri kõrgkoolides õpingud katkestanutelt.

Seega vastas küsitlusele kokku 446 inimest, kelle kõrgkooliõpingud olid katkenud – **Tallinna Tehnikaülikoolist (TTÜ) 157, Tartu Ülikoolist (TÜ) 147, Eesti Maaülikoolist (EMÜ) 64 ning Tallinna Ülikoolist (TLÜ) 53**. 12 vastajat esindasid teisi kõrgkoole, 13 Internetis vastajat polnud kõrgkooli märkinud. Vastanutest 35% oli õppinud loodus- ja täppis-teadusi või meditsiini, 26% inseneriteadusi, 17% humanitaarteadusi, 14% majandus- või õigus-teadust ning 8% sotsiaalteadusi. 41 vastaja korral polnud võimalik varasemate õpingute täpset valdkonda fikseerida. Põhjalikumalt on vastajaskonda iseloomustatud käesoleva väljaande 4. peatükis.

Järgnevas uurimistulemuste ülevaates on kasutatud põhiliselt andmete ühe- ja kahemõtmelisi sagedus- ja jaotustabeleid ning tunnuste keskväärtusi. Lisaks on mitmel puhul leidnud kasutamist klasteranalüüs, mis grupeerib objekte või tunnuseid nende omavahelise sarnasuse alusel. Objektide grupeerimise korral on eesmärgiks leida mingite tunnuste alusel sarnased (st sarnaselt vastanud või sarnaselt käituvad) vastajad.

3. ÕPINGUTE KATKEMISE PÕHJUSED

Ankeedis oli loetletud 11 erinevat õpingute katkemise põhjust, mida sai hinnata 3-pallise skaala abil (3 – *eelkõige*, 2 – *ka see*, 1 – *seda mitte*).

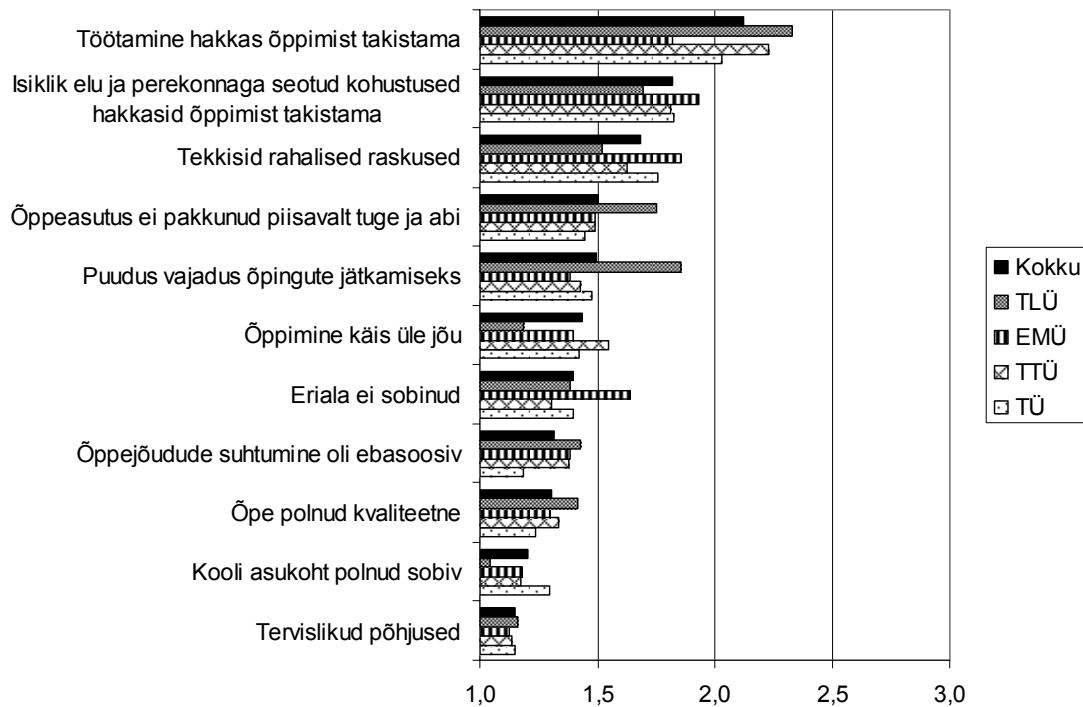
Valdav enamus küsitletutest nimetas õpingute katkemise **peamiste põhjustena töötamist õpingute kõrvalt, isikliku elu ja perekonnaga seotud kohustusi ning rahalisi raskusi**. Joonisel 3.1 on kujutatud katkemise põhjused ülikoolide lõikes. On näha, et kõrgkooli kõrvalt töötamine on olulisem põhjus just Tallinna kõrgkoolides, Tartus on selle olulisus mõnevõrra väiksem.¹ Pisut alla veerandi varem TTÜs õppinutest ning alla viiendiku TLÜ katkestanutest ei pidanud töötamist õpingute kõrvalt probleemiks, samas kui TÜs oli vastav näitaja 35% ja EMÜs 45%. Seevastu kalduvad õpingud rahaliste raskuste tõttu pooleli jääma pigem Tartus kui Tallinnas. Rohkem kui viiendikul TLÜ katkestanutest puudus eelkõige vajadus õpinguid jätkata.

Eriala lõikes võib täheldada, et eriti tugevalt mõjutas töötamine just sotsiaalteaduste üliõpilasi – 70% neist pidas töötamist kõige olulisemaks õpingute katkemise põhjuseks. Teiste erialade puhul jäi see osakaal 30–40% lähedale. Samuti on töötamine olnud olulisemaks probleemiks selle grupi puhul, kelle õpingud katkesid ajavahemikus 1999–2005. Tähelepanuväärne on, et **õpingute kõrvalt töötamine hakkas eelkõige segama mehi (50% vs 29%), perekondlikud kohustused aga naisi (35% vs 22%)**.

Isiklik elu ja perekonnaga seotud kohustused olid keskmiselt 27% vastajate õpingute katkemise peamiseks põhjuseks. Kui töötamine segas õppimist pigem hiljem katkestanute seas, siis isiklikud ja perekondlikud põhjused olid olulisemad enne 1999. aastat katkestanud rühma puhul. Eraldi toodi välja perekondlike põhjustena abiellumist, kolimist teise linna või välismaale ja lapse sündi. Rahalised raskused olid määravaks põhjuseks pigem nende puhul, kes küsitluse hetkel olid vallalised.

Üheks õpingute **katkemist soodustavaks teguriks hinnati õppeasutuse vähest tuge ja abi** – keskmiselt 40% vastajatest pidas seda eelkõige või muu hulgas põhjuseks. Õppimine käis üle jõu enim TTÜs – 43%-l juhtudest peeti seda vähemalt mingil määral põhjuseks, samas kui TLÜ näitaja selles vallas on vaid 16%. Samuti käis õppimine üle jõu pigem inseneri- ja loodusteaduste kui sotsiaal- ja humanitaarteaduste üliõpilastel. Õppimise vajaduse puudumine põhjustas õpingute katkestamist pigem sotsiaal- ja humanitaarteadustes, samuti pigem vanema vanuserühma seas. Varem EMÜs õppinud vastajad toovad võrreldes teiste kõrgkoolidega rohkem esile vale eriala valiku – 21% EMÜ pooleli jätnutest pidas seda eelkõige õpingute katkemise põhjuseks, samas TÜ vastav näitaja oli 11% ning TTÜ ja TLÜ katkestanutel vaid 8%. Valitud eriala hindasid ebasobivaks pigem naised kui mehed.

¹ Nüüd ja edaspidi on rühmadevaheliste erinevuste väitmisel eksimise tõenäosus 10%, kui pole märgitud teisiti.

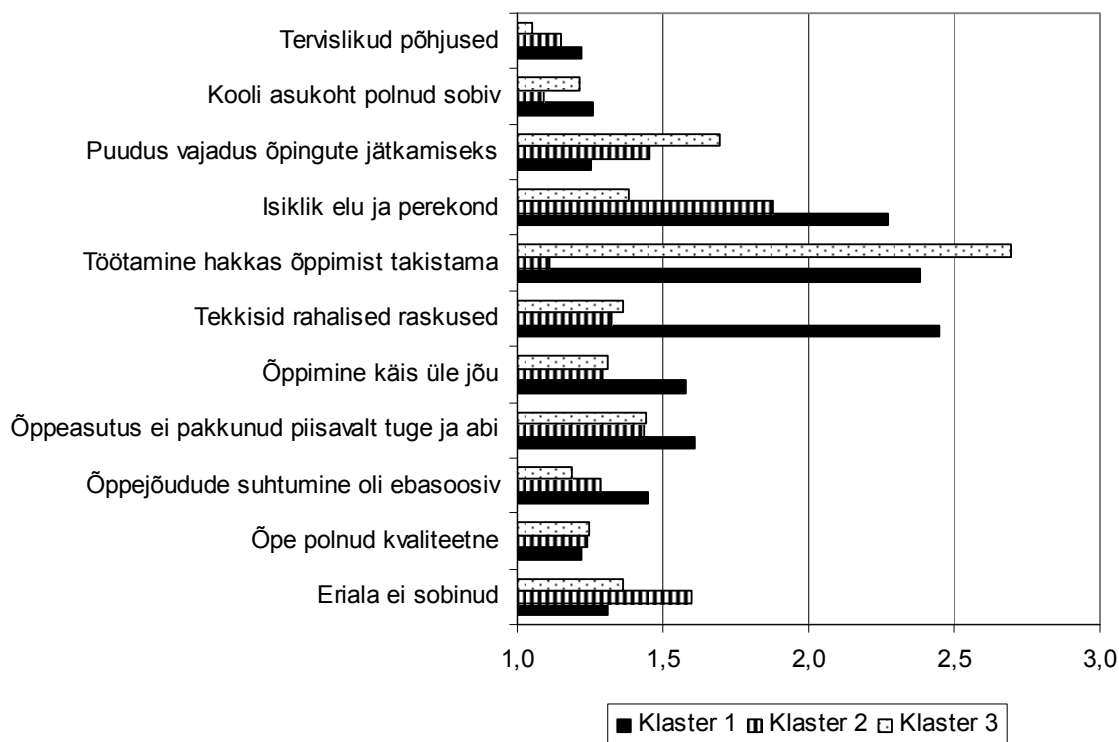
Joonis 3.1. Keskmised hinnangud õpingute katkemise põhjustele (3 – eelkõige, 2 – ka see, 1 – seda mitte).

Enamus küsitletud oma erialavalikus siiski ei kahelnud – TÜ, TTÜ ja TLÜ katkestanutest vaid 23–31% pidas eriala sobimatust oma õpingute katkemise juures mingilgi määral oluliseks põhjuseks, EMÜs oli see protsent 43. Suur osa vastajatest (75%) **jäi õppe kvaliteediga rahule**. Veidi kriitilisemalt hinnati õppejõudude suhtumist – ebasoosivaks peeti seda eriti TLÜs, kus 10% vastajatest nimetas seda õpingute katkemise peamiseks põhjuseks.

Õpingute katkestamine tervislikel põhjustel jääb kõigi vaadeldud kõrgkoolide juures alla 10%. Võime eeldada, et kõrgkooli asukoht mängib kaudset rolli haridustees – töö- ja elukoha kaugus kõrgkoolist ning sellest tulenevad logistilised probleemid võiksid mõjutada näiteks õppetööl osalemise sagedust. Antud küsitluse raames aga õpingud katkestanud kõrgkooli asukohas suuri probleeme ei näinud – eelkõige seetõttu katkestas oma haridustee 8% varem TÜs õppinud inimesi, 2–3% EMÜs ja TTÜs õppinuid, TLÜ katkestanud seda vastusevarianti ei märkinud.

Lisaks eelnenule uurisime ülikooliõpingute katkemise põhjuste sarnaste hinnangute alusel kujunenud inimeste grupe, kasutades k-keskmiste meetodil põhinevat klasteranalüüsi. Analüüsi tulemusena moodustus kolm ligikaudu võrdse suurusega klasterit – vastajate rühma.

Klastrit nimetus tuleneb temasse koondunud vastanute katkemispõhjuste struktuurist (joonis 3.2). Meie näite puhul on esimesse klasterisse koondunud töö- ja rahaprobleemide tõttu katkestanud, mis viitab asjaolule, et osadel inimestel tekkisid rahalised raskused, mis sundisid neid töötama, töö omakorda hakkas aga edasiõppimist takistama ning ülikool tuli pooleli jätta. Probleeme lisandus veel perekonnaelu valdkonnast, õppimine hakkas üle jõu käima, abi ei saadud ka õppeasutuse poolt ja lõpuks õpingud katkesidki. Sellesse klasterisse kuulumist määravad suhteliselt ühesuguse tugevusega ja nähtavasti katkestamist kõige enam mõjutavad tegurid (raha, töö ja isiklik elu). Seega võiks klaster kanda nimetust *majanduslikud tegurid*.

Joonis 3.2. Keskmised hinnangud õppetöö katkemise põhjustele klastrite lõikes.

Teise klastrisse kuulumist määravad samuti suhteliselt paljud sarnase mõjujõuga tunnused, kuid nende hulgas annavad siiski tooni isiklik elu ja perekond, eriala mittesobivus ning vajaduse puudumine õpingute jätkamiseks. Arvestades tunnuste sisu, võiksime selle nimetada *motivatsiooni vähesuse* klastriks. Mingil ajahetkel hakkasid õppimisega konkureerima muud asjaolud, mis osutusid õppimisest tähtsamaks ja viisid lõpuks õpingute katkemiseni.

Kolmanda klastrit võime nimetada *töötamise* klastriks, arvestades selle õpingute katkemise põhjuse kõrgemat olulisust klastrisse kuulujate seas teiste klastritega võrreldes. Tuginedes dispersioonanalüüsi andmetele, võime kokkuvõtvalt nentida, et klastrid erinevad omavahel kõige enam järgmiste tunnuste osas: *töötamine hakkas õpinguid segama, rahalised raskused ning perekonnaga seotud probleemid*.

Olles klasteranalüüsi tulemusena kätte saanud andmetel põhineva tüpoloogia e sarnaste tulemustega/vastustega objektide grupid, tuleks järgmise sammuna hakata edasi uurima, millise taustaga inimesed ühte või teise klastrisse kuuluvad.

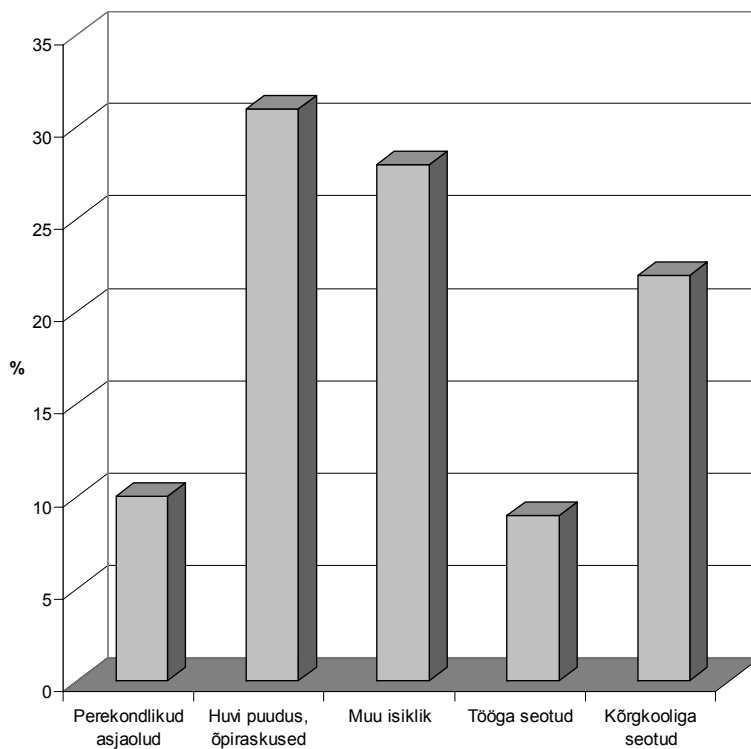
Majanduslike tegurite klaster koondab rohkem mehi, loodus- ja täppisteaduste ning meditsiiniõppureid, neid, kelle õppeedukus jäi keskmisele tasemele, kelle õpingud kestsid vähemalt kolm aastat ning kelle õpingute katkemise aeg langeb käesolevasse sajandisse. Ametialaselt seisundilt on nad eelkõige reatöötajad (alluvad).

Motivatsiooni vähesusega seonduv katkestanute rühm koondab rohkem naisi, samuti neid, kes õppisid loodus-, täppisteaduste ja meditsiinaladel, kelle õpingud kestsid paar aastat ning kelle õpingute katkemise aeg langeb eelmisse sajandisse. Kolmandasse klastrisse kuuluvad on analoogselt eelmise klastriga rohkem alluva seisundis ja õpingute katkemise ajal õppis neid kõige rohkem TÜs.

Töötamine õpingute katkemise põhjusena seob eeskätt mehi, kes õppisid insenerialadel. Tänapäevaks on arvestatav osa neist 30–34 aasta vanused, õpingute katkemise aeg langeb käesolevasse sajandisse, nad on suures osas abielus, pooltel neist on lapsed ja praeguselt ametialaselt positsioonilt on suur osa neist juba juhid.

Lisaks uurimuse läbiviijate poolt etteantud põhjuste tähtsuse hindamisele sai iga vastaja vabalt vormis kirja panna endale olulisi põhjuseid. Seda võimalust kasutas kolmandik vastanuist. Kodeerisime personaalsed õpingute katkemise põhjused viide rühma, mis on esitatud joonisel 3.3.

Vabade vastustena lisatud põhjuste seas oli olulisel kohal eriala vale valik ja sellest põhjustatud probleemid, mis väljenduvad õpitüdimuse, õpiraskuste, depressiooni, edasijõudmatuse, huvi puudumise ja inimliku laiskuse näol. Neile lisanduvad muud isikliku laadi asjaolud, nagu mujale õppima asumine, eriala vahetamine, teise linna kolimine jne. Vastajate poolt leidsid täiendavalt äramärkimist niihästi tööle asumine ja tööga seonduv kui ka lapse sünd või muud perekondlikud põhjused. Välja toodi ka õppeasutuse-põhiseid probleeme, mis seonduvad nii õppejõudude, õppekavade kui ka ebasobivate õpperuumidega.

Joonis 3.3. Vastanute poolt täiendavalt lisatud õpingute katkestamise põhjused.

Lisatud põhjuste täiendav analüüs näitab, et perekondlikud põhjused on saanud suuremaks õpingute jätkamise takistuseks TÜ katkestanuile, huvipuudus ja õpiraskused Tallinna Ülikoolis õppinuile, muud isikliku laadi asjaolud võrdselt TÜ ja EMÜ katkestanuile. Õppeasutusele on kõige rohkem etteheiteid Tallinna Tehnikaülikooli ja Tallinna Ülikooli endistel üliõpilastel.

Mehed näevad õpingute katkestamise täiendavate põhjustena rohkem ülikooliga seotud probleeme, aga ka oma nõrka õppeedukust. Naiste probleemid koonduvad samuti õppeedukuse, isiklike põhjuste ja perekondlike asjaolude ümber. Mida nooremad on inimesed, seda enam tuuakse esile huvipuudust ja nõrka õppeedukust, mida eakamad, seda enam nähakse põhjustena isiklikku laadi asjaolusid ja õppeasutusega seonduvat.

Mida kauem on inimene ülikoolis õppinud, seda enam on õpingute katkemise põhjuseks olnud õpiraskused. Kui vaadata väljalangemise põhjuseid ajalises retrospektiivis, siis mida lähemal on õpingute katkemise aeg tänasele päevale, seda arvukamaks muutuvad etteheited kõrgkooli aadressil. Need, kelle õpingud katkesid rohkem aega tagasi, toovad enam välja isiklikku laadi põhjuseid.

Järgnevalt on esitatud mõningad haridustee katkemise täiendavad põhjused vastajapoolses sõnastuses.

- TTÜ eeldab suurt iseseisvat tööd kodus, mul ei olnud arvutiga kogemust ja võimalust seda hankida. (TTÜ)*
- Depressioon varest valikust on väga võimalik põhjus. (TÜ)*
- Edasine teadmatus, kiired muutused, kolhoosid, talud, osaihistud veterinaaride ülekiillus, suur osa õppes tuupimisel, vähene praktika kooli poolt, kõike pole vaja peast teada, vaid teada, kust seda otsida. (EMÜ)*
- Eelkõige ei suutnud leida mulle sobivat lõputöö teemat õigeaegselt. Edasi tulid kõik ülejäänud põhjused. (EMÜ)*
- Ei osanud nii õppida, võrreldes keskkooliga. Vajasin pidevat kontrolli, harjutamist, mitte nii, et loetakse materjal ette ja lõpus on eksam. (TTÜ)*
- Ei sobinud õppekava, teooria ja praktika vahekord oli vale, kuna olen rohkem praktik. (TTÜ)*
- Ei viitsinud enam TTÜsse sõita! Nii lihtne see ongi! Jube kaugel on, autot pole. (TTÜ)*
- Eriala tundus konkurentsivõimetu, kuna valides lisaerialana X, nägid meie arvutitunnid välja nõnda, et ühte arvutit jagasid ca 8 inimest, kusjuures ruum oli nii väike, et mõned istusid arvuti tagumisel küljel. Sisuliselt ei õppinud seal midagi. kahju. (TLÜ)*
- Firma keeldus lubatud õpperaha maksmast, põhjenduseks, et pole vajalik kõrgharidus. (TÜ)*
- Info puudumine lõputöö sooritamise kohta. Raske suhelda juhendajaga, kuna neil on kogu aeg kiire ja Tallinnast Tartusse kontakti saada oli keeruline. E-mailile vastati 3 nädala tagant, kui üldse vastati. (TÜ)*
- Juhendaja ei olnud piisavalt motiveeritud mind lõpetamas näha. Mul endal ei olnud ka motivatsiooni magistratöö lõpetamiseks, sest siis oleks olnud mõistlik teaduse alal edasi tegutseda, mida ma aga ei soovinud. (TTÜ)*
- Jõudsin pensioniikka. (TTÜ)*
- Kadus suurem huvi valitud eriala vastu ja siis tekkis laokil oleku tunne, ei teadnudki täpselt kuhu minna ja mida teha jne. siis sellist nõustamist ka ei olnud, kust abi oleks saanud, pigem said ikka pikku pead, et mis see siis olgu, peaasi et ainepunktid tehtud saaks. (TÜ)*
- Liigsuur ja liigsüviti minev baasosa mille seost valitud erialaga raske märgata. (TÜ)*
- Läksin ajateenistusse ja jäingi kaitseväge tööle. (EMÜ)*
- Maa tuli täita lastega, ka mees õppis. Keegi pidi lapsed toitma ja kasvatama. (TÜ)*
- Minu erialane kogemus uute seadmete osas ületas õppejõudude kogemusi ja teadmisi, huvi kadus ära, sest ei saanud midagi uut. (TTÜ)*
- Ootamatu tööpakkumine, mis viis mind Eestist välja. (TLÜ)*
- Soovimatus raisata aega ebaolulistele, ning nagu hilisem kogemus on näidanud, eluks täiesti ebavajalike ainete pähetuupimisele. (EMÜ)*

- *Tegelesin spordiga tippasemel. (EMÜ)*
- *Vajaliku kirjanduse halb kättesaadavus. (TÜ)*
- *Õpingud katkesid osaliselt rahalistel põhjustel (aastamaks 27 000 + majutuskulud + õppe-materjalid), kuid põhiliselt seetõttu, et eestikeelset valmisõppematerjali oli minimaalselt, põhiliselt ingliskeelsed raamatud (olin õppinud saksa keelt), mida ei õnnestunud alati koju laenutada ja halva keeleoskuse tõttu läbi töötada. Samuti häiris paljude õppejõudude üleolev suhtumine meisse ja ei antud tagasisidet tehtud testide kohta. (TÜ)*

Kokkuvõtteks võib öelda, et üldiselt on kõik peamised õpingute katkemise põhjused ühel või teisel viisil omavahel tihedalt seotud – majanduslike raskuste tekkides tuleb tööle minna, laste sünniga pöördub tähelepanu neile, teise linna kolimisel tekitab probleeme aja planeerimine jne. Kui perekonna- ja kõrgkoolipoolsest toetusest jääb vajaka, siis loobutakse sellest, mis hetkel pole prioriteet – õpingutest.

4. ÕPINGUD KATKESTANUTE ISELOOMUSTUS

Käesolevas peatükis iseloomustatakse kõrgkoolitee poolelijätanud ja meie küsitlusele vastanud inimesi selliste tunnuste kaudu nagu *sugu, vanus, perekonnaseis, laste arv, millises ülikoolis ja millisel erialal nad õppisid, milline oli õpinguteaegne õpiedukus, milline on praegune põhiline tegevusala ja kus elatakse*. Materjali selline käsitus võimaldab kirjeldada kontingenti, kellest võiks ülikoolidele saada täiendav õppurkond.

Soovides pingelisest demograafilisest olukorrast põhjustatud konkurentsipüsima jääda, on ülikoolidel vaja hästi tunda potentsiaalse üliõpilaskontingendi erijooni, et neid arvestades viia läbi õppeasutuse ja õppimisvõimaluste tutvustamist.

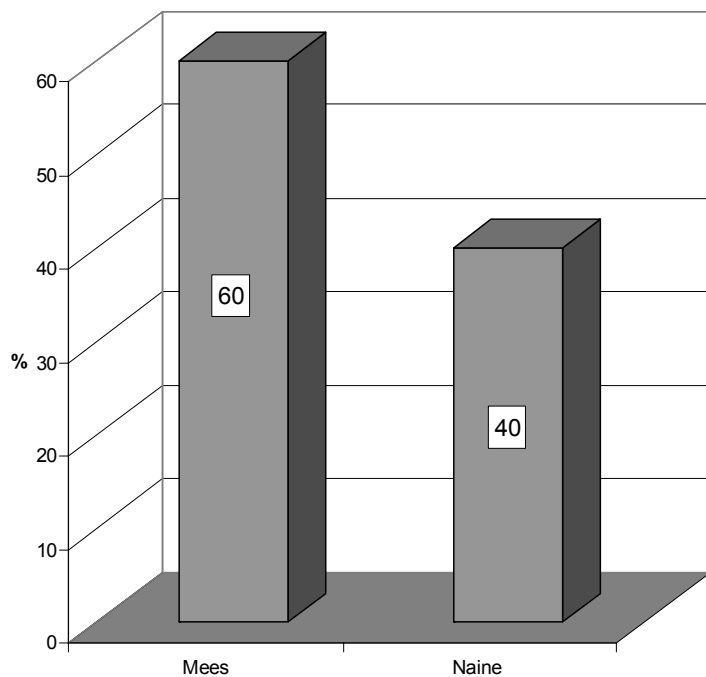
Potentsiaalse üliõpilaskontingendi tundmisel on veel teine mitte vähem oluline aspekt, mida tuleks arvestada õppetöö korraldamisel ja õppurite senise töökogemuse arvestamisel. Ülikoolide *statsionaarne õppurkond* on paljudelt parameetritelt homogeenne, st üliõpilased on valdavalt enamuses tulnud õppima vahetult pärast keskkooli lõpetamist; nad on enam-vähem ühevanused, valdavalt vallalised, ühesuguse haridusliku baasiga jne. Sellest tulenevalt on ka õppejõud üles ehitanud oma põhiainete sisu ja õpetamise meetoodika. Katkestanute baasil formeerub aga *eelkõige kaugõppe õppurkond*, mis on kõigilt põhinäitajatelt äärmiselt heterogeenne, eriti õppetöö ja selle läbiviimise seisukohalt oluliste näitajate poolest, nagu eelnev haridus, õpingute katkestamise aasta, vanus, perekonnaseis, tööalane hõivatus jne. Nende teguritega tuleks õppejõududel ka oma õppetöös arvestada, samuti on kontingendist lähtuvalt oluline individuaalse õppekava koostamise võimalus.

Järgnevalt püüame sotsiaal-demograafiliste näitajate baasil koostada (eelkõige edasistest õpingutest huvitatud) õpingud katkestanu koondportree, mis võimaldaks lugejal paremini mõista ja interpreteerida käesoleva väljaande ülejäänud osades analüüsitud andmeid.

Sugu

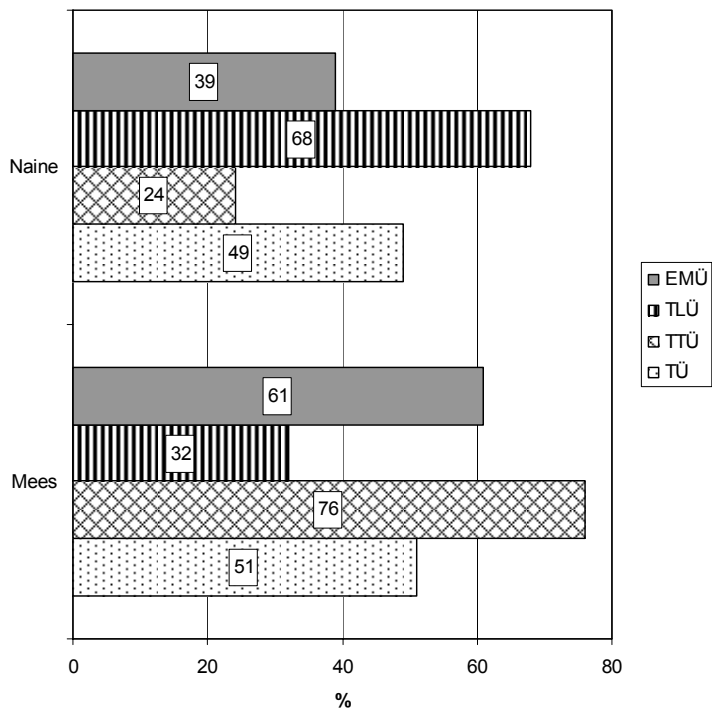
Erinevalt statsionaarse üliõpilaskonna soolisest koosseisust, kus naised on kindlas ülekaalus, on küsitluses osalenud katkestanute sooline jagunemine vastupidine – ülekaalus on mehed (joonis 4.1). Osaliselt on see asjaolu seletatav meeste suhteliselt suurema osakaaluga õpingud katkestanute hulgas: kui kõigist sisseastujatest moodustavad mehed ligikaudu 40%, siis lõpetajate hulgas on nende osakaal ca 30%¹.

¹ Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006–2015 rakendusplaan aastateks 2008–2010. Haridus- ja Teadusministeerium. Tartu. 2007. Lk 5.

Joonis 4.1. Vastajate sugu.

Samas tundub eelmises lõigus esitatud andmetest lähtuvalt, et mehed on olnud ka mõningal määral aktiivsemad ankeedile vastajad kui naised.

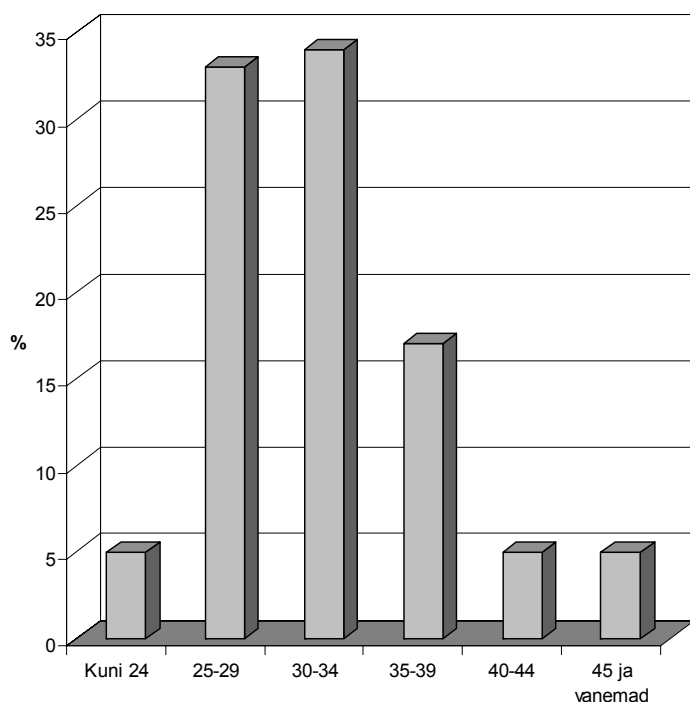
Joonis 4.2. Eri ülikoolidest pärit vastajate sooline koosseis.

Katkestanute soolist koosseisu on mõjutanud eeskätt Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Maaülikooli vastajad (joonis 4.2). Tallinna Ülikooli pooleli jätnutest on ülekaal naiste käes, mis on igati loomulik, arvestades selle õppeasutuste üliõpilaste soolist koosseisu. Küsimustikule vastanud Tartu Ülikooli katkestanute hulgas on mehi ja naisi enam-vähem võrdselt.

Vanus

Vanus on inimese teo- ja töövõimet näitavaks oluliseks tunnuseks. Tänapäevane infoühiskond nõuab oma keerukuse ja mobiilsuse tõttu inimeselt toimetulekuks ja kohanemiseks järjest pikemat ettevalmistavat perioodi, mille jooksul omandatakse erinevates haridusasutustes uusi teadmisi, oskusi ja vilumusi.

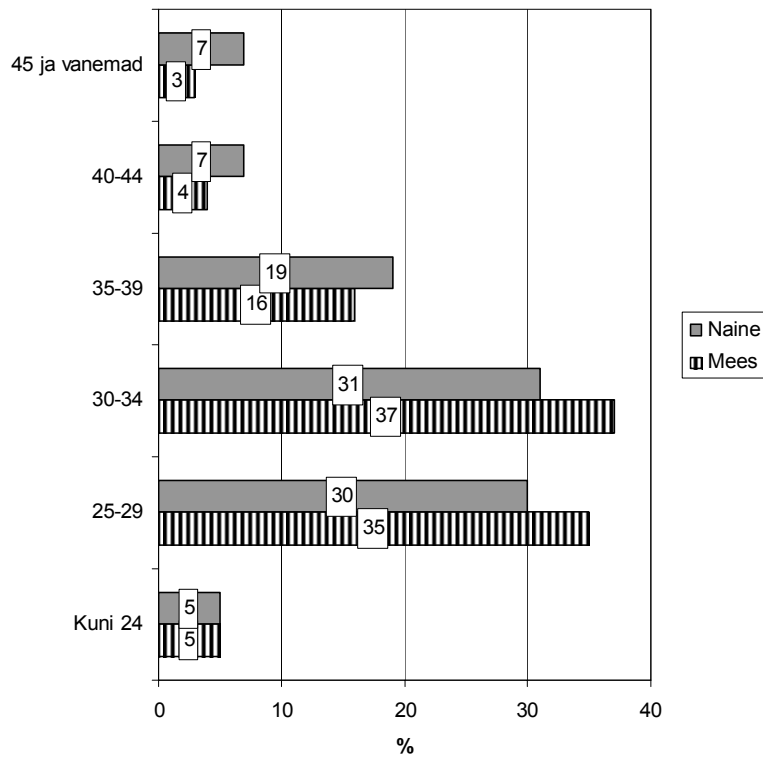
Küsitluses osalenud õpingud katkestanute vanus uurimuse toimumise hetkel mahub vahemikku 20–66 aastat, andes keskmiseks vanuseks 32,4 aastat – seega valdavalt parimas loome-, töö- ja õppimiseas inimesed. Naised on meestest keskmiselt aasta võrra vanemad.

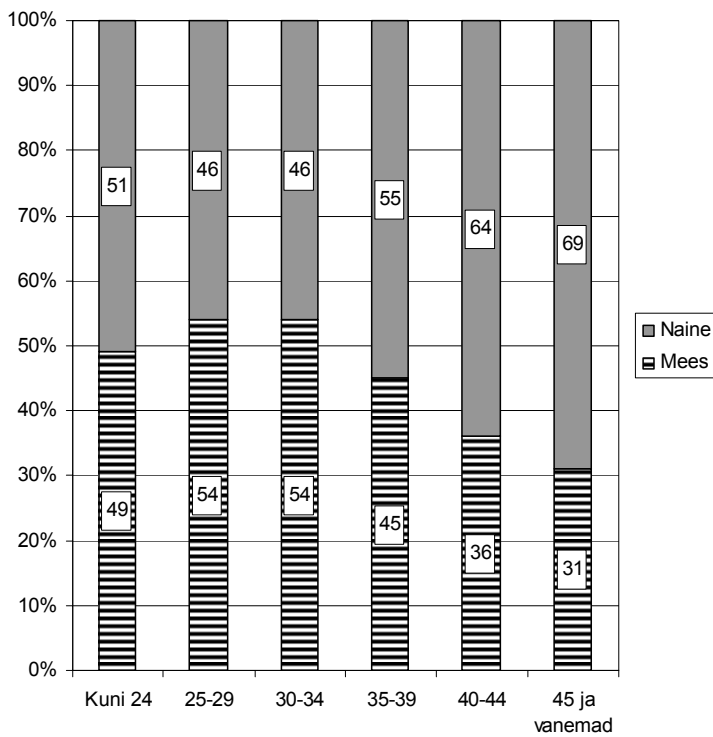
Joonis 4.3. Katkestanute vanuseline koosseis.

Joonisel 4.3 toodud vanusegruppide esindatus näitab, et ligemale kaks kolmandikku (67%) katkestanutest on tänaseks 25–34-aastased, seega täiesti sobivas vanuses oma haridustee lõpuleviimiseks. Iga viies on 35–39-aastane ja iga kümnes on juba 40-aastane või vanem.

Joonis 4.4 annab ülevaate sellest, kuidas mehed ja naised jaotuvad erinevate vanusegruppide vahel. 25–34-aastaste hulgas on mehed ülekaalus. Ülejäänud gruppides on ülekaal naiste käes või ollakse võrdselt esindatud. Sama probleemi, kuid teise nurga alt, vaatleme ka joonise 4.5 abil. Jooniselt on näha, kuidas naised ja mehed on esindatud erinevates vanusegruppides.

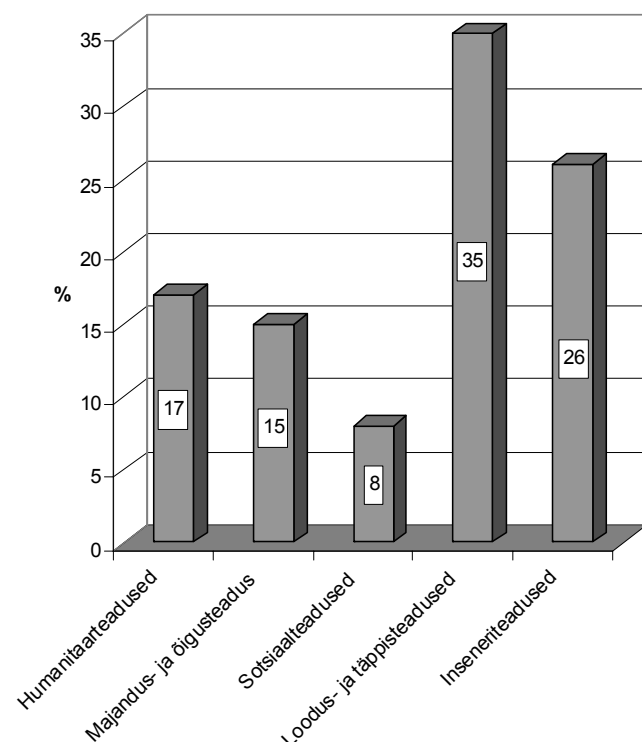
Joonis 4.4. Meeste ja naiste jaotumine vanusegruppide vahel.

Joonis 4.5. Meeste ja naiste osakaal erinevates vanusegruppides.

Mida vanemad on katkestanud, seda enam on nende hulgas naisi. 40 aastast vanemate seas on naised juba suures ülekaalus. 25–34-aastaste hulgas, arvukuselt domineerivamas grupis, esineb enam mehi. Vaid kõige nooremate vastajate seas on mõlemad sugupooled võrdselt esindatud.

Varasemate õpingute erialarühm

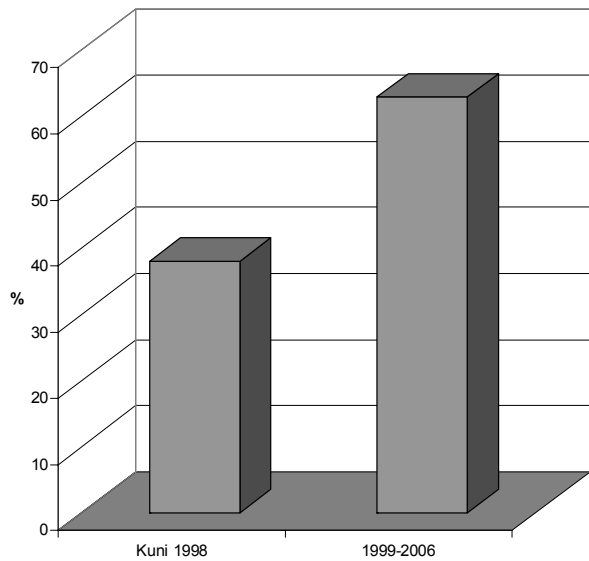
Joonis 4.6. Õpingud katkestanute jaotus erialati.

Kõige enam on olnud väljalangejaid loodus- ja täppisteaduste ning inseneriteaduste õppurite hulgas, kõige vähem sotsiaalteadustes (joonis 4.6).

Haridustee katkemise aeg

Teadmised mitte üksnes ei unune, vaid ka vananevad, seda eriti tänases kiiresti muutuvas ajas. Seepärast on oluline teada, millal studium katkestati. Uuringu esialgse ülesande püstituse alusel võeti uurimise alla kõrgkoolide õpingud katkestanud aastastest 1992–1995 ning 1998–2002. Internetis täiendavale küsimustikule vastajate jaoks polnud õpingute katkestamise ajamoment piiritletud. Samuti võis küsitletav vastamiseks valida ka mingi muu katkenud õpingute perioodi kui see, mille alusel tema poole pöörduti. Kokkuvõtlikult varieeruvad vastanute õpingute katkemise aastad vahemikus 1975–2006.

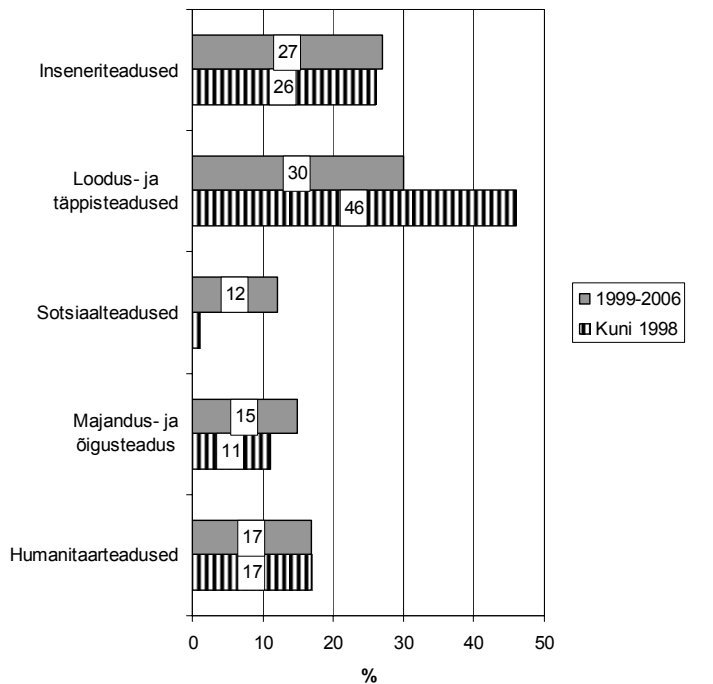
Analüüsi huvides moodustasime vastajaist kaks gruppi: nn *vanemad* (kuni 1998) ja *nooremad* (alates 1999) katkestanud.

Joonis 4.7. Õpingute katkemise aeg.

Ligemale kaks kolmandikku (63%) meie ankeedile vastanuist on nn nooremad katkestanud, kelle haridustee on jäänud pooleli viimase seitsme aasta jooksul. Ühelt poolt võib see olla seotud üliõpilaste arvu kasvuga viimastel aastatel, teisalt võib siiski oletada, et just viimastel aastatel õpingud katkestanud on enam huvitatud haridustee jätkamisest ja see tingib ka nende suuremat ankeedile vastamise aktiivsust.

Kuidas jaotuvad katkestanud erialade lõikes, nähtub jooniselt 4.8.

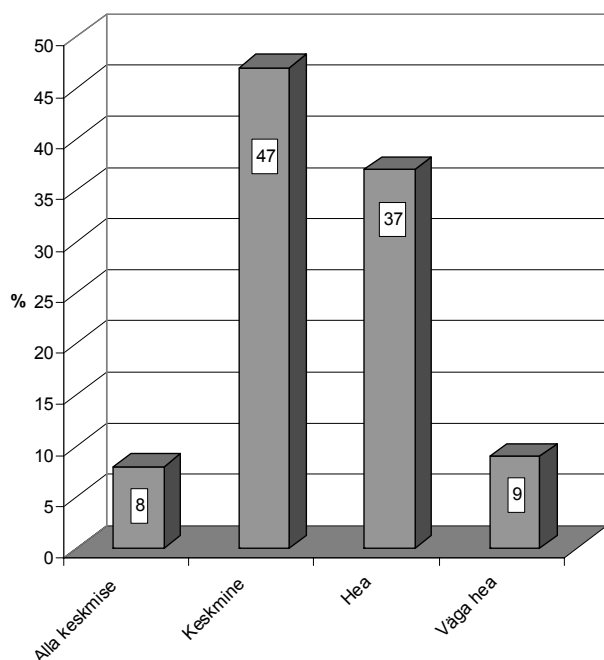

Joonis 4.8. Erinevate erialarühmade vastajate õpingute katkestamise aeg.

Erinevused erialati on silmatorkavalt suured. Ligemale pooled (46%) varasemal perioodil katkestanuist on kunagi õppinud loodus- ja täppisteadusi. Kõigil muudel erialadel (eriti sotsiaal- ja majandusteaduses) on ülekaalus inimesed, kelle õpingute katkemise aeg jääb viimase seitsme aasta piiridesse. Asjaolu, et sotsiaalteadustest väljalangenute seas varasema perioodi esindajad praktiliselt puuduvad, tuleneb sellest, et nende distsipliinide (sotsioloogia, politoloogia, avalik haldus, sotsiaaltöö jne) õpetamine on toimunud suhteliselt lühikest aega.

Õpinguteaegne õppeedukus

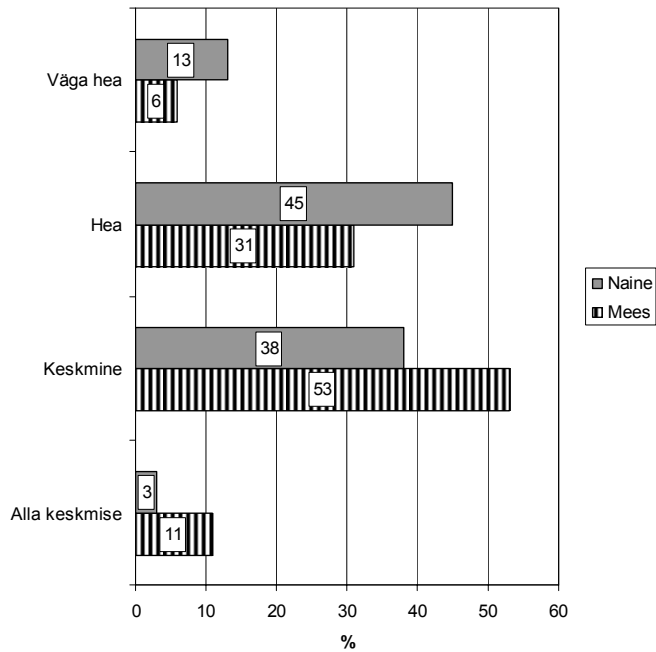
Katkestanute *retrospektiivsed* hinnangud oma õpingute edukuse kohta andsid joonisel 4.9 kujutatud pildi. Ligemale pooled (47%) hindasid omaaegseid teadmisi keskmisteks. Peaaegu sama palju on neid (46%), kes pidasid oma edukust heaks või väga heaks, vaid 8% kõigist vastanuist olid enda hinnangul õpitulemuste poolest keskmisest tasemest allpool.

Joonis 4.9. Õpinguteaegne õppeedukus.

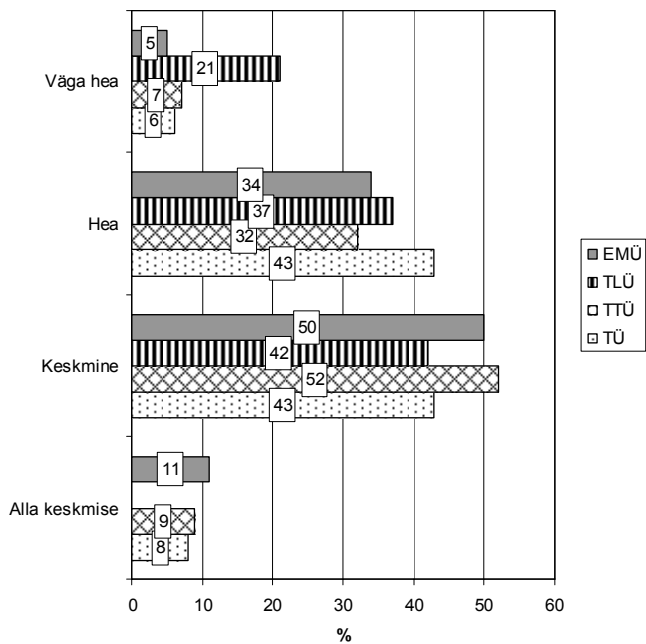
Kuigi ühesuguste hinnangute taga võib olla väga erinev teadmiste maht ja sisu, iseloomustavad need hinnangud siiski katkestanute hariduslikku pagasit.

Kuidas hindasid oma õppeedukust naised ja mehed, ilmneb jooniselt 4.10. Hinnangud lubavad väita, et naised olid meestega võrreldes oma õpingutes oluliselt edukamad. Enam kui pooled neist (58%) saavutasid enda arvates keskmisest kõrgemaid tulemusi (meeste 37% vastu).

Joonis 4.10. Meeste ja naiste õppeedukus.

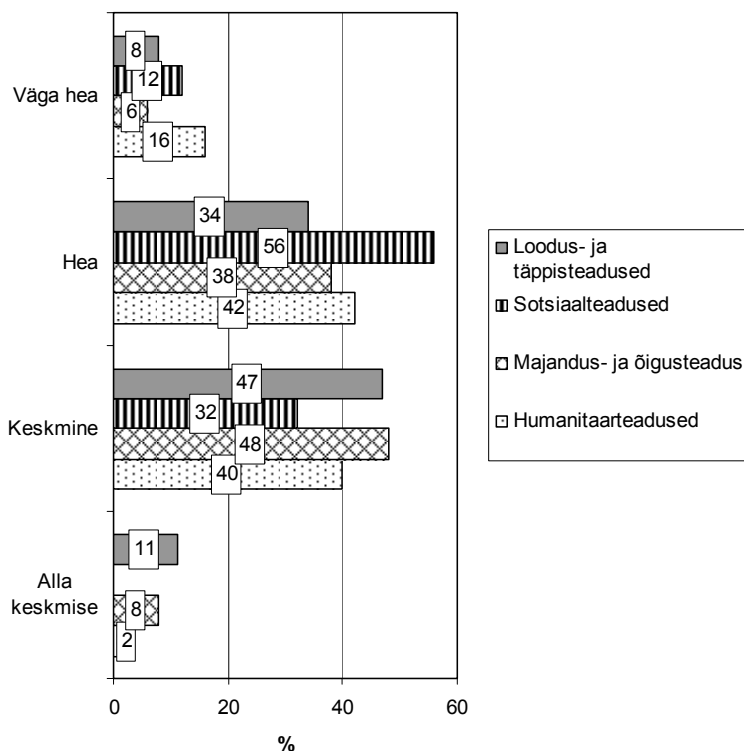
Ka ülikoolide vahel (joonis 4.11) on märkimisväärsed erinevused. Kõrgemalt hindavad oma varasemat õppeedukust Tallinna ja Tartu Ülikooli katkestanud. Eriti silmatorkav on Tallinna Ülikool – enam kui viiendik vastanutest (21%) hindab oma tulemusi väga headeks. Tagasihoidlikumad on oma hinnangutes Tallinna Tehnikaülikooli ja Eesti Maaülikooli katkestanud. Iga kümnes on asetanud end keskmisest madalamale tasemele.

Joonis 4.11. Ülikoolide katkestanute õppeedukus.

Ka teistes meie poolt varem korraldatud uurimustes eristuvad TTÜ ja EMÜ üliõpilased oma suhteliselt tagasihoidlike õpitulemustega. Üheks põhjuseks võib olla erialade ja hindamise spetsiifika, teiseks asjaolu, et neisse õppeasutustesse koonduvad rohkem mehed, kelle õppeedukus on naistest üldiselt tagasihoidlikum.

Selle teema lõpetuseks võrdleme tulemusi erialarühmade tasemel (joonis 4.12). Nagu võiski arvata, loetakse saadud teadmisi oluliselt paremaks nn *pehmetel erialadel* – sotsiaal- ja humanitaarteadustes – ning tagasihoidlikumateks inseneri- ja loodusteadustes. See võib olla ka üks põhjustest, miks neid erialasid rohkem pooleli jäetakse. Ka majanduse ja õiguse erialade katkestanute hulgas on ülekaalus inimesed, kelle õppeedukus oli enda hinnangul keskmine või alla selle (56%).

Joonis 4.12. Õppeedukus erialarühmade lõikes.

Perekonnaseis ja laste arv

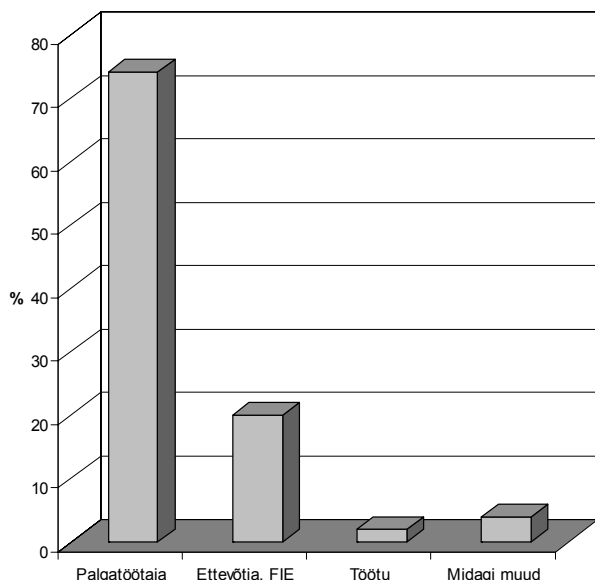
Enamus katkestanuist (70%) on tänaseks abielus. Kui suur osa neist oli õpingute katkemise ajal abielus, jääb siinkohal vastuseeta. Küll aga väärivad esiletoomist asjaolu, et enam kui pooltel (54%) olid õpingute katkemise peamisteks või lisapõhjusteks põhjuseks perekonnaga seotud probleemid.

Naiste hulgas on abieluinimesi veidi rohkem ja nähtavasti oli see juba õpingute ajal nii, sest kolmandikule naistest olid just perekonnaprobleemid väga oluliseks õpingute katkemise põhjuseks (meeste hulgas oli neid 23%).

Tänaseks on veidi enam kui pooltel (56%) kõigist õpingud katkestanutest lapsed. Abielus olijatest on lapsed ligikaudu kolmel neljandikul (72%). Enam-vähem võrdselt on esindatud ühe ja kahe lapsega õpingute katkestanud, kõigist vastanud ja lapsi omavatest katkestanutest moodustavad nad enam kui neli viiendikku (85%).

Põhitegevus

Küsitlusele vastanud katkestanute tööhõive on väga kõrge. Praktiliselt kõik (94%) neist teenivad leiba avalikus või erasektoris, töötute osa on marginaalne (joonis 4.13).

Joonis 4.13. Katkestanute põhitegevus.

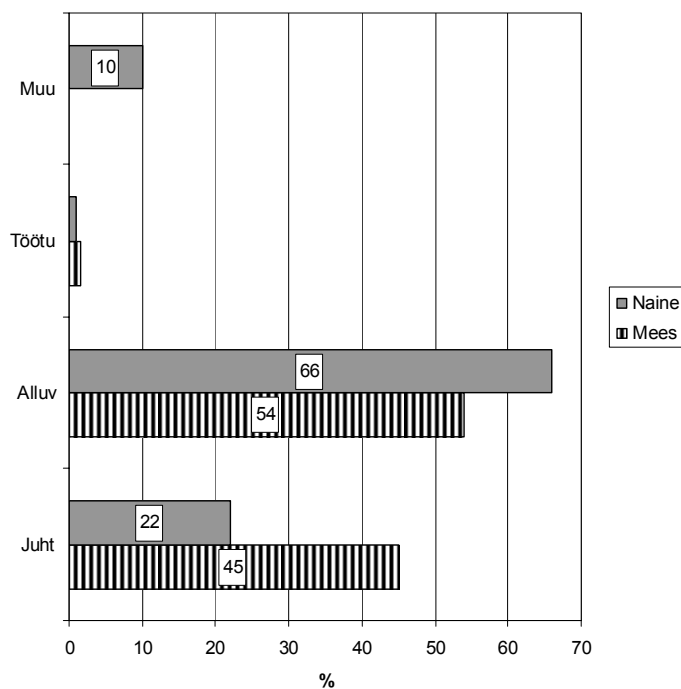
Andmed toovad välja vaid ühe olulise erinevuse soo lõikes: meeste hulgas on ettevõtlusega tegelejaid ligikaudu kaks korda rohkem (vastavalt 24% ja 12%). Ülikooli tüüp ei mõjuta hõivatust: võrdselt ollakse seotud nii palgatöö kui ettevõtlusega.

Ametialane seisund

Huvi võiks pakkuda ka katkestanute tööalane positsioon. Vastanute poolt kirja pandud ametid kodeeriti põhimõttel juht – alluv. Kõik ülejäänud, kellel kas puudus töösuhe või oli see ajutiselt lapsehooldusega peatatud, kodeeriti “töötu” ja “muu tegevus” tunnusteks.

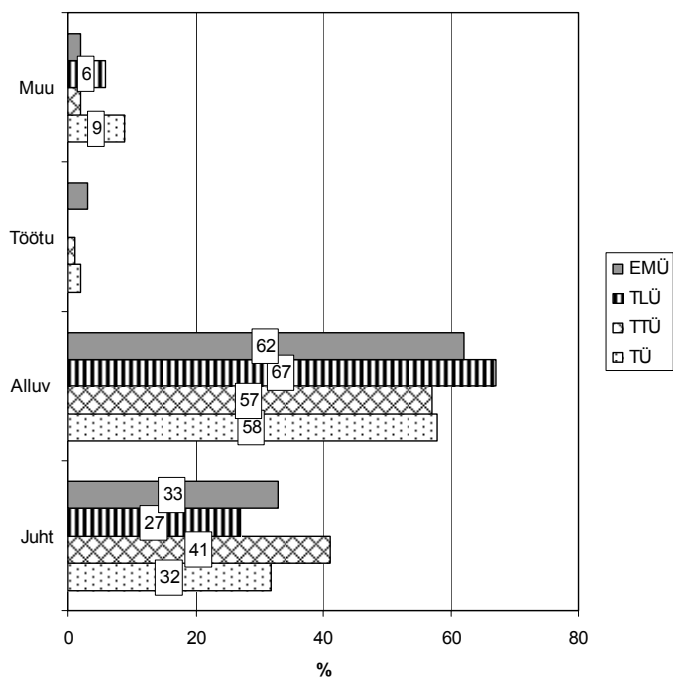
Tüüpiline katkestanu on reatöötaja (alluv), moodustades ligemale kolm viiendikku (59%) kõigist vastanuist. Teiseks arvukamaks grupiks (34%) on eri tasandi juhid. Töötud ja millegi muuga tegelevad inimesed moodustavad kokku 6%.

Asjaolu, et kolmandik inimesi kuulub erineva taseme juhtide hulka, viib mõtteni, et nähtavasti ei nõua igasugune juhitöö veel kõrgharidust tõendava diplomi olemasolu. Turumajanduses toimitakse nähtavasti sageli põhimõttel *õige mees õigel kohal*. Seetõttu ei saa alati arvestada ja ei arvestatagi formaalset haridust tõendavat dokumenti, kuigi see peaks olema eduka toimetuleku eelduseks.

Joonis 4.14. Meeste ja naiste ametialane seisund.

Soolisel tasandil (joonis 4.14) ei erine katkestanute ametialane hierarhia oluliselt ühiskonnas tervikuna valitsevast olukorrast, st mehed on rohkem juhid ja naised alluvad.

Joonis 4.15. Ametialane seisund ülikooliti.

Analüüs ülikoolide kaupa (joonis 4.15) näitab, et juhina tegutsemine seondub kõige enam Tallinna Tehnikaülikooli õpingute katkestanutega. Vanuse analüüs viitab sellele, et juhtidena tegutsevad kõige enam 35–39-aastased ja alluvatena kuni 24-aastased.

Elukoht

Küsitlusele vastanud katkestanute elupaigana esinevad kõik Eesti maakonnad. Domineerib siiski üks maakond – Harjumaa, kus tänaseks elab 57% küsitletuist. Koos Tartumaaga, kus elab ligemale viiendik (18%), moodustavad nad kolm neljandikku (75%) kõigist vastanuist.

Kuigi maakonnakeskustest on peaaegu kõik esindatud (v.a Kärddla ja Rapla), elavad enam kui pooled katkestanutest Tallinnas ja Tartus (59%). Iga viienda elukohaks on mingi maa-asula.

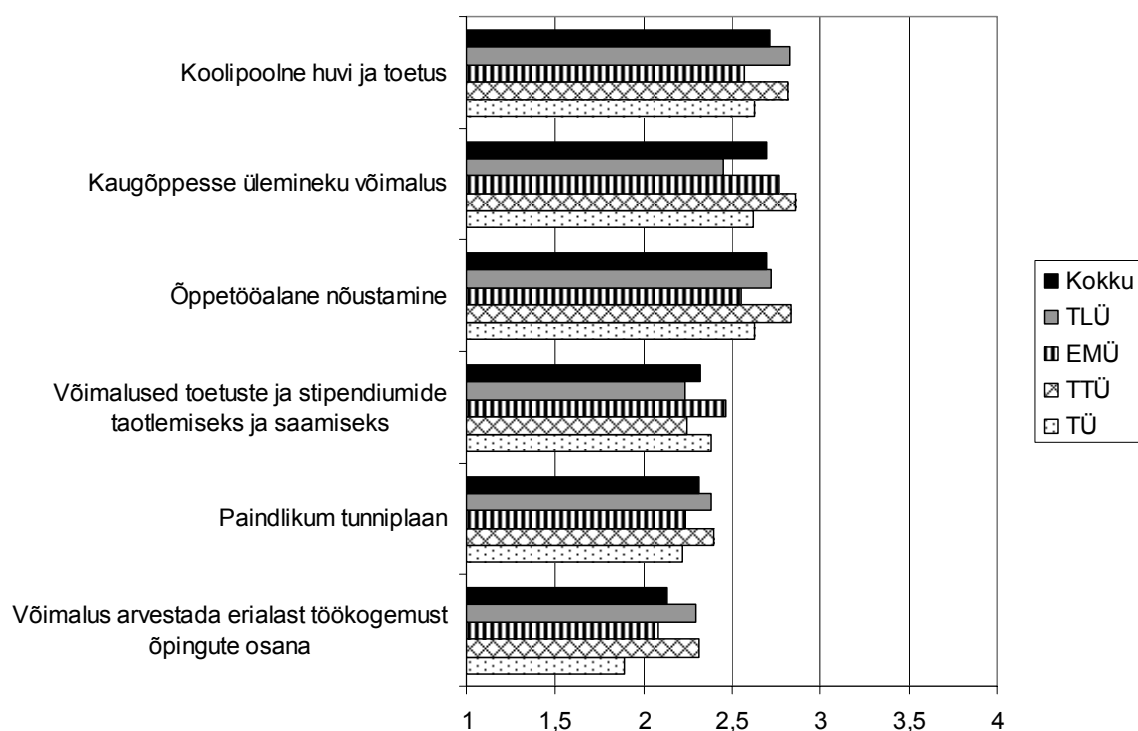
Kokkuvõtteks

Ülalesitatu põhjal võib ülikooli katkestanut portreeterida kui inimest, kes on tänaseks ületanud kolmekümnenda eluaasta künnise, ta on abielus, kasvatab üht või kaht last. Tema õpingud katkesid keskmiselt kaheksa aastat tagasi, ta on katkestanud kas reaal- või inseneriala. Pikaajaline eemalolek sihipärasest ja süsteemsest õppetööst teeb paljudele taasalustamise probleemseks, kuigi õpingute ajal ilmutati valdavalt keskmist või sellest kõrgemat õppeedukust. Umbes kaks kolmandikku vastanutest on Harju- või Tartumaa elanikud. Vastanud on aktiivselt lülitunud töömaailma, märkimisväärne osa neist teenib leiba juhina.

5. ÕPINGUTE KATKEMISE VÄLTIMISE VÕIMALUSED

Kas õpingute katkemist oleks saanud vältida? Ka seda küsiti katkestanute käest, andes neile hinnata kuut erinevat võimalikku katkemise vältimistegurit (skaalal 4 – *kindlasti*, 3 – *pigem jah*, 2 – *pigem mitte*, 1 – *kindlasti mitte*). Keskmised hinnangud on toodud joonisel 5.1.

Eelnevalt nägime, et peamiseks haridustee poolelijäämise põhjuseks on töötamine. Seetõttu on loomulik, et vastajate arvates oleks kõige enam **aidanud õpingute katkemist vältida kaugõppesse ülemineku võimalus** – TÜ katkestanutest pidas seda võimalust oluliseks 59%, TTÜ katkestanutest 67%, EMÜ katkestanutest 63% ja TLÜ katkestanutest 52%. Kaugõppest oleks olnud huvitatud eelkõige inseneri- ja loodusteaduste, aga ka majandus- ja õigusteaduse tudengid. Kahjuks puudub paljude erialade juures kaugõppe võimalus. Kaugõppevõimalustega peaaegu sama oluliseks peetakse õppetöölalast nõustamist ning kõrgkoolipoolset huvi ja toetust.

Joonis 5.1. Tegurid, mis aitaksid vältida õpingute katkestamist (keskmised hinnangud skaalal 4 – *kindlasti*, 3 – *pigem jah*, 2 – *pigem mitte*, 1 – *kindlasti mitte*).

Toetuste ning stipendiumite taotlemise võimalused oleksid võib-olla leevendanud majanduslikku olukorda, vähendanud kõrgkooli kõrvalt töötamist ning seega jätnud rohkem aega ja tähelepanu õpingutele. Samas loevad stipendiumite taotlemise võimalust olulisemaks just naised, kuigi töö tõttu katkestasid õpingud pigem mehed.

Kõige madalamalt hinnatakse õpingute katkemise vältimise võimalusena erialase töökogemuse arvestamist – 60% vastajatest ei usu, et see oleks kõrgkooli poollelijätmist mõjutanud. Ometi tuleb tähele panna, et **peaaegu kõik, kellel erialane töökogemus olemas, näevad selle arvestamist õpingute jätkamist soodustava tegurina**. Kõne all olevast võimalusest oluaks huvitatud pooled endistest sotsiaalteaduse tudengitest ning 47% majandus- ja õigusteaduse tudengitest.

Lisaks ankeedis pakutud vastusevariantidele oli haridustee katkestanud inimestel võimalik täiendavalt kirja panna asjaolud, mis oleks aidanud vältida õpingute katkemist. Seda võimalust kasutati aktiivselt. Katkemise vältimise võimalustena toodi välja nõustamist ja personaalset lähenemist, vajadust huvitavamate ainete järele õppekavas, e-õppe võimalust, suuremat osavõtlikkust ja huvi õppejõudude poolt, sõprade ja pere toetust, kohustusliku sõjaväeteenistuse kaotamist ning paindlikuma erialavahetuse võimalusi. Järgnevalt anname taas sõna vastajatele, esitades valiku nende poolt pakutud õpingute katkemise vältimise võimalustest originaal-sõnastuses.

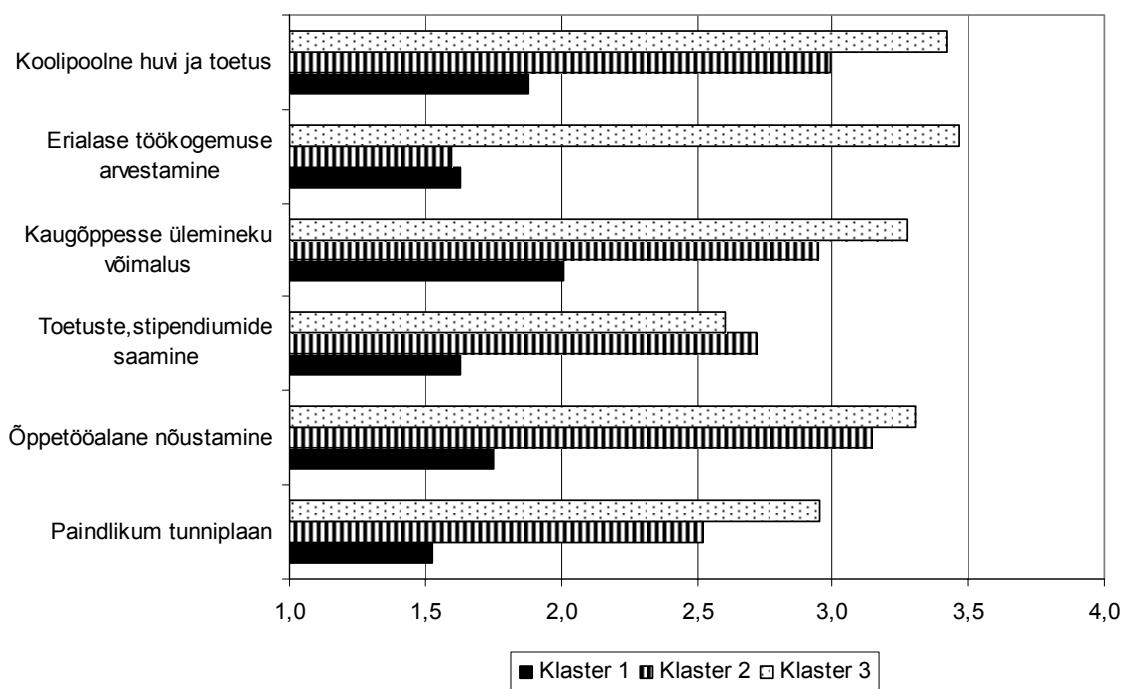
Õpingute katkemist oleks aidanud vältida:

- Eesmärkide seadmine (mida ja milleks õppida).* (TTÜ)
- Enesekasvatus.* (TÜ)
- Et ei toimuks õppeainete AP aegumist, vaid õppimine oleks vaba pikkusega ja õppekavade muutmisel tehtaks ka vastavate ainete ülekanded uutesse kavadesse, mitte likvideeritakse. Jutud aegumisest on enamustel ainetel mõttetud, kuna ainete sisu on niigi 30 aastat ajast maas. Kui lõpuks saadakse kasvõi 30 aastaga punktid kokku, siis saaks ka paberi.* (TTÜ)
- E-õppe võimalus.* (TTÜ)
- Inimene, kes oleks kuulunud mu probleeme ja aidanud lahendust pakkuda, dekanaadi sekretärid ajavad asju ainult formaalse poole pealt.* (TTÜ)
- Isikliku abistaja teenuse olemasolu.* (TÜ)
- Järeleaitamistunnid võib-olla.* (TTÜ)
- Kui ei oleks Eestis olnud kohustuslikku kaitseväeteenistust.* (EMÜ)
- Kõrge lisandunud tasu magistritöö kaitsmisel.* (TLÜ)
- Liigne leebus järgmisele kursusele edasiviimisel.* (EMÜ)
- Majanduslik abi riigilt/koolilt/omavalitsuselt.* (TÜ)
- Nn klassijuhataja olemasolu.* (TTÜ)
- Kui oleks endal rohkem tarkust jagunud oma elu korraldamisel.* (TÜ)
- Nõustamise võimaluse korral jätkanuksin kindlasti teisel erialal.* (TÜ)
- Personaalne lähenemine tudengi probleemidele. Nõustamine ja ühine lahenduste leidmine. Olukord, kus tudeng on statistiline element, on sisuliselt riigieelarvelise õppekulu puhul riigi raha kahepoolne mitteotstarbeline kasutamine.* (TTÜ)
- Piisav õppelaen.* (TÜ)
- Realistlikum tunni- ja õppeplaan, paremad elu- ja õppimistingimused, õppejõudude ja personali viisakas suhtumine.* (TÜ)
- Suurem ülikooli poolt aktsepteeritud võõrkeelte hulk (lisaks inglise, prantsuse, saksa keelele).* (TÜ)
- Võimalus saada rohkem praktilist keeleõpet ja valida erinevaid lisaaineid.* (TÜ)
- Võimalus, et arvestataks õpingute tulemusi ka teistest kõrgkoolidest, ja paindlikum suhtumine eriala vahetamisse.* (EMÜ)

- Sõprade ja pere toetus ning abi. (EMÜ)
- Vähem jooksumist erinevate majade vahel, tunniplaani sättimine majade järgi. (EMÜ)
- Kui oleks olnud reaalne lootus leida püsivat piisavalt tasustatud erialast tegevust. (TLÜ)
- Õppetöö muutmine kaasaegsemaks ja õppejõudude ning õpilaste parem suhtumine õppimisse. (TTÜ)

Täiendavalt uurisime katkestanute koondumist erinevatesse klastritesse, lähtudes hinnangutest katkemise vältimise võimalustele. 3-klaster analüüs, mille käigus moodustusid ligikaudu võrdse suurusega klastrid, pakkus kõige loogilisemaid lahendeid.

Dispersioonanalüüsi tulemuste alusel määravad klastritesse kuuluvust enim hinnangud erialase töökogemuse arvestamise võimaluse puudumisele. Tugevamat eristavat toimet avaldavad veel õppetöölase nõustamise ja kõrgkoolipoolse huvi ning toetuse võimalus. Ka vabas vormis kirjutatud lisaasjaoludest enam kui pooled (55%) on seotud õppeasutuse tegevuse või tegevusetusega. Kõige nõrgemini diferentseerivad klastreid sellised tunnused nagu kaugõppesse ülemineku ja toetuste ning stipendiumite saamise võimalused.

Joonis 5.2. Keskmised hinnangud õpingute katkemise vältimise võimaluste klastrite lõikes.

Juba esimene pilk joonisele 5.2 näitab, et esimene klaster koondab inimesi, kelle jaoks väljapakutud asjaolud ei oleks suutnud vältida nende väljalangemist. Nähtavasti oli mingi muu oluline põhjus, mis sai neile määravaks ja mida ankeedi loendis ei esinenud. Vaid kaugõppesse ülemineku võimalus suutnuks võib-olla mingit osa väljakukkumisi vältida. Arvestades seda, võiks klaster nimetada *väljalangemise paratamatuse* klastriks.

Teises klastris annab tooni õppetöölase nõustamise tunnus. Sellele grupile olid olulisel kohal veel kõrgkoolipoolne huvi ja toetuse saamine, kaugõppesse ülemineku võimalus ning toetuste ja stipendiumite saamine. Nende tingimuste täitumise korral oleks mingi osa tänaseid

katkestanuid ilmselt jätkanud oma õpinguid. Seda klastrit võiks nimetada *kõrgkoolipoolse toetuse vajakajäämise* klastriks.

Kolmas klaster on täielik vastand esimesele. Siia on koondunud inimesed, kelle väljalangemist oleksid suutnud pidurdada enam-vähem ühesuguse jõuga kõik meie poolt vaadeldud tegurid. Seda arvestades võiks klastrit nimetada *abi oodanud inimeste kogumiks*.

Järgnevalt vaatleme, kes on eri klastritesse kuuluvad isikud oma sotsiaalse tausta poolest.

Miks esimene klaster koondas inimesi, kes uuritavaid õpingute katkemise vältimise võimalusi oluliseks ei pidanud? Selgub, et oluline osa sellesse klastrisse kuulujatest on bakalaureuseõppe lõpetanud, katkestamise probleemid seostuvad seega magistriõppega. Samuti on osa neist jõudnud juba õpinguid uuesti alustada. Siit ka vastus, miks uuritavad tegurid olid nende jaoks ebaolulised. Sellesse klastrisse kuuluvad rohkem loodus-, täppis-, inseneri- ja humanitaaraladel õppinud, kellest peaaegu pooled hindavad oma õpinguteaegset edukust heaks – fakt, mis veelkord kinnitab eelöeldut, et neil ei olnud katkestamise põhjuseks õppetöö. Enda poolt lisatud täiendused näitavad, et paljudel on katkestamise põhjused isiklikku laadi. Meeste ja naiste osa selles klastris on enam-vähem võrdne, kolmandik klastrisse kuulujatest on 25–29-aastased.

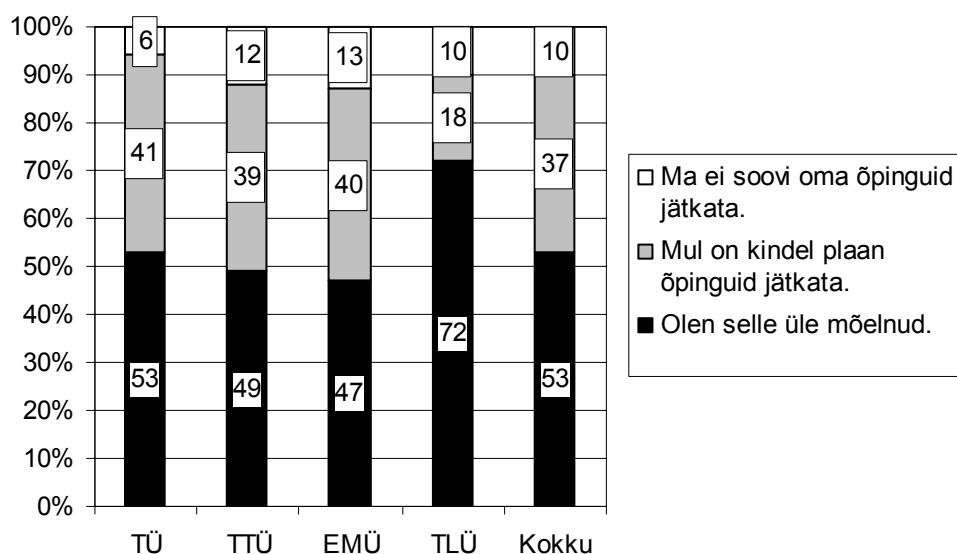
Teine klaster (koolipoolse toetuse vajakajäämise klaster) täitub peaaegu kahe kolmandiku osas loodusteadusi ja insenerialasid õppinud inimestega. Ülekaalus on mehed. Ligemale pooled on 30–34-aastased, varasemad õpingud on suhteliselt enam seotud TÜ ja TTÜga.

Kolmandas klastris moodustavad kõige suurema grupi insenerialad. Ülekaalus on mehed, valdavalt abieluinimesed, kes kasvatavad lapsi. Enam-vähem võrdses mahus on juhte ja alluvaid. Pooled on TTÜs õppinud. Vabas vormis esitati väljalangemist vältivate täiendustena eelkõige kõrgkooli ja õppetööga seotud põhjuseid. Sellesse klastrisse kuulujate õpinguid oleks ilmselt aidanud lõpule viia erinevate õppeasutuse-poolsete katkemist vältivate tegevuste kompleksne rakendamine.

6. HUVI ÕPINGUTE JÄTKAMISE VASTU

Kui suur on õpingud katkestanute huvi edasiõppimise vastu?

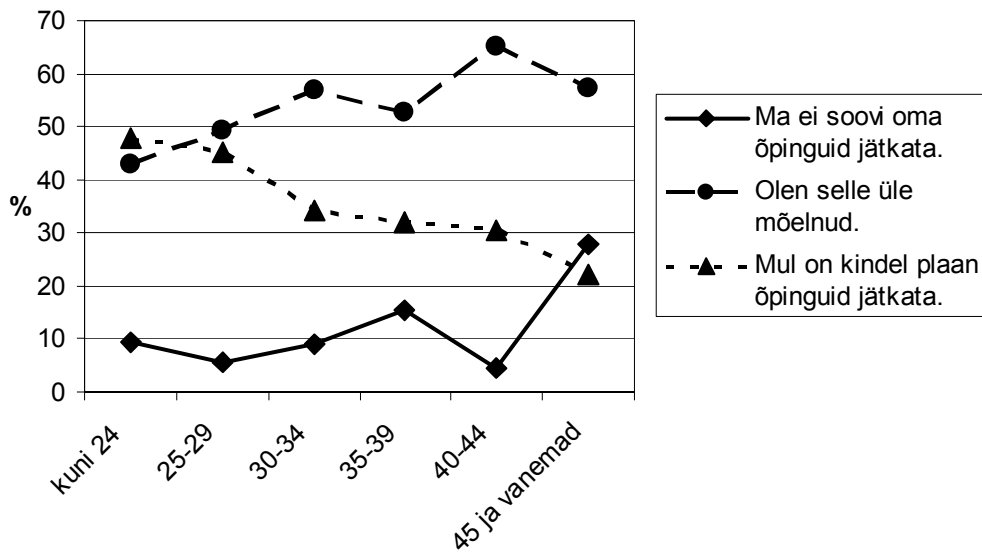
Õpingute jätkamist peavad õppetöö katkestanud eelkõige ise tahtma, alles seejärel on võimalik leida parimaid lahendusi selle teostumiseks. Huvi väljaselgitamiseks paluti vastajatel täpsustada nende edasisi plaane hariduse vallas. Nagu näha jooniselt 6.1, omavad kolme ülikooli puhul umbes 40% vastanud katkestanutest kindalt plaani edasi õppida, ning oluline on märkida ka seda, et vaid ligi 10% on neid respondente, kes kindlasti tulevikus edasi õppida ei plaani, seda ka Tallinna Ülikooli katkestanute korral, kus kindlat edasiõppeplaani omavaid vastajaid oli kõige vähem. See tähendab, et **edasiõppimise võimalustest on huvitatud 90% küsitlusele vastanud katkestanutest**. Siinkohal peab aga andmetesse suhtuma teatava ettevaatlikkusega, kuna kindlasti on edasiõppe võimalustest huvitunud inimesed aktiivsemad vastajad kui need, kes oma kõrgkooliteed jätkata ei soovi. Seega on põhjust arvata, et nendes tulemustes kajastuv huvi ei ole iseloomulik kõigile õpingud katkestanutele.

Joonis 6.1. Huvi õpingute jätkamise vastu.

Kui õpingute jätkamisest mittehuvitatute hulk on suhteliselt sarnane olenemata ülikoolist, kus respondent varem õppis, siis kindlat edasist plaani omavaid katkestanuid on Tallinna Ülikooli pooleli jätnute hulgas poole vähem kui teiste kõrgkoolide puhul.

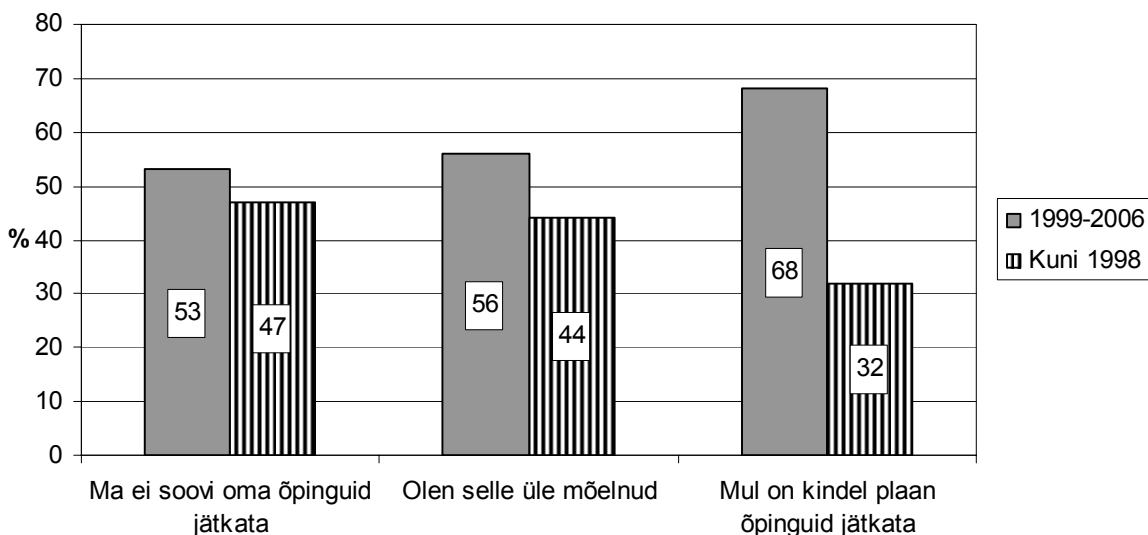
Iseloomustamiseks edasisest õppes huvitatuid, on järgnevalt vaadeldud erinevusi meeste ja naiste, lastega ja lasteta vastajate hulgas, lähtuvalt vanusest ning õpingute katkemise ajast. Soolist eristumist vastustest välja ei tulnud, vastajate protsendid on ligilähedased. Valmisolekut edasiõppimiseks lähtuvalt east iseloomustab joonis 6.2.

Joonis 6.2. Suhtumine edasiõppimisse vanusegrupiti.

Jooniselt 6.2 on näha, et **45-aastaste ja vanemate hulgas on enim (üle 25%) neid, kes ei soovi oma õpinguid jätkata**. Mida vanemad on vastajad, seda vähem aldis nad väitma, et soovivad kindlasti õpinguid jätkata. Samaaegselt vanuse kasvades nende vastajate hulk, kes õpingute jätkamisele on mõelnud on, kohati isegi suureneb.

Kuna vanematel respondentidel on õpingute katkemise ajast reeglina rohkem aega mööda läinud, siis on loogiline, et sarnane jaotus kindlat plaani omavate vastajate ning edasiste õpingute üle mõtleivate vastajate hulgas tuleb välja ka siis, kui vaadata vastuseid lähtuvalt aastast, millal vastaja õpingud katkesid. Olukorda illustreerib joonis 6.3.

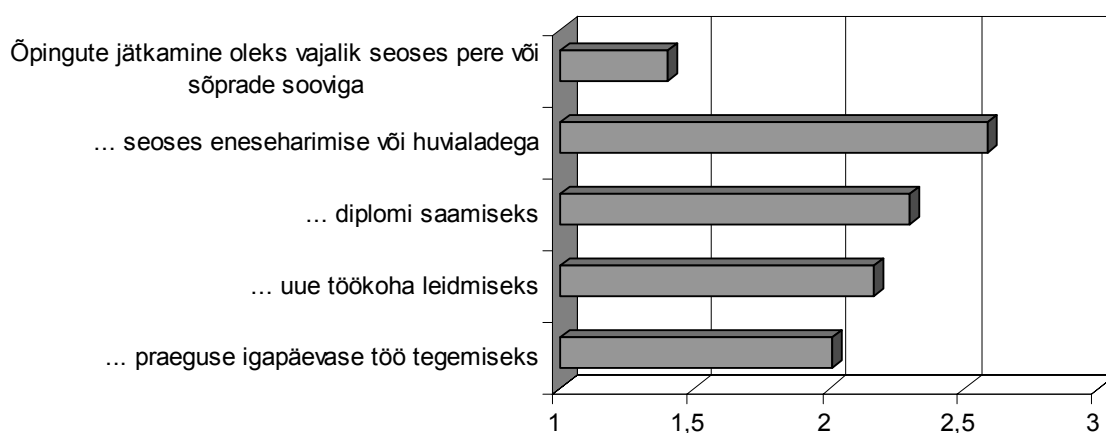
Joonis 6.3. Suhtumine edasiõppimisse lähtuvalt õpingute katkemise ajast.

Vaadates vastajaid lähtuvalt sellest, kui kaua aega on õpingute katkemisest möödas, tuli välja, et 68% vastajatest, kel on kindel plaan õpinguid jätkata, on need katkestanud viimase kaheksa aasta jooksul. **Vastajad, kelle õpingud on katkenud hiljaaegu (pärast 1998. aastat), on edasiste õpingute suhtes positiivsemalt meelestatud kui need, kellel ülikooliajast rohkem aega möödas.**

Nagu juba öeldud, on katkestanute huvi edasiõppimise vastu oluline, kuid ainuüksi see ei tähenda veel edasiõppimise võimalikkust. Vaja on vaadelda, mis motiveerib edasi õppima. Samuti on oluline, millises õppevormis, millistel tingimustel ja mida soovitakse õppida.

Mis põhjustel soovitakse edasi õppida?

Mõistmaks paremini, miks õpingud katkestanud haridusteed jätkata soovivad, olid uurimuses täpsustavad küsimused edasiõppimise põhjuste kohta. Joonisel 6.4 on välja toodud keskmised hinnangud peamistele õpingute jätkamise põhjustele.

Joonis 6.4. Õpingute jätkamise vajalikkuse põhjuste keskmised hinnangud (skaalal 3 – eelkõige, 2 – ka see võib arvesse tulla, 1 – kindlasti mitte).

Õpinguid soovitakse jätkata peamiselt eneseharimise eesmärgil või seose tõttu oma huvialadega – vaid 5% vastajatest ei pidanud seda oluliseks. Joonisel 6.4 on näha, et tähtsal kohal on ka õpingute jätkamise vajalikkus diplomi saamiseks, uue töökoha leidmiseks ning praeguse igapäevase töö tegemiseks. Õpingute jätkamise juures peetakse väheoluliseks pere või sõprade soove. Joonisel ei ole eraldi välja toodud katkestanute arvamusi kõrgkoolide lõikes, kus varem õpiti, kuna erinevusi siin praktiliselt ei esine.

Dispersioonanalüüs näitab naiste ja meeste eristumist edasiõppimise soovi põhjuste hindamisel, kuid seda vaid kahes punktis – orienteeritusel tuleviku töökohale ja eneseharimise oluliseks pidamisel. Mõlemale põhjusele andsid naised kõrgema hinde, st pidasid neid olulisemaks.

Põhjused, miks haridusteed jätkata, võiksid varieeruda ka sõltuvalt sellest, millega inimene tegeleb, kas ta on palgatöötaja, ettevõtja (sh FIE või talupidaja), töötu või mittehõivatu. Ainus vastaja tegevusega statistiliselt usaldusväärset seotud õpingute jätkamise põhjus on lootus leida parem töökoht. Haridust peavad parema töökoha saamiseks oluliseks töötud, kuid nende vähene arv vastanute seas ei võimalda teha laiemaid üldistusi. Tähelepanuväärne on aga, et eraettevõtjad ei pea karjääriredelil tõusmiseks oluliseks haridustee jätkamist. **Ligi 30%**

eraettevõtjatest ütleb, et parema töökoha lootus ei ole kindlasti põhjus, miks nad edasi sooviksid õppida, teiste vastajate hulgas on analoogne protsent vaid 12.

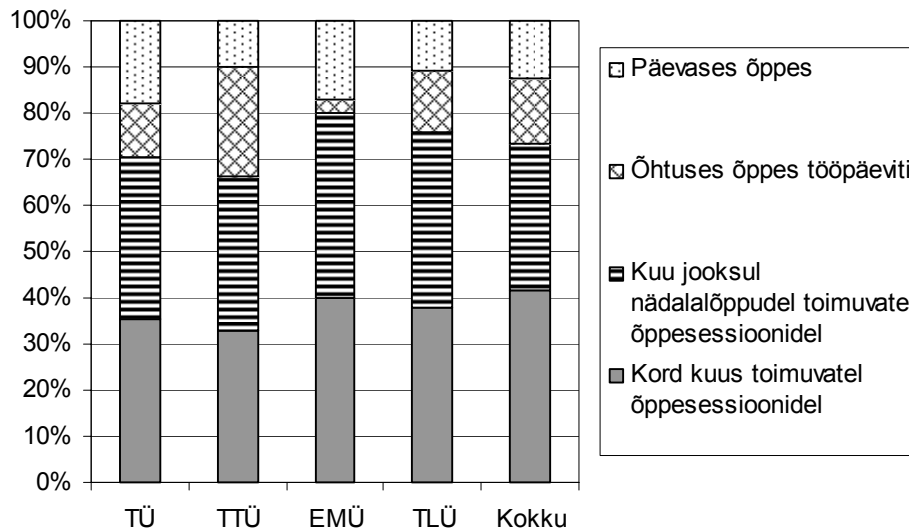
Lisaks uurijate poolt väljapakutule toodi vastajate endi poolt muude edasiõppimist soodustavate põhjustena välja eelkõige vastaja töö- ja ametialase ning haridusliku positsiooni parandamisega seotud motiive. Oli ka neid, kes soovisid alustatud lõpule viia või kulutada veel aega enda üldiseks arendamiseks. Motiivid olid sarnased pereinimestel ja vallalistel ning ka sugu ei eristanud vastuseid silmatorkavalt.

Illustratsiooniks esitame mõningad õpingute jätkamise vajalikkust puudutavad lisandused vastajapoolses sõnastuses.

- Avalik surve ja hoiakud, eelarvamuslikkus, mis on üle tegelikest võimetest. (TÜ)
- Enda ja lapse heaolu tagamine. (TTÜ)
- Enda positsiooni parandamiseks ja kindlustamiseks töajuturul. (TTÜ)
- Et luua endale rohkem valikuvõimalusi. (TÜ)
- ... enesehinnangu tõstmiseks. (TÜ)
- Lihtsalt selleks, et öelda, et mul on kõrgharidus. (EMÜ)
- Saaks paberid korda, sest vahepeal olen juba õpingutega edasi läinud. (TÜ)
- Tudengistaatus, akadeemilised organisatsioonid. (TÜ)
- Võimalik ettevalmistus poliitikas osalemiseks. (TLÜ)

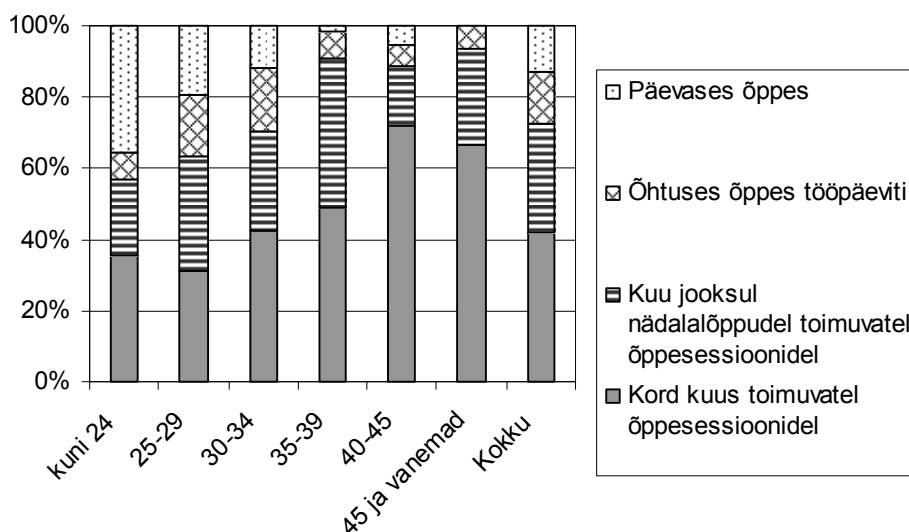
Millistel tingimustel soovitakse edasi õppida?

Kõige sobivamaks õppevormiks peetakse kord kuus või kuu jooksul nädalalõppudel toimuvaid õppesessioone (joonis 6.5). Päevasest õppes oleks huvitatud keskmiselt vaid 13% vastanutest, sama paljud tunnevad huvi õppe vastu, mis toimuks tööpäeva õhtuti.

Joonis 6.5. Õppevormi eelistused.

Jooniselt 6.5 on näha, et üle 70% vastajatest eelistaks nädalalõppudel toimuvaid õppesessioone. Rohkem kui ülikooliga, mis respondentil pooleli jäi, võiks ajakavalised eelistused olla seotud tema praeguse peamise tegevusega. Võiks arvata, et palgatöötajate, eraettevõtjate ja töötute eelistused on erinevad. Eristub siiski vaid väikesearvuline töötute rühm, sest neil on märksa suurem valmisolek õppida ka päevasest õppes.

Joonis 6.6. Õppevormi eelistused vanusegrupiti.

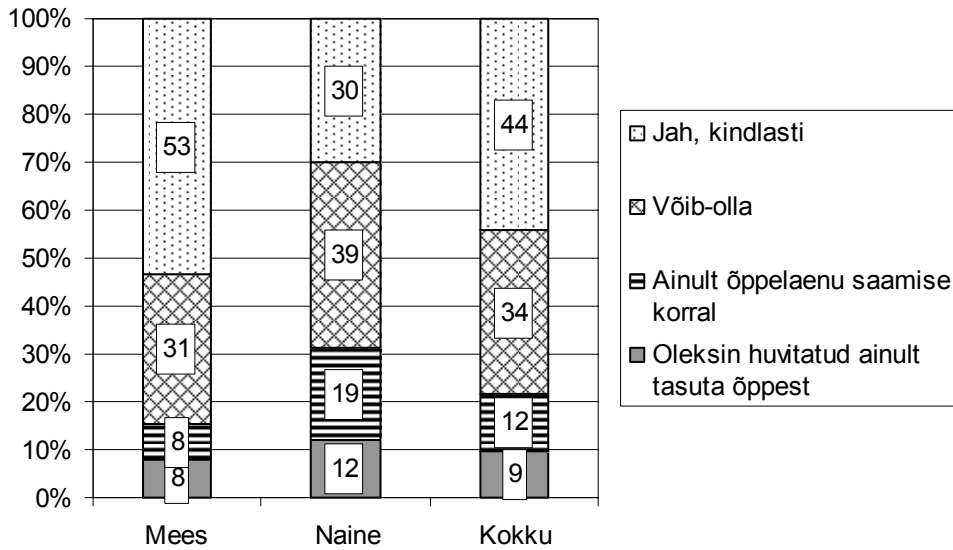
Järgnevalt vaatleme õppevormide eelistusi vanuselises plaanis. Joonisel 6.6 on selgesti näha, et **nooremad vastajad on enim päevase õppe poolt ning vanemaid katkestanuid iseloomustab soov õppida võimalusel vaid kord kuus toimuvatel õppesessioonidel.**

Vaatleme ka veidi individuaalsemaid asjaolusid. Vastaja sugu, kooselu partneriga ja lapsed mõjutavad sageli otsuseid. Võib-olla on need ka otsesteks mõjuteguriteks õppevormi eelistustel? Analüüsil selgus, et **ainsaks eristavaks asjaoluks on laste olemasolu, mille korral pooldatakse pigem harvem toimuvaid õppesessioone, laste puudumisel ollakse valmis ka tihedamaks õppeasutuse külastamiseks.**

Eelnevalt saime teada, et peamisteks õpingute katkemise põhjusteks olid tööle asumine ja majanduslikud põhjused. Ajakavalised eelistused näitavad selgelt enamiku katkestanute soovi õppida töö kõrvalt. Kas äkki on õppemaks põhjuseks, miks kord katkenud õpinguid pole jätkatud? Uuringus osalevate vastajate hulgas see kinnitust ei leia. **44% vastajatest olid valmis õpingute eest maksma ning õppe tasulisus oleks takistuseks kõrgkooliõpingute jätkamisel 9%-l respondentidest.**

Kuigi suur osa vastajatest peab õppemaksu loomulikuks, oleks siiski huvitav teada, kellele see pigem takistuseks on. Diferentseerivaks on vastaja sugu - nimelt on mehed pigem nõus maksimisega ning naised peavad olulisemaks laenu saamise võimalust. Nagu joonisel 6.7 näha, on üle poolte meestest arvamusel, et nad võiksid edasiste õpingute eest kindlasti maksta.

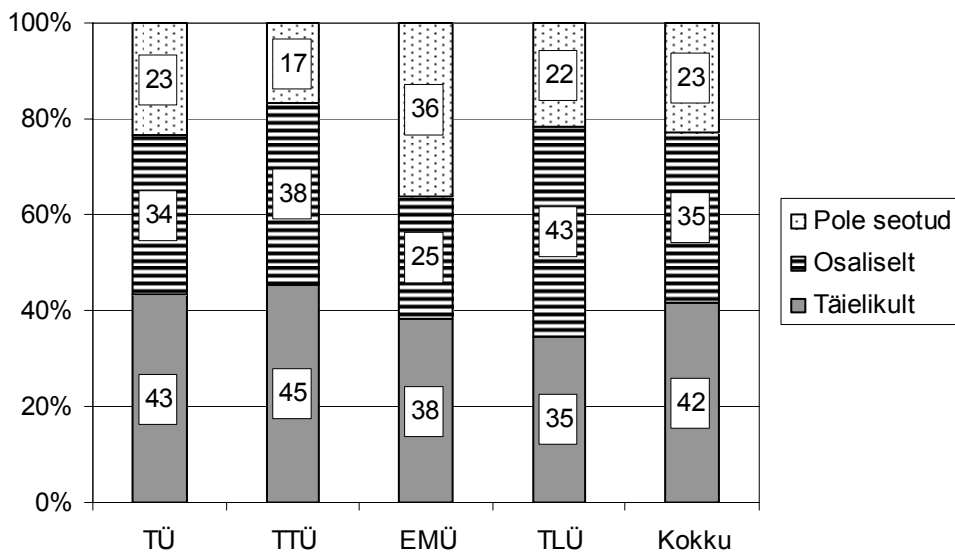
Nõusolek maksta ei ole statistiliselt oluliselt seotud ülikooliga, kus vastaja eelnevalt on õppinud, ka vanus ega töökoha tüüp ei ole siin determinandid. Kuna need näitajad ei seleta inimeste erinevaid arvamusi, on nõusolek tasulise õppega pigem üldine arusaam sellest, kuidas haridus peaks olema korraldatud. Meeste ja naiste arvamuste erinevust võiks seletada üldise jõukuse jagunemisega ühiskonnas. Naised on majanduslikult halvemal järjel ning sellega võiks põhjendada nende tagasihoidlikumat valmisolekut hariduse eest maksta ning suuremat huvi jätkata õpinguid vaid õppelaenu saamise korral. Üldiselt näitavad vastused aga hariduse väärtustamist ja nõusolekut õppida ka tasulisel õppekohal. Mõju võib siin omada ka asjaolu, et töötavad inimesed saavad õpinguid jätkata eelkõige kaugõppes, kus riigieelarvelised õppekohad praktiliselt puuduvad.

Joonis 6.7. Õppemaksu tasumise võimalikkus õpingutele naasmisel.

Mida ja kus soovivad ülikooli katkestanud tulevikus õppida?

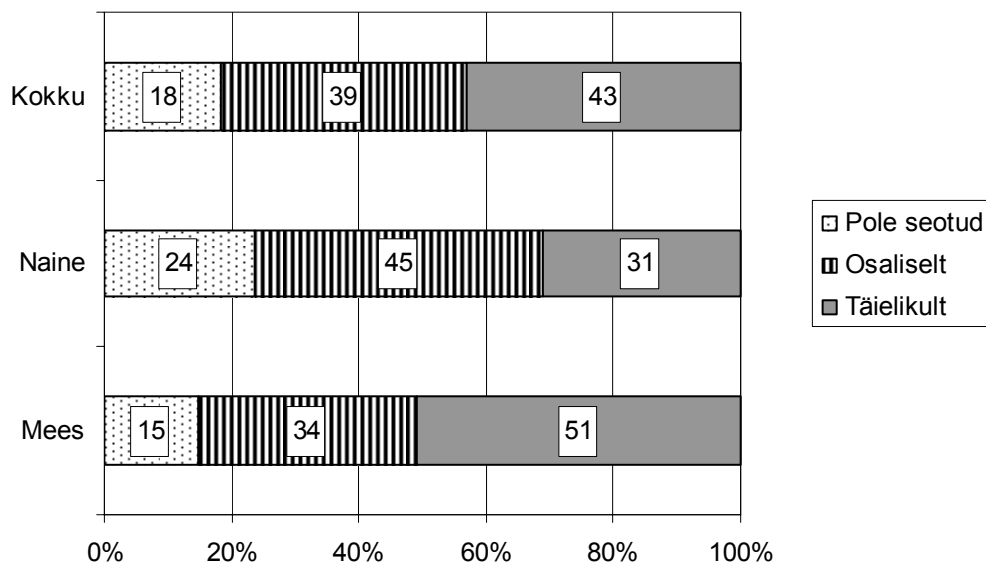
Ülikooli katkemise põhjuste hulgas oli eriala sobimatus väheoluline. Sama tendentsi näitavad vastused küsimusele, kas tulevikus on eelistatavam eriala seotud eelnevate õpingutega. **42% vastajatest leiavad, et eriala, mida nad tulevikus tahaksid õppida, on kindlasti seotud eelnevate õpingutega.** Nagu joonisel 6.8 näha, eristuvad eelnevalt EMÜs õppinud vastajad teistest nõrgema sooviga jätkata samal erialal. Teiste ülikoolide katkestanud on suuremalt jaolt veendunud, et suund, millel õpinguid jätkata soovitakse, on vähemalt osaliselt seotud eelnevate õpingutega.

Joonis 6.8. Tulevikus huvi pakkuva eriala seotus eelnevalt õpituga.

Millega tulevased õpingud võiksid seotud olla?

Eelnevast on selge, et eriala valik hariduse jätkamisel on seotud eelnevalt õpitud erialaga. Järgneval joonisel 6.9 on toodud respondendi hinnangud tulevikus jätkatava eriala seosele senise töökogemusega. Joonisel on vastajad grupeeritud soo järgi, kuna sugu osutus selles valdkonnas statistiliselt oluliseks eristajaks.

Joonis 6.9. Senise töökogemuse seotus erialaga, mida soovitakse edasi õppida.

Üle nelja viiendiku meeste korral on nende praegune töö soovitava erialaga täielikult või osaliselt seotud, naiste korral on seotus veidi madalam. Mehed on pigem huvitatud erialast, mis on seotud nende tööga. Kuna suur osa vastajatest, nii meestest kui naistest, tahtis õppida erialal, mis on seotud eelnevate õpingutega, võiks arvata, et mingil osal naistest ei ole õnnestunud leida tööd erialal, mille õppimine pooleli jäi, samas kui mehed said tööle ka ilma diplomita ja soovivad nüüd end samal alal harida. Kuna puuduvad täpsed andmed selle kohta, mis erialal vastaja töötab, ei saa seda aga üheselt kinnitada.

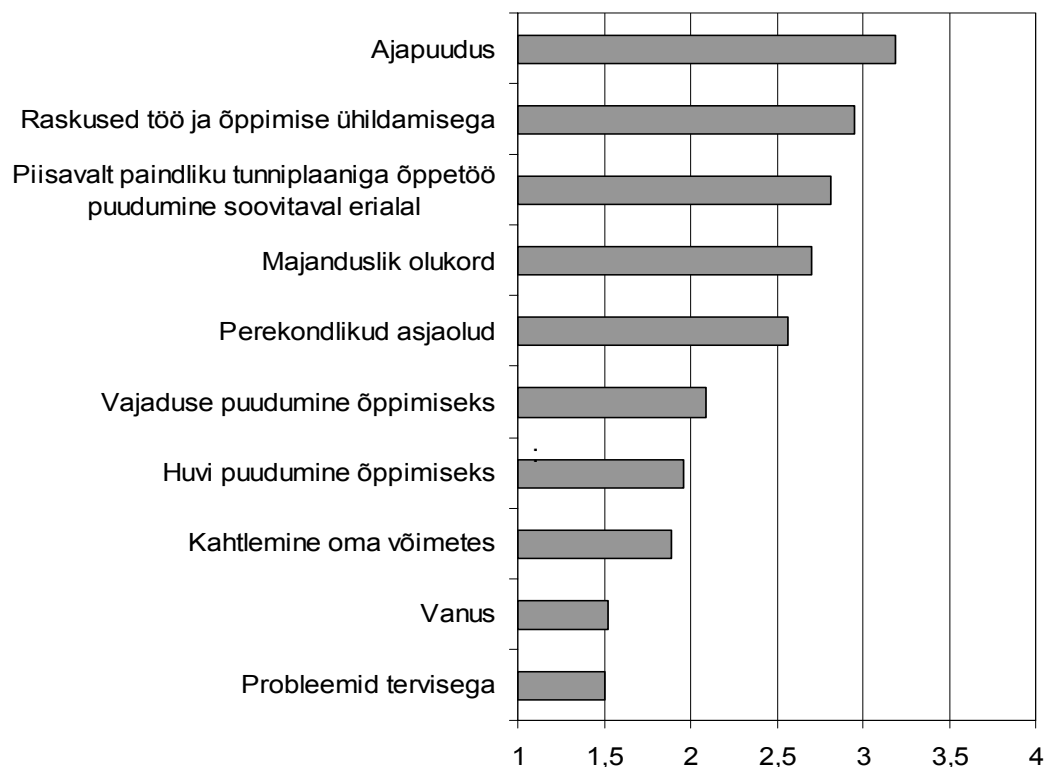
Seotus soovitava õpinguerialaga puudutab ka täienduskoolitusi. 68% meestest on käinud täienduskoolitustel, mis on seotud erialaga, mida nad tulevikus õppida soovivad, naistel on selliste koolituste osakaal 62%.

Üldiselt võib öelda, et valik, mida tulevikus õppida, on seotud tööga, mida vastajad praegu teevad, ka läbitud koolitused on valdavalt samateemalised. Vaid alla 20% töökohtadest ja 35% läbitavatest koolitustest ei ole seotud erialaga, milles end tulevikus täiendada soovitakse.

Töökoht ja koolitused ei ole ainsad, millega planeeritav õppetöö tulevikus võiks seotud olla. Tekstilistes vastustes toodi vastajate poolt välja ka hobisid ja harrastusi, naised mainisid ka laste kasvatamisel saadud kogemusi, mis ajendavad mingit eriala õppima.

7. EDASIÕPPIMIST TAKISTAVAD TEGURID

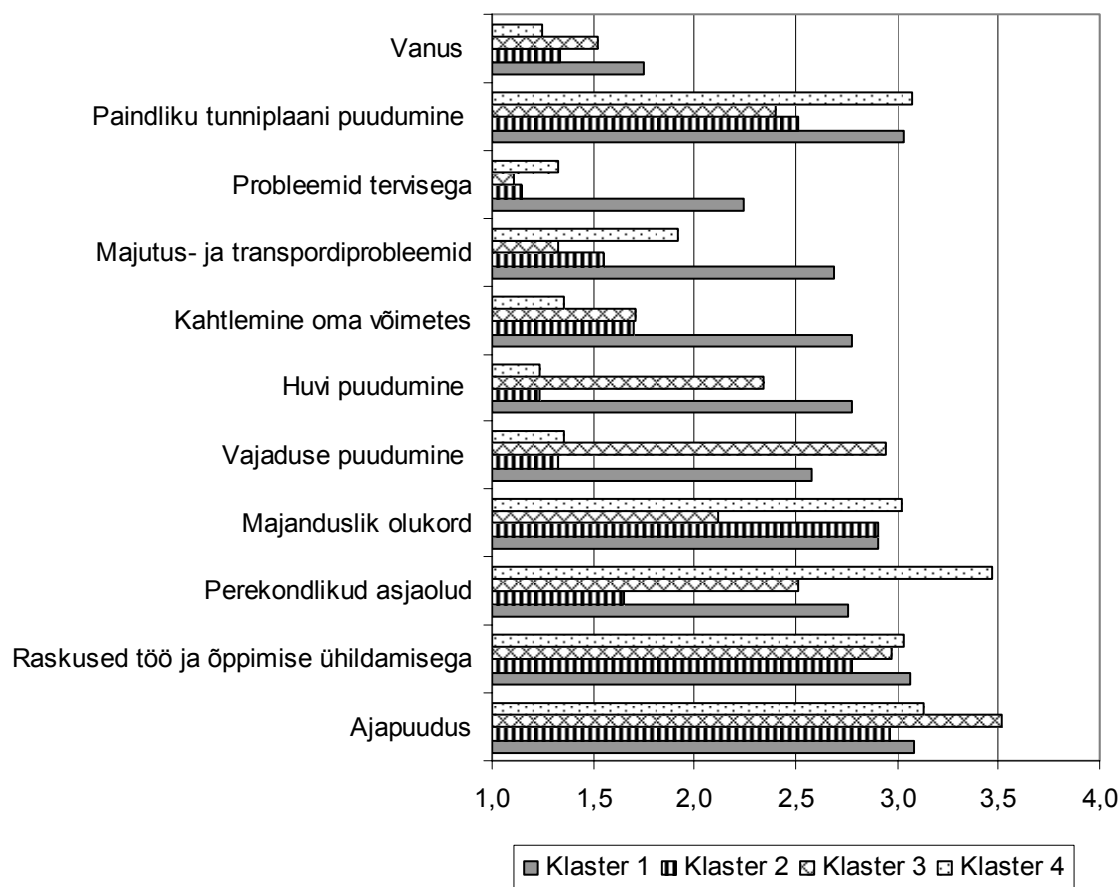
Eelnev analüüs on näidanud, et uurimuses osalenud katkestanutel on huvi õpinguid jätkata. Uuringu eesmärk oli välja selgitada ka põhjused, miks õpingud pooleli jätnud inimesed pole veel haridusteed jätkanud. Joonisel 7.1 on toodud vastajate hinnangud etteantud võimalikele takistustele. Edasiõppimist takistavate asjaolude väljaselgitamiseks anti vastajale hindamiseks 4-pallise skaala abil 10 erinevat laadi tegurit. Edasiõppimise soovide juures on **kõige suuremaks takistuseks ajapuudus, aga ka raskused töö ja õppimise ühildamisega** (joonis 7.1). Õpingute jätkamise plaani juures ei peeta takistavateks teguriteks vanust, tervist ega ka huvi vähesust.

Joonis 7.1. Edasiõppimist takistavad tegurid (keskmised hinnangud skaalal 4 – väga oluline, 3 – küllaltki oluline, 2 – pole eriti oluline, 1 – pole üldse oluline).

Ajapuudus on suuremaks probleemiks meeste, majanduslikke takistusi on olulisemaks pidanud naised.

Edasiõppimist takistavate asjaolude grupeerimisel jäime pidama neljaklastrilisel kui katkestanuid kõige loogilisemalt grupeerival ja diferentseerival lahendil (joonis 7.2). Taas on klastrid ligikaudu võrdse suurusega.

Joonis 7.2. Keskmised hinnangud edasiõppimist takistavatele asjaoludele klastrite lõikes.

Dispersioonanalüüsi tulemusi aluseks võttes võime väita, et kõige tugevamateks klastreid eristavateks tunnusteks on edasiõppimise vajaduse ja huvi puudumine. Tugevamat eristavat toimet avaldavad veel perekondlikud ja tervislikud probleemid. Kõige nõrgemini diferentseerivad klastreid järgmised tunnused: raskused töö ja õppimise ühildamisega, ajapuudus ning arvamus, et ollakse õppimiseks liiga vana.

Esimesse klastrisse kuulumist määrab palju võrdselt tugeva toimega tunnuseid, kuid kõige olulisema mõjuga nende hulgas on kolm: paindliku tunniplaani puudumine, raskused töö ja õppimise ühildamisel ning ajapuudus. Seda rühma võiks nimetada *töö ja õppimise ühildamise raskuse* klastriks. Ilmselt saaks klasterisse kuulujate probleeme mingil määral leevendada piisavalt paindliku tunniplaani õppetöö.

Teises klastris puudub selgelt domineeriv tunnus. Kõige enam kerkivad esile kaks asjaolu: *majanduslik olukord ja ajapuudus*.

Kolmandas klastris annavad tooni kolm asjaolu: aja puudumine, vajaduse puudumine ja huvi puudumine, millest tulenevalt saaks seda gruppi nimetada *vajaduse ja huvi puudumise klastriks*. Siit võib järeldada, et sellest rühmast edasiõppijaid ilmselt ei tule. Kes on need inimesed, selgub juba detailsemast analüüsist. Nagu eelnevalt mainitud, eristuvadki klastrid omavahel kõige rohkem just vajaduse ja huvi puudumise alusel.

Neljandasse klastrisse kuulumise määrab kindlalt üks tunnus: *perekondlikud asjaolud*. Seda klastrit võikski nii nimetada. Perekonnaeluga kaasnevad veel majanduslikud raskused ja

ajapuudus. Kas seda osa õpingud katkestanutest saaks õppetööle taaslülitada, kui oleks välja pakkuda väga paindlik, individuaalseid soove arvestav tunniplaan, näitab aeg.

Milliste sotsiaal-demograafiliste tunnustega isikud koonduvad erinevatesse klastritesse, selgub alljärgnevast analüüsist.

Esimesse klastrisse (töö ja õppimise ühildamise raskused) kuulujatest üle kolmandiku on õppinud loodus- ja täppiserialadel. Rohkem kui pooled tulid õppimisega keskpäraselt toime. Enam kui pooled neist on naised. Kolm neljandikku klatri koosseisust on abielus ja pooled kasvatavad lapsi. Ametialalt on kolm neljandikku alluvad, umbes kahel viiendikul on seljataga õpingud TÜs. Analüüs katkestamist ja väljakukkumist vältivate asjaolude klastritega näitab, et ligemale pooled esimesse klastrisse kuulujatest jätsid õpingud pooleli motivatsiooni puudumisel, millist sammu oleks saanud vältida, kui kõrgkool oleks ilmutanud nende suhtes suuremat hoolivust.

Majandusliku olukorra ja ajapuuduse klaster täitub kolme viiendiku ulatuses loodus-, täppis- ja insenerierialade katkestanutega, kelle õpingute katkemise aeg jääb valdavalt sellesse sajandisse. Üle poole klastrisse kuulujaist on mehed. Võrreldes teiste klastritega hõlmab see enam vallalisi inimesi, mistõttu kahel kolmandikul pole ka lapsi. Absoluutse enamuse klastrisse kuulujatest moodustavad palgatöötajad. Enam kui kolmandikul jäi kõrgkool pooleli majanduslikel põhjustel.

Kolmandas klasteris (vajaduse ja huvi puudumine) on kõige arvukamaks grupiks insenerialade katkestanud. Kolm neljandikku neist on mehed. Kaks kolmandikku kasvatab lapsi. Võrdsel hulgal on klastrisse kuulujate seas juhte ja alluvaid. Selles rühmas on suhteliselt enam esindatud TTÜ katkestanud. Rohkem kui pooltel jäi kõrgkool pooleli töötamise tõttu, mis muutis väljakukkumise paratamatuks.

Perekonnaprobleemide klaster koosneb valdavalt loodus-, täppis-, meditsiini- ja inseneriteaduste katkestanuist. Kaks viiendikku neist tulid õppetööga hästi toime ja sama palju oli ka keskpärase tulemustega inimesi. Klasteris on enam-vähem võrdses mahus nii eelmisel kui ka käesoleval sajandil katkestanuid. Naised ja kuni 34-aastased on kindlas ülekaalus. Neli viiendikku on abielus ja umbes sama paljudel on ka lapsed. Erinevalt teistest koondab see klaster kõige rohkem ettevõtjaid ja FIEsid. Kuigi klastrisse kuuluvad kõigi ülikoolide kasvandikud, moodustavad suhteliselt kaalukama grupi TTÜs õppinud. Paljud klastrisse kuulujad katkestasid õpingud majanduslikel kaalutlustel.

Vanuse ja õpingute kestvuse alusel klastrid oluliselt ei erine. Kõigis neis on enam-vähem ühesuguses vahekorras esindatud nii nooremaid kui ka eakamaid, samuti on ühesuguses vahekorras neid, kes on õppinud kuni kolm aastat ja neid, kelle õpingud venisid pikemaks.

Lisaks uurimuse läbiviijate poolt etteantutele tuuakse vastajate poolt õpingute katkemise täiendavate asjaoludena tuuakse välja isiklikku laadi põhjuseid, milleks on huvi ja motivatsiooni puudumine, hirm taasalustamise ees ja laiskus. Teine lisatud põhjuste rühm seostub õppeplaanide, õppekavade ja ka sobiva eriala puudumisega ning teadmatusena, kust alustada ja kelle poole pöörduda. Teadmatus võib mõnikord tuleneda ka oskamatuses või soovimatusest ise infot otsida: eelnevalt oleme välja toonud fakti, et haridustee jätkamise peale mõelnud on rohkem kui edasiõppimisvõimaluste kohta infot otsinuid.

Järgnevalt esitame valiku vastajate poolt lisatud õppimist takistavaid põhjuseid.

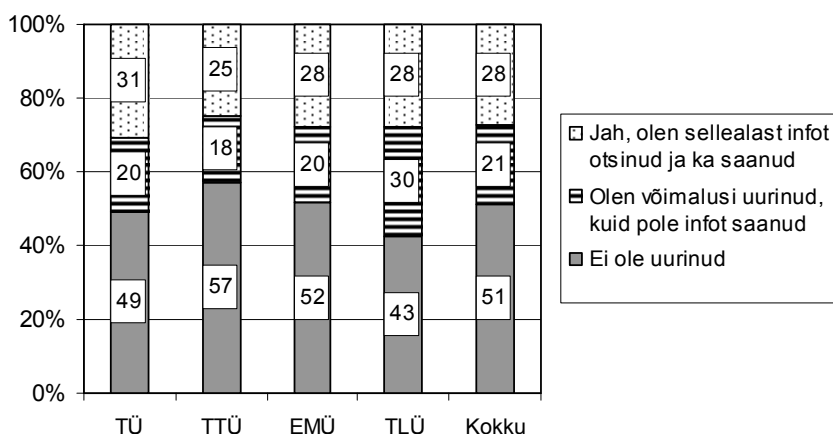
- Antud õppekava atesteerimise lõpp, millega kunagi sisse sai astunud. Infopuudusel, et kui kaua saaks veel õppida oleva kava järgi ei olnud võimalik pikaajaliselt õppegraafikut paika panna (võimalikust ajapikendusest sain teada 3ndate isikute kaudu, mitte koolist, kuid siis oli juba hilja midagi muuta). Väga ebasõbralik suhtumine üleajaõppijatesse kooli dekanaadi poolt, ning ka vanemate õppejõudude poolt. (TTÜ)*
- Ei usu, et omandatava erialaga suudaks leida piisavalt tasustatavat rakendust. (TÜ)*

- ❑ *Erialainete marginaalne osa kogu õppekavas (näiteks tehnika eraladel kõiksugu humanitaar lobaainete suur osakaal. (TTÜ)*
- ❑ *Heh, ütleme siis nii, et kõrgharidussüsteemis ei ole meil Eestis veel aru saadud, et ca. 30 aastase inimese 'alter ego' on veidi suurem kui äsja keskkooli lõpetanu oma. Ehk siis teisisõnu, ei arvestata veidi vanemate inimeste psühholoogilise eripäraga – sooviga ise valikuid teha ning suuremat vabadust ning erinevat lähenemist. TPÜ-s oli kohati tunne, et olen keskkoolis tagasi... (ok, see on selle (üli)kooli eripära). (TÜ)*
- ❑ *Hirm sisseastumiskatsete ees. Hirm ennast jälle õppimisega koormata, mille tulemuses ei või samas kindel olla. (TLÜ)*
- ❑ *Lihtsalt ebamugav tunne, et kunagi õpingud katkestasin. (TLÜ)*
- ❑ *Motivatsiooni puudus. (EMÜ)*
- ❑ *Mõeldavad erialad on ainult päevases õppes ...*
- ❑ *Pakutava õppe kvaliteet ja tihti seose puudumine reaalse üle ja vajadustega. (TÜ)*
- ❑ *Teadmatus, kust alustada ja kelle poole pöörduda. (TÜ)*
- ❑ *Tunne, et mind pole koolile vaja, kes viitsib sellisega tegeleda. (TÜ)*
- ❑ *Varasemate õpingute mitteametamine. (TÜ)*
- ❑ *Õppe kaasaegsus ja õppejõudude kogemused – see oleks väga oluline. (EMÜ)*

8. VARASEMATE ÕPINGUTE JA TÖÖKOGEMUSE ARVESTAMISE VÕIMALUSED

Alljärgnevas osas vaatleme varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) võimalusi ning haridustee jätkamisel sellest teadlik olemist. Uurime, kas katkestanud on huvi tundnud sellealaste võimaluste vastu; kas on taotletud varasemate õpingute või töökogemuse arvestamist seoses õpingute taasalustamisega; millised probleemid esinesid seoses VÕTA taotlusega ning millise vastuse taotlus sai. Vaatleme ka, kas õpingud katkestanud inimesed on huvitatud VÕTA-alasest nõustamisest ning milline oleks selleks sobivaim viis. Vastajatel paluti ankeedis hinnata ka erinevaid väiteid seoses varem ja mujal sooritatud õpingute ning töökogemuse arvestamisega kõrgkooli õppekava täitmisel. Haridustee katkestanud inimeste arvamusi vaadeldi ka sotsiaal-demograafiliste tunnuste lõikes, kuid olulisi erinevusi ei saa esile tuua mitte üheski konkreetses grupis.

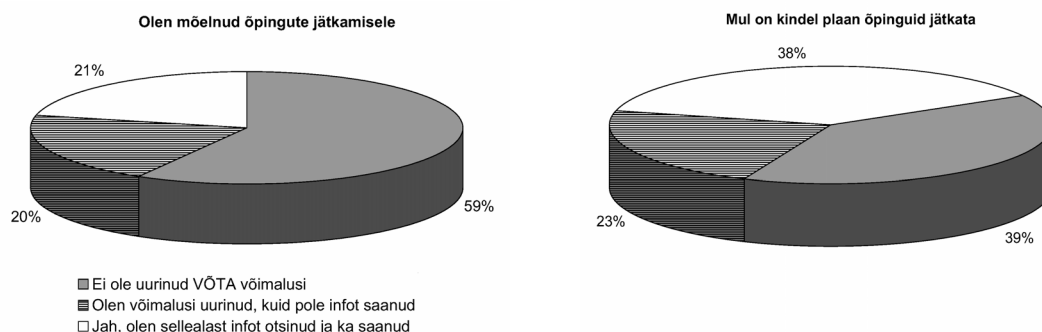
Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise võimalusi huvipakkuvale erialale õppima asumiseks on uurinud pooled vastajatest (49%). 28% vastajatest on sellealast infot ka saanud. Viiendik vastajatest on küll VÕTA-alast informatsiooni otsinud, kuid kahjuks ei ole oma küsimustele rahuldavaid vastuseid saanud. Kõrgkoolide lõikes tõusevad teistest esile TLÜ katkestanud vastajad, kelle hulgas on infopuuduses olijaid 30%, samas kui teistes kõrgkoolides ei ületa nende osakaal 20%. Kõige enam on VÕTA-alast infot otsinud ning seda ka saanud TÜ katkestanud – 31%, samas kui teiste kõrgkoolide osakaalud on järgmised: 25% TTÜs, 28% EMÜs ning 28% TLÜs (joonis 8.1). Naised on veidi aktiivsemalt infot otsinud kui mehed (vastavalt 52% ja 47%).

Joonis 8.1. VÕTA võimalustega tutvumine huvipakkuvale erialale õppima asumiseks.

Eelnevates peatükkides nägime, et oma õpingute jätkamisele on mõelnud enamik vastajatest. **Edasiõppimise mõtetega või ka juba kindla plaaniga vastajatest pooled on VÕTA-alast informatsiooni otsinud.** Kindla haridustee jätkamise plaaniga inimesed on ka teistest enam tutvunud võimalustega ära kasutada oma varasemaid õpinguid – informatsiooni otsijaid on

viiendiku võrra rohkem kui lihtsalt õpingute jätkamisele mõtlejate hulgas. Kindla edasiõppimise sooviga vastajatest on 23% küll infot otsinud, kuid ei ole abi saanud (joonis 8.2).

Joonis 8.2. VÕTA võimalustega tutvumine erinevate õpingujätkamisplaanidega vastajatel.

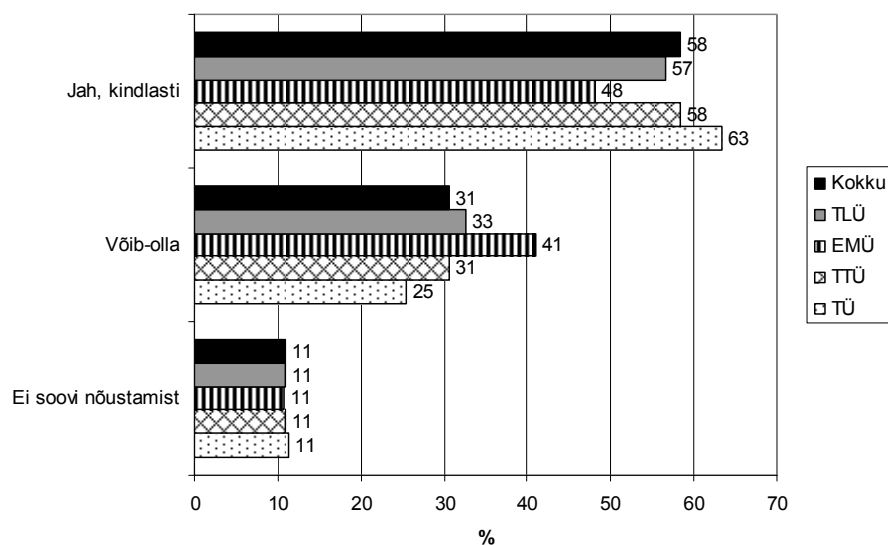
VÕTA taotluse on esitanud vaid 13% ehk 52 inimest kõikidest vastajatest – 18 TÜ, 20 TTÜ, 8 EMÜ ja 4 TLÜ katkestanud. Paraku ei selgu küsitlusest, kas taotlus esitati varasemate õpingute ajal või seoses õpingutele taasasumisega. Viimasel juhul nõutakse osades kõrgkoolides eelnevalt üliõpilaseks immatrikuleerumist, mis võib olla taotlemist pidurdavaks asjaoluks.

Peamiselt kuuluvad taotluse esitanud vanusegruppidesse 25–29-aastased ning 30–34-aastased (kokku 31 inimest). Kaks TÜs õpingud katkestanud väitsid, et nende taotlusele ei vastatud; taotlus rahuldati osaliselt või täielikult TÜs 13, TTÜs 14, TLÜs 3 ja EMÜs 6 korral.

Ankeedis paluti VÕTA taotluse esitanutel kirja panna ka probleemid, mis neil tekkisid seoses ainete ülekandmise protsessiga. Toome siinkohal välja tüüpilisemad kirjeldatud situatsioonid, kuid nende põhjalikum analüüs nõuaks kindlasti täpsemat teavet, kui vastajate kaudu meieni on jõudnud.

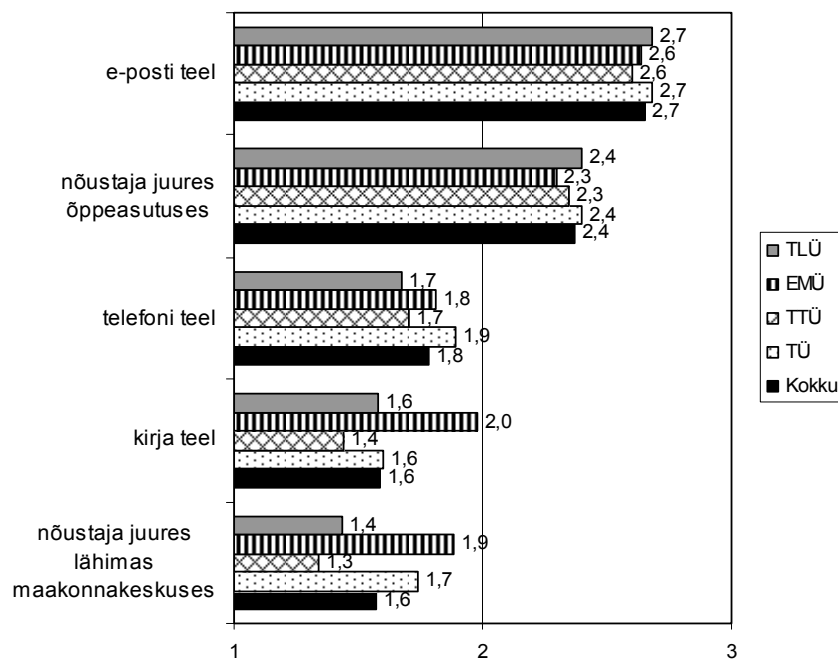
- Enne kui avaldust pole esitanud, ei anta selget vastust, kui suures ulatuses ja mis tingimustel õpinguid arvestatakse. Pole selge, kas ained vananevad või mitte. (TÜ)
- Õppekavad on vahepeal muutunud ja õpitud aineid enam kõiki ei arvestata. (TÜ)
- Probleem tundub minu jaoks olevat see, et kõik on nii uus. Ei oska millestki alustada. Hetkel 4 a või 3+2 süsteemi järgi. Nõustamine väga oluline!!! Eesti keel võõrkeelena õppekavas (3+2) enam pole eesti kooli lõpetanule. Tuleb eesti keelde vm üle minna. (TÜ)
- Paberimajandus oli väheke keeruline. (TTÜ)
- Paar aastat pärast õpingute katkestamist proovisin X alalt ümber minna Y alale, aga ei osatud eelnevalt kogutud punkte ümber arvestada ☺. (TTÜ)
- Töökogemust ei arvestata õpingute jätkamisel. (EMÜ)
- Informatsiooni puudulikkus konkreetse lahenduse leidmisel õpingute jätkamiseks – põhiliselt probleem omapoolne, kuna ei uurinud asja edasi. (EMÜ)
- Ei kandnud üle ainepunkte, mis olin varem saanud, pidin uuesti ainepunkte koguma magistriõppes töö kõrvalt, seetõttu ei saanud töö kirjutamisele keskenduda. (TLÜ)
- Edasiõppimine osutus keerukaks, kuna hindamissüsteem oli vahepeal muutunud ning kool ei osanud seisukohta võtta, mis mahus sooritatud aineid arvestama peaks. (TLÜ)

Õpingute jätkamise ja VÕTA-alasest nõustamisest oli kindlasti huvitatud 58% vastajatest, nõustamist ei soovinud 11% vastajatest. Rohkem on nõustamisest huvitatud TÜ ja TTÜ katkestanud, kelle hulgast pidas nõustamist kindlasti oluliseks vastavalt 58% ja 63% vastajatest, EMÜ ja TLÜ katkestanute hulgas oli huvitundjaid veidi vähem (joonis 8.3).

Joonis 8.3. Huvi õpingute jätkamise ja VÖTA-alase nõustamise vastu.

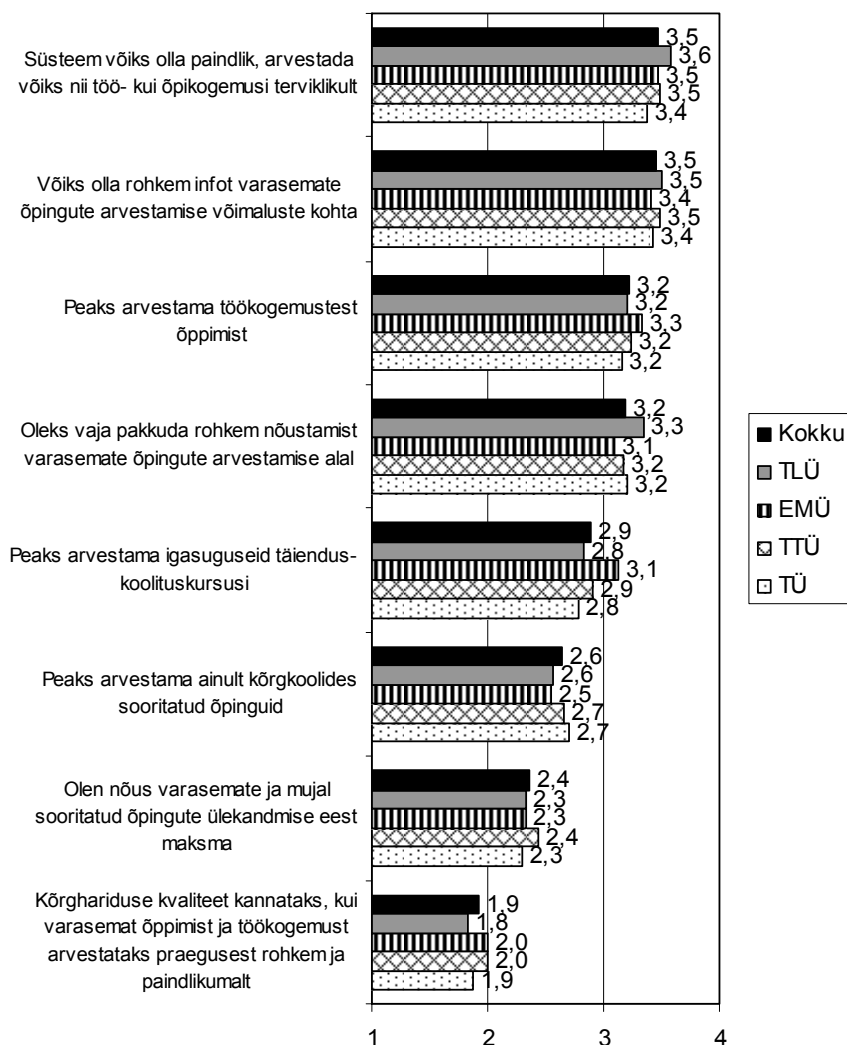
Õpingute jätkamise ja VÖTA-alase nõustamise juures uuriti ka, kui atraktiivseteks hinnatakse erinevaid **nõustamisviise**. Joonisel 8.4 on välja toodud keskmised hinnangud erinevatele nõustamisviisidele. Enim soovitud õpingute jätkamise ning VÖTA-alase nõustamise vahendiks on e-post, vaid 7% kõikidest vastajatest ei pidanud seda vajalikuks nõustamisviisiks. E-posti teel nõustamise kasuks räägib ilmselt ka Interneti laialdane levik ning asjaolu, et järjest enam informatsiooni on kättesaadav Interneti vahendusel.

Joonis 8.4. VÖTA-alane nõustamine (keskmised hinnangud skaalal 3 – soovin, 2 – võib-olla, 1 – ei soovi nõustamist).

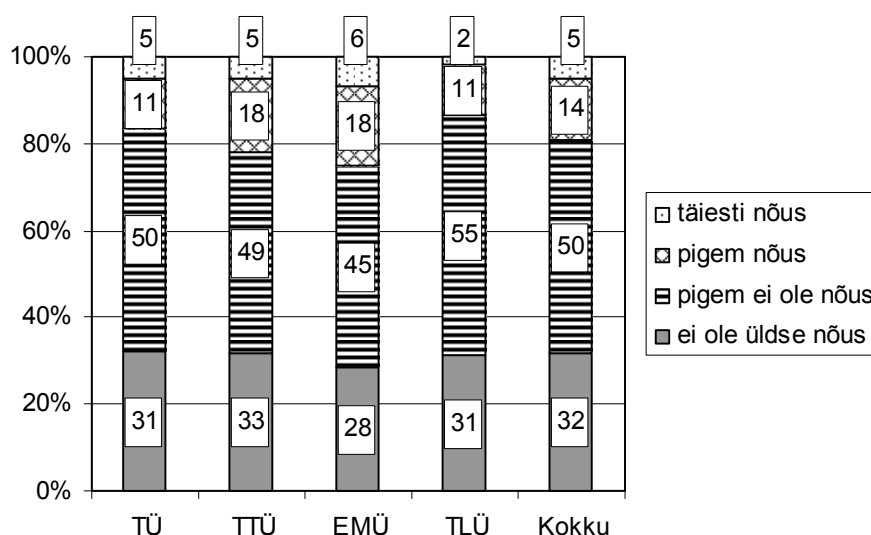
Vajalikuks peeti ka nõustamist nõustaja juures kõrgkoolis, vaid 12% kõikidest vastajatest ei soovi seda. Kõrgkoolidevahelises võrdluses eristub teistest veidi EMÜ. Näiteks hindasid EMÜ katkestanud inimesed teiste kõrgkoolide katkestanutest kõrgemalt kirja teel ning lähimas maakonnakeskuses nõustamist. Telefoni teel nõustamise soov jäi tagasihoidlikuks, mis on loomulik, arvestades nõustamise töömahtu ja vajalike dokumentide hulka.

Uuringus osalejatel paluti hinnata **kaheksat väidet, mis seonduvad varem ja mujal sooritatud õpingute ning töökogemuse arvestamisega kõrgkoolis õppekava täitmisel**. Keskmised hinnangud kõrgkoolide lõikes on esitatud joonisel 8.5. Nagu näeme, said üldiselt kõige kõrgemaid hinnanguid väited *süsteem võiks olla paindlik, arvestada võiks nii töö- kui ka õpikogemust terviklikult, võiks olla rohkem infot varasemate õpingute arvestamise võimaluste kohta* ja *peaks arvestama töökogemustest õppimist*. Kõrged hinnangud esimesele ja viimasele väitele näitavad VÕTA süsteemi juurutamise aktuaalsust ka seni vähelevinud valdkonna – töökogemuse arvestamise – plaanis.

Joonis 8.5. Keskmised hinnangud varem ja mujal sooritatud õpingute ning töökogemuse arvestamise kohta kõrgkoolis õppekava täitmisel (skaalal 4 – täiesti nõus, 3 – pigem nõus, 2 – pigem ei ole nõus, 1 – ei ole üldse nõus).

Hea meel on tõdeda, et väitega kõrghariduse kvaliteet kannataks, kui varasemat õppimist ja töökogemust arvestatakse praegusest rohkem ja paindlikumalt enamasti ei nõustata. Antud väitega nõustujaid jääb kõikides vaadeldud kõrgkoolides alla 6% (joonis 8.6). TÜ ja TLÜ katkestanute arvamused on veidi leebemad kui TTÜ ja EMÜ katkestanute omad. Tulevikus muutub ilmselt järjest olulisemaks kõrgkoolidepoolne (kvaliteedi) garantii, tagamaks varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise juures usaldusväärset.

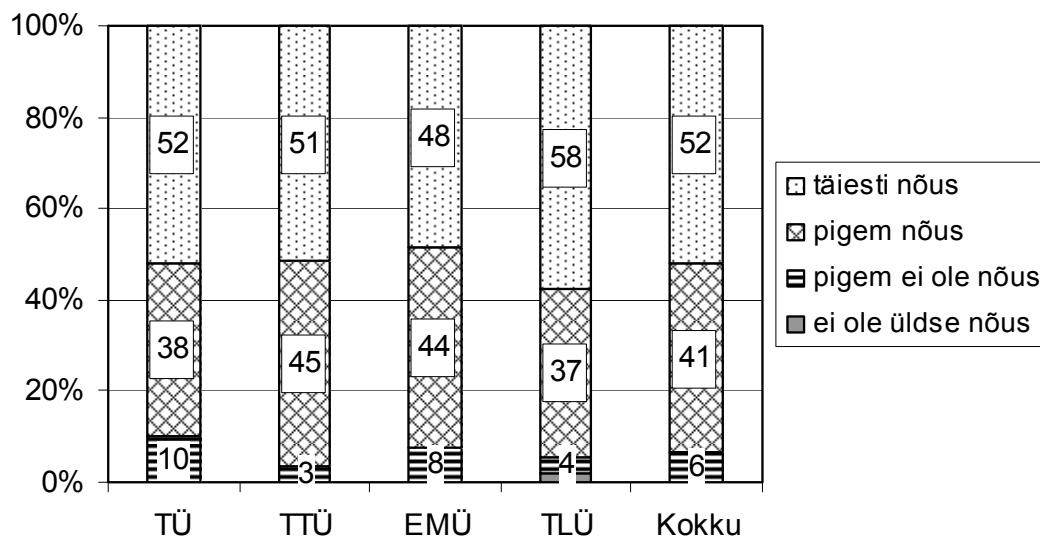

Joonis 8.6. Kõrghariduse kvaliteet kannataks, kui varasemat õppimist ja töökogemust arvestatakse praegusest rohkem ja paindlikumalt.

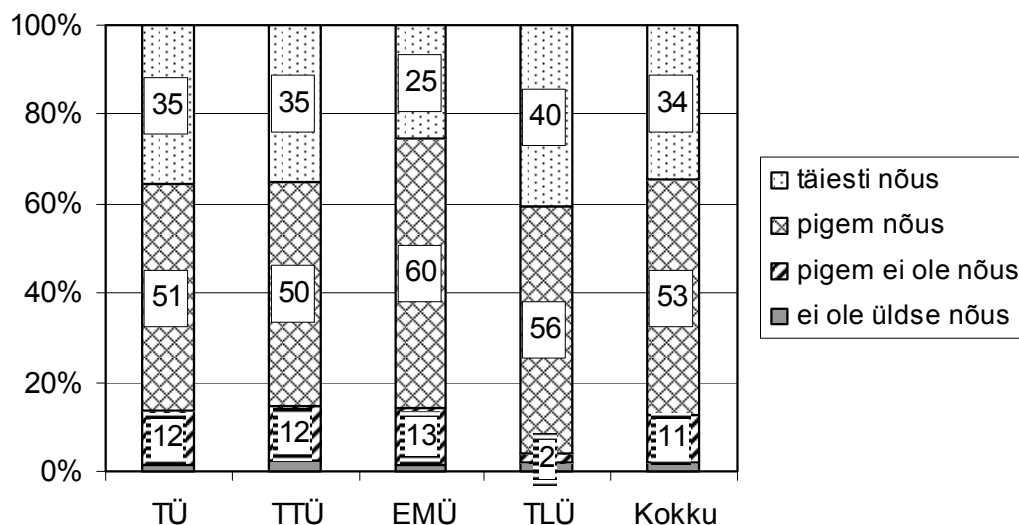
Kui eelnevalt vaatasime arvamusi erinevate nõustamise kontaktvahendite kohta, siis väitele võiks olla rohkem infot varasemate õpingute arvestamise kohta antud hinnangutest järeldub, et info on äärmiselt vajalik. Vaid üks vastaja kinnitas, et ta pole selle väitega üldse nõus (vt ka joonis 8.7). 93% kõikidest vastajatest olid täiesti nõus või pigem nõus väitega, et võiks olla rohkem infot varasemate õpingute arvestamise võimaluste kohta, 87% vastajate meelest (täiesti nõus/pigem nõus) oleks vaja pakkuda rohkem nõustamist varasemate õpingute arvestamise alal (joonis 8.8). Viimast väidet hindab teistest kõrgemalt TLÜ (96% on täiesti nõus/pigem nõus).

Valdav osa vastajatest arvas, et töö- ja õpikogemusi tuleks hinnata terviklikult. Töökogemuse arvestamist õpingute osana hinnati valdavalt positiivselt, teistest kõrgkoolidest veidi kriitilisemad olid TÜ poolelijättnud. Ka täienduskoolituste arvestamist pooldasid ligi 70% vastanutest, enim oli pooldajaid EMÜ katkestanute seas. Väitega, et peaks arvestama ainult kõrgkoolides sooritatud aineid, olid enim nõus TÜ ja TTÜ vastajad.

Kõikide kõrgkoolide katkestanud suhtusid sarnaselt VÕTA taotluse läbivaatamise ja ülekandmise eest maksmise – täiesti ja pigem nõus olid 43% vastajatest, hindamise eest ei ole üldse nõus maksma viiendik. Mehed nõustuvad maksmisega enam – 47% meestest on tasuga täiesti või pigem nõus, naiste seas on nõustujaid 35%.

Joonis 8.7. Võiks olla rohkem infot varasemate õpingute arvestamise võimaluste kohta.

Joonis 8.8. Oleks vaja pakkuda rohkem nõustamist varasemate õpingute arvestamise alal.

Katkestanute vastused varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamisega seotud väidete kohta langevad suuresti kokku ka tudengite ning vilistlaste arvamusega (vt <http://www.ut.ee/lykka/227897>). Haridustee katkestanud inimesed on meelsamini valmis ainete ja töökogemuse ülekandmise eest õpingute jätkamisel maksma, kui seda on tudengid. Katkestanute, vilistlaste ja tudengite VÕTA-alasest võrdlusanalüüsist saab täiendavalt lugeda 2007. aasta lõpul ilmuvast LÜKKA projekti uuringuid tutvustavast artiklite kogumikust.

JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD

Järgnevalt esitame uurimistulemustel ja nende LÜKKA projekti teavituskonverentsi töörühmades toimunud arutelul baseeruvaid mõtteid võimalike tegevuste osas kõrgkooli õpingute katkemise vähendamise ning õpingute jätkamiseks tingimuste loomise ja varasemate õpingute ning töökogemuste arvestamise teemadel.

Õpingute katkemise vältimine

Võib arvata, et väljalangevuse pidurdamisele aitaks kaasa **laiahaardelisemate kaugõppevõimaluste loomine**. Järjest enam on neid õppureid, kes kõrgkooli kõrvalt käivad tööl, ning just majanduslikelt põhjustel jääb kõrgkool tahaplaanile. Siit lähtub vajadus töötavatele inimestele laialdasemate õppimisvõimaluste pakkumiseks. Selline lähenemine on eriti oluline seoses võimalike keskhariduse omandajate vähenemisega lähiaastatel. Kaugõppe võimaluste avardamiseks võiks võimaldada selles õppevormis rohkem riiklikku koolitustellimust (hetkel on seda väga vähe). See tõstaks sealsete õppurite motivatsiooni ja võimalusi. Kindlasti pole kaugõppes võimalik dubleerida kõiki õppekavasid, kuid seoses õppurite hulga vähenemisega seisavad selles valdkonnas suure tõenäosusega ees mitmed koandumised. Ka ei eelda õpingute katkestanute poolt jätkamise olulise motiivina nimetatud enesearendamine väga kitsaste erialade õpetamisele suunatud õppekavade olemasolu.

Õppekorraldust reguleerivad dokumendid võiksid anda võimaluse reguleerida paindlikumalt **kaugõppes õppijate õppetegevust** (näiteks piirangute vähendamine õppekava läbimise aja osas, õpingute ebaühtlases tempos läbimise võimaldamine jms). Ettepanekute väljatöötamiseks võiks kõrgkoolide juhtkondade toetusel moodustada **töörühma**, millesse kuuluvad ka **kaug- ja osakoormusega õppuritega vahetult tegelevad töötajad** (koordinaatorid, avatud ülikooli spetsialistid, nõustajad) erinevatest kõrgkoolidest.

Väljalangemise vähendamise seisukohalt on oluline roll iga konkreetse üliõpilase probleemide teadvustamisel ja nõustamisel. Senisest suuremat rõhku võiks panna **personaalsele ennetavale nõustamisele** esimeste tõsisemate probleemide ilmnemisel (nt maksmata arved, edasijõudmatus õppetöös jne). Kaasa võiks aidata kõrgkoolides ja nende allüksustes üliõpilaste nõustamisega tegelevate töötajate koolitamine. Üliõpilane peab tundma, et kõrgkool on temast huvitatud ja aitab leida tema probleemidele lahendusi. Personaalsele nõustamisele ning probleemide varases staadiumis lahendamisele aitab kindlasti kaasa infosüsteemide kasutamine – näiteks õppeinfosüsteemi kaudu on võimalik jälgida õppeedukust.

Õpingute taaslustamine

Õpingute katkemisel võiks **igale** eksmatrikuleeritavale lisaks vastavale käskkirjale saata info selle kohta, kas ja millistel tingimustel on tal võimalik oma õpinguid jätkata.

Katkestanute õpingute jätkamise soodustamiseks võiks kaaluda võimalusi **katkestanutega otsesidemete loomiseks** ning neile õppimisvõimalusi tutvustavate kirjade saatmiseks. Kõrgkoolide allüksused võiksid proovida oma katkestanutega kontakte hoida, eriti oluline on see üliõpilaste arvu prognoositava vähenemise tingimustes. Personaalne kiri loob positiivseid emotsioone õpingute jätkamiseks. Järgmise sammuna saab kõrgkool pakkuda **nõustamist**.

Katkestanute teatava osa jaoks pidurdavad õpingutele naasmist ka majanduslikud põhjused. Sellest lähtuvalt võiks oluline olla **õppelaenu taotlemise võimaluste andmine osakoormusega õppuritele**.

Lisaks nõustamisele kõrgkoolis oleks otstarbekas, kui tagasipöördujale vajalik info oleks hõlpsasti leitav ka Internetis, näiteks portaalis, kus seletatakse lahti olulisemad mõisted, tuuakse välja sagedamini esitatud küsimused ning antakse nõustaja kontaktandmed.

Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine

Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise süsteem peab vastajate meelest olema selgem, suureks probleemiks on infopuudus VÕTA kohta. 40% vastajatest, kel on kindel plaan oma õpinguid jätkata, ei ole uurinud varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise võimalusi huvipakkuvale erialale õppima asumiseks. Vaja on selgitada, kas selle põhjuseks võib olla näiteks vastajate teadmatuse VÕTA võimaluste olemasolust või ülikoolidepoolne vähene teavitus. Muret teeb asjaolu, et viiendik infootsijatest ei ole infot saanud. Sellest lähtuvalt võiks kaaluda kõrgkoolides õpingud katkestanutele infopäevade korraldamist.

Väga aktuaalne on õpingute jätkamise juures **VÕTA alane nõustamine** – läbi kogu uuringu kumab, et seda peetakse oluliseks. Eesti haridussüsteemis on toimunud olulised muudatused – 2002. aastal algas üleminek nn 3+2 õppekavade süsteemile ning enamusele katkestanutest on see uus olukord. Hea oleks, kui inimesed saaksid näiteks juba **enne (re-)immatrikuleerimist nõu pidada oma ala asjatundjaga**, et oleks selge, mil määral varasemad ning mujal sooritatud õppeained ning varasem töö katavad soovitud eriala õppekava. See aitab ka paremini planeerida ajalisi ja rahalisi ressursse. Ka **vanade ja uute õppekavade õppeainete võrdlustabelid on siinkohal väga vajalikud**.

Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise süsteem peaks vastajate meelest olema selgem – **eitava vastuse korral oodatakse enam selle põhjendamist**. Õppeainete ja töökogemuse arvestamine peaks olema **ühetaoline** – sama aine kantakse praegu kord üle, kord mitte, praktika erinevates kõrgkoolides ning ka teaduskondades on erinev. Nii taotlejatele kui ka otsustajatele võiks abi olla vastavasisulistest **otsuste andmebaasist**. Olulise tähtsusega on kõrgkoolidevaheline koostöö, kokkulepped ja infovahetus, otstarbekas on keskse VÕTA nõukoja ja infoportaali loomine, samuti nõustajate ja hindajate võrgustiku loomine ning nende koolitamine.

Täpsemate andmete saamiseks õpingute katkemise kohta võiks kaaluda **katkemispõhjuste monitooringu sisseseadmist** (esialgselt vajalik pilootuuring). See tähendab, et iga eksmatrikuleeritav õppur saaks soovi korral vastata küsimustikule, mis puudutab õpingute katkemise põhjusi ja võimalikku jätkamishuvi. Lootust sellise infokogumisviisi toimimiseks annavad ühelt poolt uuringu „Uus algus” vastajate küllalt enesekriitilised seisukohad (nt tuuakse välja isiklikku laiskust jne), teisalt aga O. Musta¹² uuringud (küllalt paljud vastajad olid vahetult pärast õpingute katkemist nõus oma arvamust avaldama). Samuti on oluline ka läbiviidavate uuringute nn „teadvustamise efekt”: mitmed meie vastajad tunnistasid, et just uuringus osalemine pani neid konkreetsemalt mõtlema õpingutele naasmise üle.

Tervikuna on vastanute õpingute ja töökogemuse arvestamise potentsiaal suurem kui realselt taotletu. VÕTA teadvustamine ja laiem kasutamine aitaks eelkõige täiskasvanud töötavaid üliõpilasi, samuti aitaks see vältida õpingute katkestamist ja tuua katkestanuid tagasi õpingutele.

¹² Must, O. Mittennormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsioon. Uurimuse aruanne. Tartu Ülikooli psühholoogia osakond. 2006. <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=4910>

Käesoleva väljaande lõpetuseks anname sõna uuringus osalejatele. Järgnevalt on esitatud väljavõtte nende omapoolsetest lisandustest küsimustikule.

- ❑ *Tahaks lihtsalt leida endas julgust, et lõpetada oma õpingud ja kas on see üldse veel võimalik. (TÜ)*
- ❑ *Ei ole tõsiselt mõelnud edasiõppimise peale. Õpitud erialade ja reaalse sissetulekuallika vahel on minu puhul väga katkendlik ja ambivalentne seos. (TLÜ)*
- ❑ *Ei teadnud üldse sellest, et töökogemuse arvestamine õpingute jätkamisel on võimalik. Uuringu leidsin juhuslikult Internetist. Mõtte panite idanema, aitäh. Viljakandvus on kahjuks nüüd juba küsitav, kuid jätkaksin kindlasti õpinguid, kui oleksin noorem. (TÜ)*
- ❑ *Haridussüsteem on hetkel suunatud kooli kui bürokraatliku struktuuri olemasolule ja õppejõududele töökohtade loomisele (hoidmisele-säilitamisele-väljavenitamisele), mitte õppureile hariduse-teadmiste andmise-saamise koha olemasolu asemel. Sellise AP ralli käigus ei ole võimalik aineid korralikult omandada ja tulemuseks on vähemalt minu jaoks kõrghariduse devalveerumine reaks mida CV-sse kirjutada. (TTÜ)*
- ❑ *Igal erialal peab olema kaugõppe võimalus (tasuta või väikse raha eest). (TTÜ)*
- ❑ *Kool võiks õppuri vastu rohkem huvi tunda, mitte ainult selle vastu, kui palju ainepunkte on! (TTÜ)*
- ❑ *Korraldage vastavasisuline avatud infopäev. Väike tutvustus hetkeolukorra seisust ja probleematikast. Tutvustage oma uuringute tausta. Seejärel tagasiside ja küsimused.*
- ❑ *Kui oleks keegi vestlusele kutsunud ja aidanud õpinguid planeerida/motiveerida, olnuks sest väga palju abi (võib-olla)... (TÜ)*
- ❑ *Kui te sellest uuringust mingisuguse kokkuvõtte teete, siis äkki jagaksite seda ka minguga, olen väga huvitatud selle tulemustest. (TTÜ)*
- ❑ *Kui varasemate õpingute arvestamine oleks selgem (kui vanad asjad kehtivad, ainete vastavus varasemate õppekavadega – ei tekita mõttetud ootusi), sellest tulenev võimalik maksesoodustus ning paindlikumad maksetingimused aitaksid eemaldada viimasedki kõhklused õpinguid veel sel sügisel uuesti alustada! (TÜ)*
- ❑ *Kõrgharidus on Eestis devalveerunud, kõrgkooli lõpetanu ei saa kutset. 1992–1993 magister endine kandidaat tänapäeval magister – 5 õppeaasta kõrgkooli lõpetanu kutse omistamiseta täna doktor – kõrgkooli lõpetanu elukutseta, kraadiga, mille kasulikkus on küsitav. (TTÜ)*
- ❑ *Suur huvi on oma diplomitöö siiski ära teha, aga hetkel ei näe eriti suurt võimalust, kuna kooli poolt olen ka tunda saanud pigem negatiivset hoiakut. (TLÜ)*
- ❑ *Tallinna Ülikool võiks tulevikus olla kompaktsem asutus, erinevate teaduskondade laiali-asumine häirib. (TLÜ)*
- ❑ *Tore, et tehakse sellist statistikat ja mõeldakse õppetegevuse tõhustamisele, sest olukord, kus piiratud finantseerimisvõimalusega noor inimene tahab ja suudab omandada kvaliteetset kõrgharidust ning osutub mingil hetkel finantsraskustes olles lihtsalt eksmatrikuleeritud nimeks teiste mistahes põhjustel välja langenud nimele keskel, on minu arvates kurb. (TTÜ)*
- ❑ *Täna huvi tundmast minu õpingute katkemise põhjuste vastu. Tööandja suhtuks positiivselt õppimaasumisse nii kaua, kui see ei halvenda töötulemusi. Õppimise eest maksimisega nõustumine sõltub hariduse ja selle maksumuse suhtest. (TTÜ)*
- ❑ *Võrreldes 2001 .aastaga on loodetavasti kõik õppimisvõimalused oluliselt paindlikumaks muutunud. 2001. a jäi just puudu heatahtlikust koolipoolsest suhtumisest. Otsus õpingud katkestada tuli kergemalt ka seepärast, et asjaajamise tasemel suhtumine oli halb. Keegi kunagi midagi ei teadnud, a'la tulge homme, kust meie peame seda teadma jne. (TLÜ)*

- Üks mõte veel oleks – kõrgharidus võib ka väga halb olla, kui ta antakse valele inimesele. Tihti tuleb kogeda äärmist pedantsust igapäevatoos tekib küsimus kas tõesti on neil kõigil kõrgharidus, et loovad selliseid seadusi ja pärast kontrollivad nende täitmist ülima tähelepanuga. Loodan et saite mõttest aru. Edu sellise asja korraldamisel. (EMÜ)
- Väga meeldiv, et sellist küsitlust tehakse, sest kui kool pooleli jäi, siis ei küsitud, miks. (TÜ)

STUDY SUMMARY

The problems concerning interrupted studies and the opportunities to re-enter the education system at all study levels have become increasingly salient in Estonia. To address the issues of resuming interrupted studies, Estonian institutions of higher education and vocational education institutions are adopting the principles of accreditation of prior and experiential learning (the APEL system).

The present book provides an overview of *Uus Algus (A New Beginning)*, a study exploring the issues related to the interruption of studies, re-entering the education system and the recognition of prior and experiential learning. The study was conducted within the framework of Measure 1.1. of the sub-project "The Development and Implementation of Accreditation of Prior and Experiential Learning (APEL)" of the European Social Fund project "Enhancing the Competition Capacity of University Graduates Through the Development of the Quality of Study Activities" (the LÜKKA project).

The survey, conducted by mail and by the Internet, included 446 people who had interrupted their university studies. In addition to giving a general overview, the study focuses on special features characterising the former students of the four public institutions of higher education in Estonia –University of Tartu, Tallinn University of Technology, Estonian University of Life Sciences and Tallinn University. Due to research methodology, the answers tend to be characteristic of the ex-students who are interested in the survey topic and who intend to resume their studies, or have considered doing so – in other words, the target group of the APEL project.

The majority of respondents cited working during the studies, responsibilities related to family and personal life, and financial problems as the main reasons for leaving school. Those who had interrupted their studies in universities situated in Tallinn were more likely to quote working during the studies as the main reason for leaving school. Working during studies was more frequently reported by men, whereas women tended to quote family responsibilities as the main reason for leaving school. A number of respondents found that inadequate support provided by the universities was one of the factors promoting the interruption of studies. Learning difficulties were mostly cited by the students of Tallinn University of Technology; whereas the students of other universities did not report such problems; the majority of respondents also thought that a wrong choice of speciality was not the reason for leaving school.

The respondents found that the option of distance learning would have prevented them from leaving school; counselling in study matters and a greater interest and support provided by the university were also considered important. The respondents would have liked more involvement from the university staff and some guidance in solving curricula-related problems.

The majority of the respondents (90%) had considered re-entering the education system. This was mostly said by those ex-students who had abandoned their studies comparatively recently. The respondents wish to continue their studies with the purpose of self-education, or because of personal interest in the speciality; other reasons include getting a diploma, finding a new job and improving the quality of everyday work.

According to the respondents, distant learning sessions once or twice a month at weekends would be the most suitable way to resume their studies. Younger respondents with no children preferred more frequent sessions. Only a limited share of respondents was interested in full-time studies.

Almost half of the respondents were ready to pay for their education. Women were more likely than men to cite financial hardship as an obstacle to resuming their studies.

The majority of the respondents believe that the subject of their future studies will be at least partially related to their previous studies. More than two-fifth of the respondents think that the speciality they wish to acquire in the future will definitely be related to their previous studies; the majority of the respondents would like to continue their education at the same university they had previously left. The current job of the respondents and the training or continuing education courses they have attended are also related to the speciality they wish to acquire.

The main obstacles faced by the respondents wishing to re-enter the education system are the lack of time and the problems related to combining work and study. The lack of time was more frequently reported by men as the main reason for suspending their studies, while women were more likely to cite financial hardship.

Almost 50% of the respondents had made inquiries to find out whether their prior learning and work experience will be accredited if they wish to continue their studies in the speciality of their choice. One-fifth had been inquired into the options provided by the APEL, but so far they have not been able to get answers to their questions. More than half of the respondents would like to receive advice on the issues of resuming their studies and the opportunities provided by the APEL. The majority of respondents found that e-mail correspondence and visiting the counsellor advisor at the university of their choice would be the most effective forms of counselling.

More than two-fifths of respondents were ready to pay for the processing and assessment of their APEL application; one-fifth did not want to pay for the processing.

Both study results and the proposals of the work groups who participated in the conference introducing the study results of the LÜKKA project suggest that the development of distance learning opportunities would reduce the number of drop-outs. The documents regulating the organisation of studies should offer a more flexible approach to distance learning. To develop proposals, it would be reasonable to set up a work group consisting of people from different institutions of higher education working in direct contact with part-time students; in addition, more effective management support and involvement are needed.

It is obvious that more should be done to avoid the interruption of studies. In order to do so, it is vitally important to acknowledge the problems of each student, and provide them with counselling. Consequently, more emphasis should be placed – in case of any potential problem – on personal preventive counselling, which is likely to be more effective if training courses were introduced for the employees responsible for counselling students both in the universities and their departments. Students should feel that the university cares for them and is ready to help to find solutions to their problems.

To acquire more detailed data on the subject, it would be advisable to carry out a monitoring for the reasons for leaving school: each student about to be dismissed could complete a questionnaire asking about the reasons for quitting and their possible interest in returning to studies.

In the case of dismissal, it would be reasonable to provide the dismissed student, in addition to the corresponding directive, with information concerning the possibilities for resuming their studies. Many ex-students believe that they cannot re-enter educational system.

The options to promote re-entering the education system include making direct contacts with dismissed students, sending them letters containing relevant information and providing counselling which would take account of their previous study and work experience. The majority of dismissed students are not familiar with the new 3+2 study system. It is necessary to provide the would-be students with an opportunity of professional counselling prior to (re-)matriculation to find out whether they can credit for their previous study and work experience. This would also help them to consider their financial situation and time constraints.

The respondents feel that the APEL should be more coherent; another serious problem is the lack of information on the programme – the system is not actively promoted either by the state or by the universities. The latter are neither interested nor ready to do so, since the assessment and accounting of credit points is not only complicated and time-consuming, but can also cause problems.

The recognition of prior and experiential learning needs to be uniform: for now, the same subject can in some cases be recognised and in some cases not; different universities and their faculties have adopted different practices; furthermore, the respondents would like to have more detailed justification for a refusal. Both applicants and decision-makers could make use of a public database of relevant decisions and detailed guidelines. Cooperation, agreements and reciprocal change of information between the institutions of higher education would greatly contribute to the development of the APEL; it might also be reasonable to set up a central advisory committee; other options include developing an Internet portal and creating a network of advisors and transfer assessors, and the facilities to train them.

The potential of recognition of prior and experiential learning is clearly greater than initially intended; wider acknowledgement and application of the APEL would be of great assistance to the growing number of working university students, helping to reduce the disengagement from studies and bringing those who have interrupted their studies back to the education system.

LISA. UURINGU KÜSIMUSTIK

Hea vastaja!

/.../ ülikool viib koostöös Tartu Ülikooli ja teiste õppeasutustega läbi uuringut oma endiste õppurite hulgas, et selgitada välja nende huvi varasemate õpingute jätkamiseks või uuele erialale õppima asumiseks.

Õpingute jätkamisel saab sageli arvestada ka varasemate õpingute tulemusi või erialast töökogemust, uurime ka sellealaseid soovide ja vajadusi ning tarvidust nõustamise järele.

Vastamisel tõmmake ring ümber sobiva vastusevariandi või -variantide.

Mõne küsimuse puhul palume Teil endal vastus kirjutada.

Täidetud ankeet palun postitada lisatud ümbrikus. Soovijail on küsimustele vastamine võimalik ka internetis, ankeedi veebivormi leiate aadressilt /.../.

Vastamine on anonüümne.

Teie vastused on väga oodatud!

Täiendavat infot uuringu ja selle läbiviimise kohta on võimalik saada /.../.

Üldistele varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise alastele küsimustele vastavad /.../.

Alustame õpingute jätkamist puudutavate küsimustega.

1. Kas olete mõelnud õpingute jätkamisele kõrg- või kutsehariduse omandamiseks?

3 mul on kindel plaan õpinguid jätkata

2 olen selle üle mõelnud

1 ma ei soovi oma õpinguid jätkata (-> palun minge küsimuse 17 juurde leheküljel 5)

2. Kas õpingute jätkamine oleks Teile vajalik ... (palun valige igas reas Teile sobivaim vastus)

	eelkõige	Ka see võiks arvesse tulla	Kindlasti mitte
A. ... praeguse igapäevase töö tegemiseks	3	2	1
B. ... uue töökoha leidmiseks	3	2	1
C. ... diplomi saamiseks	3	2	1
D. ... seoses eneseharimise või huvialadega	3	2	1
E. ... seoses pere või sõprade sooviga	3	2	1
F. ... mingil muul põhjusel (palun kirjutage!)	3	2	
.....			
.....			

3. Kas olete ise otsinud infot edasiõppimise võimaluste kohta?

2 jah

1 ei

4. Millises õppeasutuses sooviksite õpinguid jätkata (soovi korral märkige mitme õppeasutuse nimed)?

.....

.....

5. Millisel erialal sooviksite õpinguid jätkata (soovi korral märkige mitu eriala alustades Teile kõige sobivamast)?

.....

.....

6. Kas sooviksite õpinguid jätkata ...

1 päevases õppes

2 õhtuses õppes tööpäeviti

3 mitmel nädalalõpul koos toimuvatel õppesessioonidel

4 kord koos toimuvatel õppesessioonidel

7. Kas Teie tööandja suhtuks hästi Teie õppimaasumisse (nt lubaks käia õppetööl) ...

4 kindlasti

3 võib olla

2 pigem mitte

1 kindlasti mitte

0 ma ei tööta praegu

8. Kas oleksite valmis õppimise eest maksuma?

4 jah, kindlasti

3 võib-olla

2 ainult õppelaenu saamise korral

1 oleksin huvitatud ainult tasuta õppes

9. Kuivõrd on Teile poolt valitud (küsimuses 5 esimesena märgitud) erialaga seotud Teile ... (palun valige igas reas Teile sobivaim vastus)

	täielikult	osaliselt	pole seotud
A. ... varasemad õpingud	3	2	1
B. ... senine töökogemus	3	2	1
C. ... läbitud täiendkoolitused	3	2	1
D. ... mingi muu tegevus (palun kirjutage, milline).....	3	2	
.....			

10. Palun kirjutage, millised on Teie kavandatavate õpingutega/erialavalikuga seotud töökogemused.

Amet ja töötamise kestvus (mitu aastat, mitu kuud)

.....
.....
.....
.....
.....
.....

11. Kas olete uurinud varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise võimalusi huvipakkuvale erialale õppima asumiseks?

- 3 jah, olen sellealast infot otsinud ja ka saanud
- 2 olen võimalusi uurinud, kuid pole mind huvitavates küsimustes infot saanud
- 1 ei ole uurinud

12. Kas olete taotlenud varasemate õpingute või töökogemuse arvestamist seoses õpingute taasastamisega?

- 2 jah
- 1 ei (-> *palun jätkake küsimusega 15 samal leheküljel*)

13. Millise vastuse Teie taotlus sai?

- 4 taotlus rahuldati täies ulatuses
- 3 taotlus rahuldati osaliselt
- 2 taotlust ei rahuldatud
- 1 taotlusele ei vastatud

14. Kui seoses taotlemisega esines mingeid probleeme, palun kirjutage, milliseid!

.....
.....
.....
.....

15. Kas oleksite huvitatud õpingute jätkamise ning varasemate õppetulemuste ja töökogemuste arvestamise alasest nõustamisest?

- 3 jah, kindlasti
- 2 võib-olla
- 1 ei soovi nõustamist (-> *palun jätkake küsimusega 17*)

16. Millist nõustamist Te sooviksite (palun valige igas reas sobivaim vastus)?

	soovin	võib-olla	ei soovi
A. Nõustaja juures õppeasutuses	3	2	1
B. Nõustaja juures lähimas maakonnakeskuses	3	2	1
C. E-posti teel	3	2	1
D. Kirja teel	3	2	1
E. Telefoni teel	3	2	1

-> NB! Palume jälle vastata kõigil!

17. Esitame erinevaid väiteid varem ja mujal sooritatud õpingute ning töökogemuse arvestamise kohta kõrgkoolis õppekava täitmisel. Palun hinnake, kui võrd olete nendega nõus.

	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
A. Peaks arvestama ainult kõrgkoolides sooritatud õpinguid	4	3	2	1
B. Peaks arvestama igasuguseid täienduskoolituskursusi	4	3	2	1
C. Peaks arvestama töökogemustest õppimist	4	3	2	1
D. Süsteem võiks olla paindlik, arvestada võiks nii töö- kui õpikogemusi terviklikult	4	3	2	1
E. Võiks olla rohkem infot varasemate õpingute arvestamise võimaluste kohta	4	3	2	1
F. Olen nõus varasemate ja mujal sooritatud õpingute ülekandmise eest maksma	4	3	2	1
G. Oleks vaja pakkuda rohkem nõustamist varasemate õpingute arvestamise alal	4	3	2	1
H. Kõrghariduse kvaliteet kannataks, kui varasemat õppimist ja töökogemust arvestataks praegusest rohkem ja paindlikumalt	4	3	2	1

18. Kuivõrd oluline edasiõppimise takistaja on Teie jaoks ... (palun valige igas reas Teile sobivaim vastus)?

	Väga oluline	Küllaltki oluline	Pole eriti oluline	Pole üldse oluline
A. Ajapuudus	4	3	2	1
B. Raskused töö ja õppimise sobitamisega	4	3	2	1
C. Perekondlikud põhjused (nt lastega seonduv vms)	4	3	2	1
D. Majanduslik olukord	4	3	2	1
E. Vajaduse puudumine õppimiseks	4	3	2	1
F. Huvi puudumine õppimiseks	4	3	2	1
G. Kahtlemine oma võimetes	4	3	2	1
H. Õppimisega seotud majutus- ja transpordiprobleemid	4	3	2	1
I. Probleemid tervisega	4	3	2	1
J. Piisavalt paindliku tunniplaaniga õppetöö puudumine soovitava lerialal	4	3	2	1
K. Arvan, et olen õppimiseks liiga vana	4	3	2	1
L. Mingi muu põhjus (palun kirjutage!)	4	3	2	
.....				
.....				

Uurimaks õpingute katkemise põhjusi ja võimalusi selle ärahoidmiseks, käsitleme järgnevalt Teie varasemaid õpinguid /.../.

Kui õppisite selles õppeasutuses mitmel lerialal, palun andke järgnevad vastused kõige kauem kestnud õpingute kohta.

19. Millisel lerialal Te õppisite?

.....

20. Milline oli Teie õppeedukus?

- 4 väga hea
- 3 hea
- 2 keskmine
- 1 alla keskmise

21. Kui kaua need õpingud kestsid? aastat kuud

22. Mis aastal õpingud katkesid?aastal

23. Miks Teie õpingud katkesid (palun valige igas reas Teile sobivaim vastus)?

	eelkõige	ka see	seda mitte
A. Eriala ei sobinud mulle	3	2	1
B. Õpe polnud kvaliteetne	3	2	1
C. Õppejõudude suhtumine oli ebasoosiv	3	2	1
D. Õppeasutus ei pakkunud piisavalt tuge ja abi	3	2	1
E. Õppimine käis üle jõu	3	2	1
F. Kooli asukoht polnud sobiv	3	2	1
G. Tekkisid rahalised raskused	3	2	1
H. Töötamine hakkas õppimist segama	3	2	1
I. Isiklik elu ja perekonnaga seotud kohustused hakkasid õppimist takistama	3	2	1
J. Tervislikud põhjused	3	2	1
K. Puudus vajadus õpingute jätkamiseks	3	2	1
L. Mingi muu põhjus (palun kirjutage!)	3	2	1
.....			
.....			
.....			
.....			

24. Kas õpingute katkemist oleks aidanud vältida ...

	kindlasti	pigem jah	pigem mitte	kindlasti mitte
A. ... paindlikum tunniplaan	4	3	2	1
B. ... õppetöö alane nõustamine	4	3	2	1
C. ... võimalused toetuste ja stipendiumide taotlemiseks ja saamiseks	4	3	2	1
D. ... kaugõppesse ülemineku võimalus	4	3	2	1
E. ... võimalus arvestada erialast töökogemust õpingute osana	4	3	2	1
F. ... koolipoolne huvi ja toetus	4	3	2	1
G. ... midagi muud olulist (palun kirjutage!)	4	3	2	1
.....				
.....				
.....				

Lõpetuseks mõned küsimused Teile enda kohta.

25. Teie sugu ...

1 mees

2 naine

26. Teie vanus täisaastates

..... aastat

27. Kas olete abielus/vabaabielus?

- 1 jah
- 2 ei

28. Kas Teil on lapsi?

- 1 jah, last
- 2 ei

29. Kus Te elate?

- A. Maakond
- B. Linn/vald

30. Milline on teie põhiline tegevusala?

- 1 Palgatöötaja
- 2 Ettevõtja; FIE; töötaja enda või oma pere firmas või talus
- 3 Töötu
- 4 Midagi muud (palun kirjutage

31. Kellena Te oma põhitöökohal töötate (ametinimetus)?

.....

32. Kas soovite käesoleva uuringu teemaga seondult veel midagi lisada?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Täname vastamast!

Palun postitage täidetud ankeet võimalikult kiiresti.

NB!

Kui soovite lisainfot seoses oma varasemate õpingute ja töökogemuste arvestamise ning õpingutele naasmise võimalustega /.../ ülikoolis, võtke palun ühendust /.../. Sellealane info on leitav ka internetist aadressilt /.../.

AUTORITEST

Rein Murakas on Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi sotsiaalse analüüsi meetodite lektor. Ta on juhtinud erinevaid uurimisprojekte eelkõige haridus- ja noorsoouuringute ning ettevõtluse valdkonnas. Viimasel ajal on ta uurimistöös tegelenud sissetulekute diferentseerumise, hariduse ja teadlasmobiilsuse küsimustega.

Anu Lepik on lõpetanud Tartu Ülikooli sotsioloogia eriala bakalaureuseõppe ning töötab Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudis.

Hans Dsiss on Tartu Ülikooli sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi praktilise sotsioloogia lektor ning tegeleb sotsiaalse kihistumise ja haridusprobleemidega.

Riina Tõugu on Tartu Ülikooli sotsioloogia magistriõppe üliõpilane, uurimistöös tegeleb eelkõige religiooniküsimustega.

Lauri Veski õpib Tartu Ülikooli sotsioloogia magistriõppes ja tegeleb Eestis läbiviidud empiiriliste sotsiaaluuringute kaardistamise ja nendest ülevaate koostamisega.